

**ANADOLU'DA ANLATILAN MASALLARDA,
ÂDET VE İNANMALAR ÜZERİNE
HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME**

Rifat EVCİM

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yard. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

Şubat, 2015

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANADOLU'DA ANLATILAN MASALLARDA, ÂDET VE
İNANMALAR ÜZERİNE HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME**

Hazırlayan

Rifat EVCİM

Danışman

Yard. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Anadolu’da Anlatılan Masallarda, Âdet ve İnanmalar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09/02/2015

Rifat EVCİM

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

: Yrd. Doç. Dr. Bayram ÇETİNKAYA

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Rifat EVCİM'in "Anadolu'da Anlatılan Masallarda, Âdet ve İnanmalar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme" başlıklı tezi, 09.02.2015 günü saat 13:00'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

ANADOLU'DA ANLATILAN MASALLARDA, ÂDET VE İNANMALAR ÜZERİNE HALKBİLİMSEL BİR İNCELEME

Rifat EVCİM

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Şubat, 2015

Danışman: Yard. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN

Anlatmaya dayalı türlerden biri olan masallar, ait olduğu milletlerin kültürel değerlerini içinde barındırmakta ve bu değerler, masal anlatıcıları vasıtasıyla nesilden nesile aktarılıp günümüze kadar gelmiştir. Masallar, bir milletin hayata bakışını, inançlarını, âdet, gelenek ve göreneklerini kendine has özelliklerle yansıtmaktadır.

Bu çalışmamızda, somut olmayan değerlerimizden âdet ve inanmalar incelenmektedir. Anadolu'da anlatılmakta olan binlerce masaldan altı yüz tanesi yirmi farklı akademik kaynaktan yararlanılarak incelenmiştir.

Anadolu'da anlatılan masalarda Türk kültürüne ait âdet ve inanmalar ulaşılmıştır. Bu tespitlerimiz arasında günümüzde uygulanan ve uygulanmayan masallara has âdet ve inanmalar tespit edilmiştir.

Kültürel değerlerimizin korunması ve yaşatılması amacıyla masallardaki kültürel değerlerimizi fark edip onları gün ışığına çıkarmak masalların önemini bir kat daha artırır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Kültür, Âdet, İnanma

ABSTRACT

ANATOLIA, DESCRIBED TALES AND BELIEFS ON THE FOLKLORISTIC A REVIEW

Rifat EVCİM

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

February, 2015

Advisor: Asst. Prof. Dr. Ibrahim Ozkan

The fairy tales which are based on telling are one of the species that host the cultural values of the nation where it belongs and are transferred from generation to generation through the storytellers that has come up until today. They show a nation's outlook on life, their beliefs, customs, traditions and reflect them with its unique features.

In this study traditions and beliefs are being examined from our intangible values. From thousands of fairy tales which were being told in Anatolia, six hundred of them were examined utilizing from twenty different academic resources.

There has been reached on beliefs and traditions of Turkish culture in fairy tales which have been told in Anatolia. Among our determination currently practiced and not applicable unique to them traditions and beliefs were determined.

The protection of our cultural values and in order to keep them alive we must recognize all our values in fairy tales and bringing them to the light of day will increase the importance of tales one more time.

Keywords: fairy tale, culture, tradition, belief.

ÖNSÖZ

Masallar, yüzyıllar boyu milletimizin hafızasında yaşamış ve dilden dile aktarılmıştır. Masallar, anlatıldıkları toplumların kültürel değerlerini yansıtır. Bu değerler, nesilden nesile aktararak günümüzü kadar gelmiştir. Masallarda, yaşayan değerlerimizle birlikte uygulamadan kalkmış olan değerlerimizi de görmek mümkündür. Günümüzde masallar sözlü kültür ortamından teknolojinin de etkisiyle elektronik ortama aktarılmaktadır. Günümüzde masal dinleyen çocuklar azalmakta ve bununla birlikte masal anlatıcıları da azalmaktadır.

UNESCO tarafından 2003 yılında imzalanan ve 27 Mart 2006 tarihinde de Türkiye tarafından kabul edilen, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde; kültürel mirasların bir parçası olarak tanımlanan uygulamalar ve anlatımlar kapsamında masallar da değerlendirilmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü geleneklerden ve anlatımlardan olan masalın önemi artmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesiyle somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma amaçlanmaktadır. Büyük bir titizlikle hazırladığımız tezimizin bu amaca hizmet edeceği kanaatindeyiz.

Masallar üzerine yapılan çalışmalar Batı’da iki yüz yıl önce başlamıştır. Bizde ise Osmanlı’nın son zamanlarında başlamış ve giderek hızlanmıştır. İlk yapılan çalışmalar derleme ve yazıya geçirme şeklinde olmuştur. Daha sonra bilimsel metotlarla incelemeler yapılmıştır.

Anadolu’da bilimsel anlamda masal derlemeleri, Saim Sakaoğlu’nun 1971’de hazırladığı “Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil” adlı doktora tezi ile hız kazanmıştır. Saim Sakaoğlu’nun bu çalışmasından sonra pek çok doktora ve yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarla Anadolu’nun farklı yerlerinde anlatılan masallar derlenip yazıya geçirilmiştir.

Biz bu çalışmamızda Anadolu’dan derlenen masallar üzerinde âdet ve inanmaları inceledik. Anadolu’da anlatılan masallarda kültürel değerlerimizi tespit etmeye çalıştık. Çalışmamızın ana kaynağını Anadolu’dan derlenen masallarla ilgili doktora ve yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır.

Çalışmamız Önsöz, Kısaltmalar ve Sonuç kısımları dışında beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde çalışmamızın amacı ve bu amaca ulaşmak için izlenen yol üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölümde, önce masalın tanımı alanında uzman kişilerin görüşlerine yer verilerek yapıldı. Ardından masalların kaynakları, genel özellikleri ve tasnifleri üzerinde duruldu.

İkinci Bölümde, masal üzerine yapılan çalışmalar üzerinde duruldu. Önce masalla ilgili doktora tezleri ve yüksek lisans tezlerinin listesi verildi. YÖK'ün Tez Tarama Merkezi kullanılarak masallar üzerine yapılan akademik çalışmaların künyeleri verilmiştir. Daha sonra ise masallar üzerine yazılmış olan kitaplar, dergiler, makaleler ve tebliğlerin listesi verildi. Kitapların listesi verilmeyip tanıtımı yapıldı.

Üçüncü Bölümde, tezimizin kaynağı olan masalların işlevlerinden bahsedildi. Masalların işlevleri yedi alt başlık altında bahsedildi. Bu başlıklarda; masal ve kültür, masal ve toplum, masal ve çocuk, masal ve dil, masal ve eğitim, masal ve edebiyat, masal ve teknoloji konularına değinildi.

Dördüncü Bölümde, kültürün tanımını yaptıktan sonra masallarda geçen kültürel unsurlar; gelenek, örf, âdet ve inanma üzerinde duruldu. Bu unsurlar farklı açılardan incelendi.

Beşinci Bölümde, incelediğimiz masallarda geçen âdet ve inanmalar tespit edildi.

Bu çalışmaya beni yönlendiren ve tezimin her safhasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İbrahim ÖZKAN'a bu münasebetle teşekkürlerimi arz ederim.

Bu çalışmamın ve eğitim hayatımın her safhasında benden maddî ve manevî hiçbir desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Rifat Evcim

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. MASALIN TANIMI.....	6
2. MASALIN KAYNAKLARI.....	9
3. MASALLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	16
4. MASALLARIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	17
5. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	18
6. MASALLARIN TASNİFİ.....	19
6.1. ATTİ AARNE’NİN TASNİFİ	20
6.2. STİTH THOMPSON’UN TASNİFİ.....	21
6.3. EBERHARD-BORATAV’IN TASNİFİ.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE MASAL ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1. TEZLER.....	25
1.1. DOKTORA TEZLERİ.....	26
1.2. YÜKSEK LİSANS TEZLERİ.....	28
2. KİTAPLAR.....	36
3. DERGİLER.....	38
4. MAKALE VE TEBLİĞLER.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MASALLARIN ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ

1. MASAL VE KÜLTÜR.....	42
2. MASAL VE TOPLUM.....	46
3. MASAL VE ÇOCUK.....	47
4. MASAL VE DİL.....	50
5. MASAL VE EĞİTİM.....	51
6. MASAL VE EDEBİYAT.....	54
7. MASAL VE TEKNOLOJİ.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. KÜLTÜR.....	58
2. GELENEK	60
3. ÖRF.....	61

4. ÂDET.....	62
5. İNANÇ/İNANMA.....	63

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÂDET VE İNANMALAR

1. DOĞUM VE ÇOCUKLA İLGİLİ ÂDET VE İNANMALAR.....	66
1.1. ÇOCUĞU OLMAYAN AİLELER.....	66
1.2. ÇOCUKSUZ AİLELERİN EVLATLIK ALMASI.....	68
1.3. KISIRLIĞI GİDERME İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	69
1.4. DOĞUM ÖNCESİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	70
1.5.HAMİLELİĞİN ANLAŞILMASIYLA İLGİLİ ÂDET VE İNANIŞLAR.....	71
1.6. DOĞUM ESNASINDA YAPILAN UYGULAMALAR.....	71
1.7. ÇOCUĞA AD SEÇİMİ VE AD VERME.....	72
1.8. HOCAYA VERME.....	73
1.9. BÜYÜK OĞLUN HER İŞE İLK OLARAK, KÜÇÜĞÜN İSE SON OLARAK KOŞULMASI.....	75
2. EVELENİLECEK KIZI BELİRLEME.....	76
2.1 BEŞİK KERTMESİ.....	76
2.2. OK ATMA.....	76
2.3. DEĞNEK OYNAMA.....	77
2.4. NİŞAN ATMA/EVLİLİK İSTEĞİNİ BİR İŞARETLE BELLİ ETME.....	77
3. YÜZK TAKMA.....	77
4. DÜĞÜN ÖNCESİ ÂDETLER.....	78
5.KIZLA EVLENEBİLMEK İÇİN BELİRLİ ŞARTLARIN YERİNE GETİRİLMESİ.....	78

6. KIZ KAÇIRMA.....	80
7. SÖZ KESİMİ.....	80
8. EVLENMEK İÇİN ANNE VE BABANIN RIZASINI ALMA.....	81
8.1. DÜNÜR GİTME-KIZ İSTEME.....	81
9. DÜĞÜN MERASİMİ VE SONRASI.....	84
9.1. SAĞDIÇ BELİRLEME.....	84
9.2. KIRK GÜN KIRK GECE DÜĞÜN YAPMA.....	84
9.3. DÜĞÜNDE DAVUL-ZURNA ÇALDIRMAK.....	87
9.4. DÜĞÜNDE OYUN, YARIŞ YAPMA.....	89
9.5. DÜĞÜN SONRASI ÂDETLER.....	89
9.6. TELLAL BAĞIRTMA.....	90
9.7. GELİNİN ÜSTÜ SIRA GİTME.....	91
10. NAMUS.....	92
11. ÖLÜM.....	94
11.1. ÖLÜME HAZIRLIK.....	94
11.2. ÖLÜM-HELALLEŞME.....	95
11.3. ÖLÜMÜN DUYURULMASI.....	96
11.4. ÖLÜYE SAYGI	96
11.5. ÖLÜNÜN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ.....	97
11.6. TABUT.....	97
11.7. ÖLÜM SONRASI ÂDETLER.....	98
11.8. AĞIT YAKMA.....	98
11.9. ÖLÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	99
11.10. CENAZE EVİ (ÖLÜ EVİ)	100

11.11.MEZAR-YATIR-TÜRBE VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	100
12. DİĞER ÂDET VE İNANIŞLAR.....	101
12.1. KURBAN/ADAK.....	101
12.2. BÜYÜ, SİHİR, FAL VE KADER.....	102
12.3. HZ. HIZIR-İLYAS.....	107
12.4. TABİAT İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	110
12.5. GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	110
12.6. RÜYA İLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	111
12.7. PADİŞAH/PAŞA SEÇME.....	114
12.8. AVA ÇIKMA.....	115
12.9. KAHVE İÇME.....	118
12.10. MİSAFIRPERVERLİK.....	120
12.11. YARDIMSEVERLİK-HAYIR-İKRAM.....	124
12.12. HAMAMA GİTME.....	126
12.13. DUA.....	128
12.14. BEDDUA.....	131
12.15.HALI/KİLİM/CULFA DOKUMAK/GERGEF İŞLEMEK/TENTE ÖRMEK/OYA YAPMAK/İP EĞİRMEK.....	133
12.16. HAYVANLARA ÇOBAN TUTULMASI.....	136
12.17. UĞUR-BEREKET.....	137
12.18. HACCA GİTME.....	137
12.19. HALAY ÇEKME/HORON TEPME.....	139
12.20. OYUNLAR	139
12.20.1. Güreş	139
12.20.2. Cirit Oynama.....	139

12.20.3. Kılıç Oyunu.....	140
12.21. SELAMLAMA.....	141
12.22. KÖTÜ YOLA DÜŞEN KIZLARIN CEZALANDIRILMASI.....	145
12.23. KINA YAKMA.....	145
12.24.KOCASINA İHANET EDEN KADINLARIN CEZALANDIRILMASI.....	146
12.25. ALLAH'IN İŞİNE KARIŞMAMA.....	146
12.26. DÖKÜLEN KANIN KARŞILIĞINDA MAL ALMA.....	147
12.27. BAYRAM ZİYARETLERİ.....	147
12.28. EL ÖPME.....	147
12.29. ATEŞLE İLGİLİ İNANIŞLAR.....	148
12.30.ANNE BABASI ÖLEN ÇOCUKLARIN AMCASININ EVİNDE KALMASI.....	149
12.31. MEVLİT OKUTMA.....	149
12.32. ÇÖP ÇATMA-NASİP BAĞLAMA.....	150
12.33. NAZAR-NAZARLIK-MAŞALLAH.....	150
12.34. ÇOK EŞLİLİĞE KARŞI ÇIKMA.....	151
12.35. SOFRA GELENEK VE GÖRENEKLERİ.....	151
12.36. ÖZEL GÜNLERİN GELDİĞİNE İŞARET OLAN DURUMLAR.....	152
12.37. GİYİM DÜZENİ.....	153
12.38. MUSKA-KUR'AN OKUMA.....	153
12.39. KURŞUN DÖKMEK.....	154
12.40. YAKINLARI ZİYARET ETME.....	154
12.41. ASKERE GİTME.....	154
12.42. BİLMECE VE SORU SORMA.....	156
12.43. KAN KARDEŞLİĞİ.....	157

12.44. KARDEŞLİK OLMA.....	157
12.45. SU.....	157
12.46. HASTA ZİYARETİ.....	158
12.47. SÜNNET MERASİMİ.....	158
12.48. ŞİFA KAYNAKLARI.....	158
12.49. AİLE HAYATI.....	160
12.50. BÜYÜKLERE SAYGI.....	161
SONUÇ.....	163
KAYNAKÇA.....	168

KISALTMALAR DİZİNİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
AÖF	: Açıköğretim Fakültesi
Haz.	: Hazırlayan
C.	: Cilt
vd.	: Ve Diğerleri
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Çev.	: Çeviren
akt.	: Aktaran
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
THBMER	: Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkez

GİRİŞ

Araştırmanın konusunu, Anadolu’da anlatılan masal metinlerinin, içinde barındırdıkları âdet ve inanma unsurları bakımından değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Yüzyıllar boyu Anadolu’da anlatıla gelen masallar, geçmişten geleceğe köprü kurmaktadır. Anadolu’da anlatılan masalarda geçmiş yüzyılların âdet ve inanışlarını yansıtılmaktadır. Farklı coğrafyalarda hüküm sürmüş olan Türkler, geçmiş yüzyılların yaşamlarına dair birçok kültürel değeri sözlü yaratmalar vasıtasıyla az ya da çok aktarmışlardır. Masallar, en eski ve birçok konuda bilgi veren bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’nun farklı bölgelerinde anlatılan aynı masallar bile zamanla farklılaşarak bulunduğu yerin kültürel özelliklerine bürünmüşlerdir. Bu bağlamda çalışmamızın konusu, Anadolu’da anlatılan masalarda âdet ve inanmaları tespit etmek ve değerlendirmektir.

Masallarla ilgili olarak önemli çalışmaları olan Esmâ Şimşek, *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması* adlı doktora tezinde kendisi şöyle bir tanım yapar: Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür (Şimşek, 2001: 3).

Masalların ilk defa nerede nasıl ortaya çıktığıyla ilgili olarak çok farklı görüşler ileri sürülmüştür. Günay (1975), Grimm kardeşlerin görüşünden hareketle diğer araştırmacıların yeni teoriler geliştirdiğini belirtir. Birçok anlatma türüyle yakın ilişkisi olan masalın kaynakları ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya konulsa da masal incelemelerinin çoğunda karşımıza aşağıda vermiş olduğumuz üç okul çıkar. Dördüncü okul daha sonradan eklenmiştir

A.Tarih Öncesi Görüş (Mitoloji Okulu)

B.Tarihi Görüş (Hindoloji Okulu)

C.Etnografik Görüş (Antropoloji Okulu) (Sakaoğlu, 1999: 5-6).

D. Psikolojik Görüş (Gürel ve diğerleri, 2007: 48-49)

Bu görüş/okul adları kişilere göre farklılık gösterebilir. Örneğin, Umay Günay çalışmasında şöyle adlandırmaktadır: Mitolojik Görüş, Hindoloji Görüşü, Antropolojik Görüş (Günay, 1975: 17-18).

Masalların tasnifiyle ilgili olarak günümüzde Stith Thompson'nun yapmış olduğu sıralama kullanılmakla birlikte fıkraların bu sıralandırmaya dâhil edilmesi konusu tartışmalıdır (Oğuz ve ark. 2011: 68). Türkiye'de masalların sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışmayı Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav tarafından "Türk Masal Tipleri Kataloğu (Typen Türkischer Volksmärchen; TTV)" yapılmıştır (Eberhard-Boratav'dan akt. Oğuz ve vd. 2011: 68).

Masal üzerine Anadolu'da yapılan ilk çalışmalar; 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İzzet Ulvi, Türklük şuurunu uyandırmak için derleme ve yapma masallarını yayınlaması ve Ziya Gökalp'in, manzum ve mensur karışık olarak yazıya geçirdiği masalları çeşitli dergilerde yayınlamasıyla başlar. Daha sonra Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhard'ın ortak çalışması olan Typen Türkischer Volksmärchen Tip Kataloğu ile devam eder. Typen Türkischer Volksmärchen Tip Kataloğu ile masal çalışmaları uluslararası nitelik kazanmaya başlamıştır. Daha sonra Mehmet Tuğrul, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu ve Umay Günay masal çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Oğuz vd. 2011:154). Çalışmamızın devamında masallarla ilgili hazırlanmış olan doktora ve yüksek lisans tezleri, kitaplar, makaleler ve tebliğler yer almaktadır.

Masallar; gelenekler, inançlar, ilkel hayatımızdan kalma özellik değiştirmiş kavramlar ve bunların oluşturduğu malzemeler, birer motif olarak yeni görevlerle masallara şekil ve özellik kazandırmışlardır. Her masal kültür birikimimizin şekillendirdiği düşünce ağacının bir yaprağıdır, onu besleyen kökler geçmişin, geçmiş nesillerimizin tarih akışı içinde hayata bakış tarzıdır (Öztürk, 1985: 127).

"Masal ve Masal Anlatanlar" adlı makalede çocuk eğitiminde masalın önemi şöyle açıklanmaktadır: Masallarla eğitim son derece etkili bir yoldur. Çocuk belirli bir yaşa gelmeden çocuğa istenilen şekli verebilmek çok kolaydır. Çocuğu karşımıza alıp nasihat ederek şunu yap, bunu yapma diye emir vermeye kalkarsak çocuk bunu kabul etmeyebilir veya söylenenler çocuğun bir kulağından girip öbür kulağından çıkar. (Seyidoğlu, 1977: 48).

Masallar ana dilin öğreniminde görev üstlenebilir. Çocukların, hayatlarında ilk defa dinleyebileceği ve okuyabileceği metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalların dili ve masallarda anlatılan farklı özellikteki kahramanlar, olaylar çocuğun ilgisini çeker. Bu konuda Boratav'ın düşünceleri; masallar çocuğa anadilini, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını öğreten, ona bu dilin, kullanım kolaylığını, zenginliği, ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhâlde onlardan daha geniş ölçüde ilk aşılayandır. (1998: 14-15).

“Çocuk Eğitimi ve Masallar” adlı makalede çocukların, masalları dinleyerek büyüdüğü, masallarla millî kimlik kazandığı, onlarla sevmeyi ve sevlmeyi öğrendiği belirtilir: Binlerce çocuk, masalları dinleyerek büyümekte, iyiye doğruya yönelmekte, kendisine masal anlatan büyükleriyle arasında sevgi bağı gelişmekte ve bu sayede çocuklar sevmeyi ve sevlmeyi öğrenmektedirler. Sözlü gelenekte yaşayan masallar ve kitaplara aktarılmış masallar muhteva yönünden tahlil edildiğinde masalların, söylendiği ve söylenmekte olduğu gibi, soyut ve hayattan kopuk olmadıkları kolayca anlaşılır (Günay, 1979: 17).

Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Kolombiyalı ünlü yazar Gabriel Garcia Marquez, kendisiyle yapılan bir söyleşide; çocukken teyzelerinden pek çok masal ve olağanüstü olay dinlediğini belirtmiş ve sık sık üslubunun, teyzelerinin anlattıklarıyla biçimlendiğini vurgulamıştır. Yazarların masallardan yararlanmaları konusunda Pertev Naili Boratav, masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alınmalıdır. Masalın geleneklerine üslup, dil, konu bağlarına esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da düşüncede de aşarak çağımıza getirerek yepyeni yapılar yaratma yolunu çağdaş yazarın halk masalından en önemli yararlanma yöntemi saydığını söylemiştir. Reşat Nuri Güntekin'in “Kızılıcık Dalları” romanı bu nitelikte bir romandır. Bu çığırını ilk açanlar arasında Refik Halit Karatay da gösterilebilir. Onun “Ay Peşinde” ve “Memleket Hikâyeleri” adları altında toplanmış hikâyeleri için de bu tip anlatıya örnek vardır. Cahit Sıtkı Tarancı “Abbas” öyküsünü yine aynı adlı “Abbas” şiirini bir masaldan esinlenerek yazmıştır (Yavuz, 2002: 169).

Günümüzde masal anlatan ve dinleyenlerin sayısı hızla azalmaktadır. Masal anlatıcılarının yerini televizyon ve bilgisayar almaktadır. Televizyon ve bilgisayarlarda yabancı toplumların değerlerini yansıtan filmleri çocukların seyretmesi artık olağan hale gelmiştir. Gülten G. Küçükbaşmacı, televizyon ve bilgisayar bağımlısı çocuklar kendi masallarını dinleyip okuyamamaktadır. Kendi toplumunun değerlerini ve ülküsünü yansıtan masal kahramanlarıyla hayal dünyasında seyahat edemeden büyüyen bir çocuk, toplumuna yabancılaşacaktır.

Dünya masalları arasında benzerlikler her zaman vardır. Ama masallar yalnız şekil ve konudan ibaret değildir. Masalın dili, kahramanları, masallarda yer verilen inanç, âdet ve gelenekler masalların millî yönünü oluşturur. Masal anlatıcıları masalları nesilden nesile aktarırken ortak kültürün unsurlarını, milletin dilinin incelikleriyle, masala katarlar (Küçükbaşmacı, 2014).

Gelenek, geçmişin gerçek ve sağlam yanlarını içererek onu sürekli olarak geleceğe doğru taşımaktır. Dinsel açıdan gelenek, toplumda, büyüsel ve dinsel birçok törelerin sürüp gitmesini sağlar. Türk Dil Kurumu'nun yayımlanmış olduğu "Toplumbilim Terimleri Sözlüğü"nde gelenek terimi "bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen tinsel ekin öğelerinin her biri" şeklinde tanımlanır (Hançerlioğlu, 2005: 200).

Örfler ise; bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini baskı altında tutan örfler, zorlayıcı, yaptırıcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin sosyal hayatta ilişkisini düzenler (Örnek, 2000: 123-124).

Âdet, alışılmış birtakım davranışların giderek kalıplaşması ve bu kalıp davranışlar, örfteki yapıma ve kaçınma zorluğu yerine, âdette yapılmalı ya da yapılmamalı niteliğine bürünmektedir (Örnek, 2000: 124).

İnanç; bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, tanrıya bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, inanma duygusu, inanılan görüş öğretileridir. İnanış; İnanma, inanılan şey. İnanma; inanmak işi. İnanmak; bir şeyi doğru olarak benimsemek, birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmektir. (TDK, 1998: 1080).

Çalışmamızın son bölümünde; Anadolu'nun farklı bölgelerinden derlenen yirmi bir masal çalışmasından yararlandık. Masalları seçerken, tümünün aynı bölgeden derlenmiş masallar olmamasına dikkat ettik. Anadolu'nun tamamını yansıtacağını düşündüğümüz için masal metinlerini her bölgeden ve farklı illerde anlatılan ortalama iki-üç masal çalışmasından yararlandık. Masallarda geçen âdet ve inanmaların tamamını doktora ve yüksek lisans tezlerinden yararlanarak tespit ettik. Âdet ve inanmalara kaynak olarak kullandığımız tezlerin her birinden ortalama otuz masalı inceledik. Tespitlerimizi alıntı şeklinde tezimizde gösterdik. Gerekli gördüğümüz yerlerde alıntının başına açıklama ekledik. Yaptığımız alıntının daha anlaşılır olması için, parantez içinde masalın anlatıldığı şehrin ismini ve incelenen tezin sayfa numarasını verdik. Örnek verecek olursak; alıntı yaptığımız masal metninin sonuna (Amasya, 257) şeklinde içnot koyduk. Bu alıntının, Kaynakça kısmında göstermiş olduğumuz; Göde'nin, *Amasya Masalları (Araştırma-İnceleme- Metin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) adlı çalışmanın 257. sayfasından yapıldığını gösterir. Beşinci bölümdeki, masal metinlerinden yapılan bütün alıntılar aynı yöntem uygulanarak yapılmıştır. Âdet ve inanmaları tespit ettiğimiz tezlerin tamamını Kaynakçada gösterdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. MASALIN TANIMI

Önceleri sözlü edebiyat ürünüken ve çocuk-yetişkin fark etmeksizin belli bir dinleyici kitlesine sahip olan masallar, zamanla yazıya geçirilerek yazılı edebiyatın içinde yer almış ve çocuk edebiyatının gelişmesiyle birlikte çocuk edebiyatında da yerini almıştır.

Bugüne kadar akademisyenler tarafından yapılan araştırmaların geneline bakacak olursak, masalların buldukları toplumun kültürel değerlerini yansıttığını söyleyebiliriz. Masallar aynı zamanda kültürün taşıyıcılarındandır. Toplumun kültürel değerlerini nesilden nesile aktararak eğitsel işlevi yerine getirmektedirler. Masalarda ideal insan tipini sözlü kültür vasıtasıyla nesilden nesile aktarmaktadır. Masallar anlatıldıkları bölgenin; dilinin, dininin, âdet ve inanmalarını yansıtan ürünlerdir.

Masal çalışmalarının, ülkemizde ortalama 100 yıllık bir geçmişi vardır. 20. yüzyılın başlarından artarak günümüzde de devam eden masal çalışmaları, masalın tanımını da çeşitlendirmiştir. Kökeni oldukça eski olan masal sözcüğünün ne anlama geldiğini belirlemek için bazı akademisyenlerin görüşlerine yer vereceğiz. Masal kavramının çerçevesini belli başlı akademisyenlerin tanımlarından yararlanarak belirlemeye çalışacağız.

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde, masal, “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye” olarak tanımlanmakta ve Arapça “mesel” kelimesinden geldiği açıklanmaktadır (TDK, 1998: 1510).

Ferit Devellioğlu'nun Osmalica-Türkçe Lûgat'inde “Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye” şeklinde masalı tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2001: 625).

Şemseddin Sami, Kamus-i Türki'nin “mesel” maddesinde, “Adâb ve ahlak ve nasâyihe müteallik küçük hikâye. Masal bundan galattır.” şeklinde masalın tanımı yapılmaktadır (Sami, 1995; 1288).

Türk Ansiklopedisi'nde; "Masal, olayların geçtiği yeri ve zamanı belli olmayan, peri, cin, dev, ejderha, cadıkarı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları belirli kişileri temsil eden hikâye" şeklinde tanım yapılırken zaman ve mekân mefhumunun kısmen de olsa belli olan masallara da rastlanıldığı belirtiliyor (Türk Ansiklopedisi, 1976: 317).

Pertev Naili Boratav; "Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamiyle hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı" dır (Boratav, 1969: 80).

Umay Günay, Türk Dünyası El Kitabı'nın masal maddesinde masalın tanımı şöyle yapmaktadır; "Asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada kendisine has bir atmosferde ve üslûpla, kendi mantık silsilesi içinde geleneksel motiferle anlatan masallar, sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır" (Günay 1992a: 321).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, masal maddesinde, "Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu," bir varmış, bir yokmuş" gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda" yedi, içti, muratlarına erdiler" yahut" onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana" gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü olduğu anlatılmaktadır (Türk dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1986: 149-153).

Sakaoğlu, "Olağanüstü karakterlerin ve yaratıkların gerçeküstü dünyasına şöhret ve talih kazanan sıradan kahramanları ve olağanüstülükleri içine alan nesirlerdir." demektedir ve masal kelimesinin 130 yıllık bir geçmişi olabileceğini belirtmektedir. Daha önceleri masal kelimesi yerine kıssa, dâstân, hikâye, vb. kelimeler kullanılıyordu. Kelimenin zamanla "masal" şekline dönüşecek olan "mesel" şekli, 19. yüzyılın başlarından itibaren görülmeye başlanır; böylece "mesel"e de eski anlamlarına ek olarak yeni bir anlam yüklenmiş olur (Sakaoğlu, 2003: 3).

Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş* adlı eserinde masal için: "Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi"dir

şeklinde tanımlamakta ve masalarda kullanılan geçmiş zamanın fonksiyonu üzerinde durmaktadır. “İşte, böyle bir zaman içinde, köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan, hayalî-gerçek, mücerret-müşahhas, maddî-manevî bir takım konu, macera, vak’a, problem, motif ve unsurlar, nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle, hususî bir üslupla anlatılır veya yazılır.” (Elçin, 1998: 369) diyerek masal kavramının çerçevesini belirlemeye çalışır.

Kabaklı’ya göre, “sözlü nesir halk verimlerinin en güzel edebî çeşidi olan masal, günlük hayatın sınırlı, kuru gerçeğiyle yetinemeyen halk muhayyilesinin tabiat ve gerçek dışı bir âlemde yaşattığı kahramanların hikâyesidir.” (Kabaklı, 2004:111).

Türk dünyasında masal karşılığı olarak kullanılan kavramlar, Türkiye ve Balkanlarda, “mesel”, “masal”, “hekât”, “hikâye”; Kuzey ve Güney Azerbaycan ile Kafkasların büyük bir kısmında “nağıl”; Hazar Denizi’nin doğusundaki Türk ülkelerinde (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Uygur Özerk Cumhuriyeti) ise “ertek”, “ertegi”dir (Sakaoğlu ve Karadavut, 2013: 3).

Dilek; masalı, insanın gerçekle gerçeküstünü harmanlayıp, olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanların çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıpla olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikâyeler şeklinde tanımlarken masalarda geçen hayvanların konuşmalarına ve insanlar gibi davranmalarına da dikkat çeker (Dilek, 2007: 17).

Türkan, “insanlar, hayvanlar, olağandışı yaratıkları kahraman edinen, içinde pek çok dünyayı bir arada bulunduran (farklı dünyalar yer altı- yeryüzü gökyüzü) olmazı olduran, hatta bu yolda ölüyü diriltiren, hayal sınırlarını zorlayan genelde nesirle ifade edilen (arada mani, türkü, bilmece, atasözü gibi diğer sözlü türleri, yeri geldikçe uygun düştükçe anlatıcının yeteneğine göre kullanan) merakı, fantastiği daima bünyesinde barındıran türe masal denir.” (Türkan, 2008:10) şeklinde tanımlar.

Alptekin, Taşeli Masalları adlı eserinde masal için; “Nesirle söylenmiş, dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatılardır.” tanımını yapar (Alptekin, 2002: XI).

Yine masalla ilgili olarak önemli çalışmaları olan Esmâ Şimşek, *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması* adlı doktora tezinde masala

dair yapılan çeşitli tanımları verdikten sonra kendisi de şöyle bir tanım yapar: “Genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanılan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türü”dür (Şimşek, 2001: 3).

Doğan, masalın tanımını şöyle yapar; “Fevkalâde olay, macera ve kahramanlara yer verilen, hayali, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye” (Doğan, 2003: 882).

Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı gibi kaynağı yüzyıllar öncesine dayanan ve içinde doğduğu kültürün izlerini taşıyan masallar sözlü gelenekten beslenen; halkın hafızasında yaşayan, canlı ürünlerdir diyebiliriz. Masallar; zamanı ve mekânı belli olmayan, kahramanları; olağan üstü güçleri olan insan, hayvan veya tabiatüstü varlıklar gibi unsurları içinde barındırır. Masallarda sosyal hayatın izlerine rastlanabilir. Masalların başında, ortalarında ve sonlarında kalıplaşmış sözcüklerin (formel) ve motiflerin sıklıkla kullanıldığı sözlü anlatım türüdür diyebiliriz.

2. MASALIN KAYNAKLARI

Sözlü edebiyat ürünü olan masalların ilk defa nerede ve nasıl anlatıldığı konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Yüzyıllar boyunca dilden dile anlatılarak günümüze kadar gelen masallar zamanla yazıya geçirilmiştir.

Masalın muhtevası, şekli, kaynağı ve yayılışı ile ilgili teorilerin ilk temsilcisi Alman Wilhelm Grimm ’dir. 1856 yılında Wilhelm Grimm, kardeşiyle beraber hazırladıkları “Kinder und Hausmarchen ” (Çocuk ve Ev Masalları) adlı Almanca kitabın ön sözünde masallarının kaynağı konusunda iki görüş ileri sürmüştür. Hint-Avrupa dil dairesine giren milletlerin masalları, tespit edilemeyen bir tarihî dönemden kalmıştır. Masallar, eski mitlerin parçalanmış şekilleri olup içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak açıklanmasıyla anlaşılabilir. Grimm’in görüşlerinden hareketle masalların kaynağı konusunda iki yeni görüş geliştirilmiştir. Mitolojik görüş ve Hindoloji görüşü olmak üzere iki görüş vardır (Arıcı, 2012: 6). Bu görüşlerle ilgili açıklamaları aşağıda vereceğiz.

Masal araştırmacıların üzerinde durdukları konulardan biri de masalların kaynaklarıdır. Masalların ilk defa nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı fikirler ileri sürülmüştür. Masalın kaynağı ile ilgili ilk görüşlerden biri Wilhelm Grimm'e aittir. Ona göre masallar, Hint-Avrupa milletlerine ait mitolojilerin zamanla zayıflamasıyla ortaya çıkmıştır (Seyidoğlu, 1987: 125).

Masalın ilk nerede doğduğunu tespit etmeye çalışan araştırmacıların, en eski yazılı kaynaklardan masal hakkında bilgi almaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Umay Günay *Elazığ Masalları* adlı eserinde, Stith Thompson'un 1946 yılında kaleme alınan *The Folktale* adlı eserinden yararlanarak hazırladığı "Eski Kaynaklarda Masal" adlı bölümünde, masalın kaynakların oldukça eski dönemlere ait olduğu ve masal araştırmalarına yardımcı olan kaynakların dönemlerine göre beş grupta ele alındığını belirtir. Bu kaynakları aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

1) Eski Mısır: İlk büyük medeniyetlerden birini kurmuş olan Eski Mısırlılardan kalan, çoğunlukla din adamları tarafından yazılan papirüslerde Mısır'ın tarihi, coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı hakkında olduğu kadar Mısır dışındaki halk geleneklerine de ışık tutan masallara rastlamak mümkündür.

2) Babil ve Asur: Bu döneme ait belgeler beş bin yıl öncesine kadar iner. Bütün dünya masallarında bulunan motiflerin bir kısmını içeren 'Gılgamış' ve 'Etana' efsaneleri bunların en önemlilerindedir.

3) Eski Yunan: Bu döneme ait edebî belgeler arasında halktan derlenmiş masal metnine rastlanmasa da, çeşitli masal temlerinin dini kitaplara, destanî Őiirlere, hatta dramlara konu edildiği görülür. Bu dönemde yaşayan Ezop tarafından edebî çerçeveye sokulan hayvan masallarının Ortaçağdan itibaren tekrar sözlü geleneğe geçmesi ilgi çekici olarak görülür.

4) Latin: Bugünkü masal unsurlarının çoğunu içeren "Cupid" ve "Psyche" adlı hikâyeleri içinde bulunduran *Metamorphoses*, Apuleius tarafından bu dönemde yazılmıştır.

5) Hindistan: Büyük bir kısmı Aryan kabilesinden olan Hindistan halkının Homer'den asırlarca öncesine giden bir yazılı edebiyata ve pek az değişen bir dini geleneğe sahip olduğu söylenir.

Batıda masal üzerine ilk sistemli çalışmalar 19. yy'da başlamıştır. Masalın kaynakları ile ilgili ilk ciddi fikir olarak W. Grimm'in *Kinder und Hausmarchen* adlı eserinin önsözünde masalların menşei konusunda iki görüş ortaya atılmıştır. W. Grimm'in görüşleri, "Hint-Avrupa Görüşü" ve "Parçalanan Mitler Görüşü"dür. Bu görüş masalların kaynağıyla ilgili ortaya atılan görüşlerde de etkili olmuştur. W. Grimm masalların kaynağı konusunda şu iki görüşü ileri sürer:

1) Hint-Avrupa Teorisi: Hint-Avrupa dil dairesine giren milletlerin masalları, bilinmeyen bir zamandan Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır.

2) Parçalanan Mitler Teorisi: Masallar, eski mitlerin parçalanmış halleridir. Bunlar ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak izah edilmesiyle anlaşılır (Günay, 1975: 17).

Grimm kardeşlerden sonra masallar ve masalların kaynakları birçok araştırmacının ilgisini çekmiş bu ilgi günümüzde de devam etmektedir. Bu ilgi geniş bir masal arşivinin oluşmasını sağlamıştır.

Günay (1975), Grimm kardeşlerin bu iki görüşünden hareketle diğer araştırmacıların yeni teoriler geliştirdiğini belirtir. Bu teorilerin önemli olan üçü aşağıda aktarılacak okullardır. Birçok anlatma türüyle yakın ilişkisi olan masalın kaynakları konusu ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya konulsa da masal incelemelerinin çoğunda karşımıza aşağıda vermiş olduğumuz üç okul çıkar. Bu dönemler Gedeon Huet'in sıralamasına göre şu şekildedir:

A.Tarih Öncesi Görüş (Mitoloji Okulu)

B.Tarihi Görüş (Hindoloji Okulu)

C.Etnografik Görüş (Antropoloji Okulu) (Sakaoğlu, 1999: 5-6).

D. Psikolojik Görüş (Gürel ve diğerleri, 2007: 48-49).

Psikolojik Görüş, sonradan eklenmiştir.

Bu görüş/okul adları kişilere göre farklılık gösterebilir. Örneğin, Umay Günay çalışmasında şöyle adlandırmaktadır: Mitolojik Görüş, Hindoloji Görüşü, Antropolojik Görüş (Günay, 1975: 17-18).

Seyidoğlu'nun *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar* adlı eserinde bu görüş/okul adları; Mitoloji Okulu, Hindoloji Okulu ve Antropoloji Okulu olarak verilmektedir. Sakaoğlu da, *Masal Araştırmaları* adlı çalışmasında “görüş” kelimesi yanlış olmasa da “school” kelimesi Batılı kaynaklar tarafından öne çıkarıldığından bunu “okul” olarak ele almanın uygun olacağını belirtir (Sakaoğlu, 1999: 5).

Tarih Öncesi görüşü savunanlar, Hint-Avrupa halklarının mitolojilerini inceleyip masalın mitolojiden çıktığını ileri sürerler. Masal ve mitolojinin farklılıkları olsa da benzerlikleri bakımından Aryan kabilesinin zengin bir mitoloji hazinesine sahip olduğunu savunurlar (Günay, 1975: 17).

Tarih Öncesi Görüş, (Mitoloji Okulu), Güneş mitolojistleri adı da verilen Max Müller tarafından ortaya atılmıştır. Mitolojik görüşün temsilcileri diğer temsilcileri; Angelo de Gubertnatis, John Fiske ve Sir George Cox'dur. Bu görüşe göre masallar ve mitler, Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır (Günay, 1975: 17).

Masalların kökeni, Hint ‘veda’larına bağlıdır. Hint-Avrupa dillerinin Sanskritçe ile olan akrabalıklarının tespit edilmesi, tarih öncesi görüşünün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu görüşün temsilcilerinden Max Müller, masalla mitoloji arasındaki benzerlikten dolayı masalların, mitolojiden çıktığını ileri sürmüş, kaynak olarak da Hindistan'ı göstermiştir (Sakaoğlu, 1999: 5).

Sir George Cox, bu görüşü geliştirerek masalla mitoloji karakterleri bakımından farklılık gösterse de elementleri birbirine çok yakın olduğunu ve Hint-Avrupa dil ailesine dâhil olan milletlerin masallarındaki benzerlik Aryan kabilesinin dağılmadan önce zengin bir mitoloji hazinesine sahip olduğunu belirtir (Günay, 1975: 17). Tarih Öncesi görüşün temsilcileri tarafından, masallarda güneşe, güneşin doğmasına, bulutlara ve yağmurlara ilişkin mitler bulunduğu belirtilmektedir (Tezel, 1987: 135).

Türk araştırmacılarından şirin, Masal Atlası adlı eserinin başlangıç kısmında Tarih Öncesi görüşe karşı çıkar. şirin, masalın insan ile yaşıt olduğunu, bu yüzden de her yerde doğmuş olabileceğini belirterek masalın coğrafya ile sınırlandırılmasına karşı çakar (şirin, 1998: 15).

Hindoloji Görüşü'nde de Hindistan, masalların kaynağı olarak kabul edilmektedir. Ancak masallar, tarihî devirlerde ortaya çıkıp şekillenmişler ve

yayılmışlardır. Theodor Benfey, masalların kaynağının ‘Veda’ yerine Türkçe’de Kelile ve Dimne olarak bilinen ‘Paçatantra’ (Beş Kitap) olduğu ifade etmiştir (Sakaoğlu, 1999: 7). Bu görüşün temsilcileri Theodor Benfey, Deslougheamps (Günay’dan akt. Sakaoğlu, 1999), Sylvester Sacy, Emmanuel Qosquin’dır (Sakaoğlu, 1999).

Bu görüşün temsilcilerinden Theodor Benfey, Aesop (Ezop) masallarının dışında batıya geçmiş olan bütün masalları Hindistan’a mal etmiştir. Benfey, masalların batıya geçişinin üç yolla olduğunu ileri sürmüştür:

1. 10. yüzyıldan önce masalların bir kısmı, sözlü gelenek yoluyla yayılanlar.
2. 10. yüzyıldan sonra, yazılı kaynak yoluyla Bizans, İtalya ve İspanya’ya geçenler.
3. Çin ve Tibet yoluyla Moğollara, oradan da Avrupa’ya geçenler. Budizm’e ait malzemeler, İranlıların Tutinâme’si ile Arap ve Yahudi yazmaları Avrupa’yı etkilemiştir (Seyidoğlu, 1975: XXXI).

Antropolojik (Etnografik) görüş etnografik tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre de masallar, içindeki ilkel düşüncelerden dolayı çok eski zamanlarda teşekkül etmiştir. Bu görüşü Edward Taylor ileri sürülmüş ve Andrew Lang tarafından sistemli hale getirilmiştir. Antropolojik görüşe göre, masallar ilkel hayatın birer kalıntılarıdır (Yardımcı, 2012: 22).

Bu görüşe göre masallar, farklı coğrafyalarda birbirine benzer şekillerde ortaya çıkmıştır. Kültürlerin birbirlerine benzer şekillerde gelişmeleriyle farklı uluslarda benzer masallar oluşmuştur (Günay, 1975: 18).

James Frazer ve Mac Culloch, Avrupa ve Asya masallarındaki masal motişi ile ilkel toplumlardaki motişer arasında benzer bir yapının olduğunu sürmüşlerdir. Topladıkları malzemelerin, Amerikan Kızılderilileri, Avustralya ve Güney Amerika kabileleri arasında büyük bir benzerlik olduğunu görmüşlerdir.

Arnold Von Gennep de kabileler üzerinde yaptığı incelemelerde hayvan masallarına önem verildiğini görmüştür. Bu kabilelerde, merasim sırasında mutlaka mitler ve efsaneler okunmaktadır. James Frazer ve Mac Culloch’a göre masalları meydana getiren unsur bu mitler ve efsanelerdir (Seyidoğlu, 1975: XXXIII).

Antropolojik (Etnografik) görüşe göre, farklı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve âdetlere sahip olduğunu, kültürün paralel olarak gelişmesi sonunda benzer masalların ortaya çıktığını savunur. 30 yılı aşkın bir süredir masal incelemesi alanında çalışmalar yapan Sakaoğlu, masalların kaynakları ile ilgili olarak şunları söyler; hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek incelenmesi halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlanabilir. Masallarda görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunabilir (Sakaoğlu, 1999: 9).

Psikoloji Okulunun temsilcisi, Alman halkbilimci Von der Leyen'dir. Masalların kaynağı üzerine yukarıda anlatılan görüşlerden farklı olarak masallardaki bazı olayların kaynağını çok eski rüyalara bağlamıştır (Gürel vd., 2007: 48-49).

Batıda, masalların 19. yüzyılda önem kazanmasıyla birlikte eski Yunan kültürü de ön plana çıkmaya başlamıştır. Yunan mitolojilerinin masallara kaynaklık ettiğini düşünen Batılı araştırmacılara göre, 6. yüzyılda Aisopos'un daha sonra da La Fontaine'in ortaya koyduğu eserler Batıda masal türünün ilk örneklerinden sayılır.

Yukarıda bahsettiğimiz Batılı araştırmacılara göre, Türk masallarının yeri tam olarak belirlenememektedir. Türk masallarının kaynağını kültürel ilişki kurduğu toplumlardan aldığını ve kendi içinde geliştiğini söyleyebiliriz. Edebiyatımızda en eski masal örneklerini Uygurlar metinlerinde rastlanmaktadır.

Sakaoğlu'na (1999) göre, *Altın Yaruk*, *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*, *Kuanşi İm Pular*, *Türkische Turfantexte*, *Uigurica*, Türkçe Mani el yazmaları gibi Türklerin İslamiyeti kabul etmeden evvel bağlı oldukları inanç ve dinlerle ilgili olarak başka dillerden çevrilen kitaplarda masal özellikleri olduğu ve bunun masal araştırmaları tarihimizi o dönemlerin daha ötesine götürmemizi sağlayacağını belirtir.

Kalyanamkara ve Papamkara bu türün ilk eserleridir. Daha sonra İran edebiyatından tercüme yapılmıştır. Bunun dışında Şeyhi'nin Harnâme'si ve Mevlana'nın Mesnevi'sinde hayvan masallarına yer verilmiştir. 19.yüzyılda edebiyatımızda Doğu ve Batı edebiyatından masal tercümelerine yer verilmiştir.

Günümüzde çocuk edebiyatı için en önemli düz yazı türü haline gelmiştir. Bunun sonucunda da bazı yazarlar tarafından yapma masallara üretilmektedir.

Masalların kaynaklarını yukarıda verdiğimiz açıklamaların ışığında ele alacak olursak, masalların tek kaynaktan farklı coğrafyalara yayıldığını yayılırken de içinden geçtiği toplumların dilinden, dini inanışlarından kültürel öğelerinden etkilenererek farklılaştığını söyleyebiliriz.

Türk masal tarihini belirlemeye çalışan Boratav; masalın kaynağı üzerine toplu bir çalışma olmasa da, masalın ve onunla yakın ilişkileri olan türlerin (fıkra, latife, tekerleme, efsane) eski çağlardan günümüze kadar Türk kültüründeki yerini, yazarı belli olan yaratmaların bu halk edebiyatı türlerinden nasıl yararlandıklarını belirterek, Türk masalı üzerine en eski bilgileri 13. yüzyılda Anadolu'un büyük şair Mevlana Celaleddin'in eserinde bulunduğunu söyler (Boratav, 1992: 398).

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinin karşılaştırmalı halk edebiyatı incelemelerinde birinci derecede önemli bir kaynak olduğunu belirten Boratav, *Az Gittik Uz Gittik* adlı eserinde "Türk Masalı Üzerine" adlı bölüm, Türk masalı hakkında araştırma yapan herkesin faydalanabileceği kaynakları derli toplu hale getirmesi açısından önemlidir. "Türk Masalı Üzerine" başlığı altında adı geçen bazı yazarlar ve eserler şunlardır:

-*Mesnevî, Fîh-mâfîh*, Mevlana Celaleddin, 13. yüzyıl,

-*Mesnevî*, Âşık Pasa, 13. yüzyıl,

-*Divan*, Yunus Emre, 13. yüzyıl,

-*Dâsûtân-ı Ahmed Harâmi*, 14. yüzyıl,

-*Danişmendnâme*, Ali, 14. yüzyıl,

-*Battâlnâme*, 14. yüzyıl,

-*Kalîla ve Dimna*, Hoca Mesud, 14. yüzyıl,

-*Harnâme*, Seyhî, 14. yüzyıl,

-*Vilâyetnâme*, Hacı Bektas-ı Veli, 15. yüzyıl,

-*Câmâspnâme*, Abdî, 15. yüzyıl,

- Pendnâme*, Güvâhî, 16. yüzyıl,
- Latâ'if*, Lâmiî Çelebi ve oğlu Abdullah, 16. yüzyıl,
- Muhayyelât*, Aziz Efendi, 1796,
- Siyer-i Servnâz*, T. Abdî, 1873/74.

Sakaoğlu, masalların kaynağı ile ilgili olarak üç türlü değişme ve farklılaşma kavramlarından bahseder:

1) Olumlu Gelişme: İlk defa anlatılmaya başlanılan ve hiçbir zaman mükemmel olmayan masalın hem ortaya çıktığı bölgede hem de yayıldığı bölgelerde gelişip güzelleşmesidir. Bu, masalın birinci değişmesidir.

2) Yayılan Gelişme: Masallar, yayıldıkları coğrafyalarda, kültür ve dinlerin etkisiyle asıl şekillerinden bir şeyler kaybederek gelişmeye devam eder. Masal, ilk anlatıldığı yerde bile saf şekliyle anlatılmamaktadır. Kişi ve yer adları, unvanlar, hayvanlar, yiyecekler ve daha pek çok şey değişmektedir. Ama bu o masalın zayıfladığı veya küçüldüğü anlamına gelmemelidir. Masalın bu tür gelişmesi de yayılan gelişme olarak adlandırılır.

3) Tersine Gelişme: Artık pek çok ülkede anlatılmaya devam eden ve anayurduna dönen masalın ilk hali ile mevcut hali arasında önemli farklılaşmalar görülür. Aslından çok şey kaybeden masalın bu tür gelişmesine de tersine gelişme denilmektedir (Sakaoğlu,1999: 9).

3. MASALLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Hayata dair pek çok gelişme ve değişme, söze dair olan her şeyi yazıya ve görsel olana taşımaktadır. Masalların şekil ve muhteva bakımından birçok özelliği bulunmaktadır.

Masalların özelliklerini Esmâ Şimşek'in "Yukarı Çukurova Masalları'nda Motif ve Tip Araştırmaları" adlı yayımlanmış doktora tezinden istifade ederek şu şekilde belirtebiliriz:

4. MASALLARIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. Genellikle nesir şeklinde olan masallar yanında zaman zaman nesir ve manzum karışık olduğu masallara da rastlanmaktadır. Manzum şekle getirilen masallar da vardır (Ziya Gökalp'ın Kızıl Elma'sı gibi).
2. Masalların belirli yerlerinde kalıplaşmış sözler (formel) bulunur. Masalların başında giriş formelleri (Bir varmış bir yokmuş..., Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, Vaktin birinde.., Bir gün..." vb.) masalların ortasında; olayın geçtiği yeri kahramanı değiştirmek, masala heyecan katmak, geçişleri hızlandırmak için "olmaz mı, çıkmaz mı!, biz gelelim..., ... dursun, ... olsun" gibi ara formeller bulunur. Masalın sonun da ise "Muratlarına ermişler., sözün kısası" gibi bitiş formelleri bulunur.
3. Halk edebiyatı ürünü olan masallarda doğal olarak dil sadedir. Dilin sadeliği, masalların geniş kitlelere ulaşmasında önemli bir faktördür.
4. Masallar sanatsal gayeyle anlatılmaz. Masallarda kalıplaşmış birtakım benzetmelere ve tasvirlerle yer verilir. Özellikle güzel-çirkin, iyi-kötü tasvirleri kalıplaşmış benzetmelerle verilir. Tasvirlerden hareketle masalın gidişatı ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunulabilir.
5. Zaman zaman birkaç masal metni birleştirilerek bir masalmış gibi anlatılabilir.
6. Masallar; destanlar ve halk hikâyeleri kadar olmasa da fıkra ve efsaneye göre daha uzun metinlerdir. Hatta bazı masalların anlatımı birkaç gece sürebilir.
7. Masalların içinde halk edebiyatının diğer ürünlerine de rastlanabilir (tekerleme, bilmece, atasözü, deyim, ninni, dua, beddua).
8. Masallar, sözlü halk edebiyatı ürünü olup dilden dile aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.
9. Masallarda birkaç tip birleştirilerek tek masalmış gibi anlatılanlar vardır.

5. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Hayal mahsulü karamanlar, yerler ve olaylarla doludur. Buna rağmen dinleyici üzerinde oldukça inandırıcı etkiler yapabilir.

a) Olağanüstü kahramanlara; dev, peri, peri kızı, cin, hayvan, hayvan şekline girmiş insanlar, çok küçük insanlar vs.

b) Olağanüstü mekânlar; Kafdağı, yer altı dünyası, kuşlar ülkesi, körler ülkesi vs.

c) Olağanüstü olaylar; kör olan kahramanın gözlerinin açılması, hayvanlarla konuşma, taş kesilme, cinsiyet değiştirme, göz açıp kapayıncaya kadar istenilen yere gitme, cinlerle, devlerle konuşma vs.

2. Masalarda genel olarak zaman ve mekân belli değildir; fakat bazı masal anlatıcıları masalın mekânını kendi yaşadığı yer olarak değiştirir. Az da olsa mekânı bilinen masallara da rastlanmaktadır

3. Masalların sonunda iyiler mutlaka mükâfatlandırılır, kötüler cezalandırılır. Hiçbir iyiliğin boşa çıkmayacağını, kötülüğün ise mutlaka geri dönüp, kötülük edeni bulacağını mesajı verilerek erdemli olmanın gereği anlatılmış olunur.

4. Masalarda masal anlatıcısının hayatıyla ilgili izlere, masal anlatıcısının; kültüründen, yaşadığı yerin geleneklerinden, göreneklerinden izlere rastlamak mümkündür.

5. Köklü bir geçmişe sahip olan masalarda yer yer Türk mitolojisinin, eski inanmaların izleri görülür.

6. Masal mekânında kahramanların ettiği dua ve bedduaların gerçekleştiği görülür (Taş kesilme, cinsiyet değiştirme vs.)

7. Masal kahramanları, insan dışındaki varlıklarla konuşabilirler (kuş, tilki, cin, dev, peri...)

8. Her masalın eğitsel bir işlevi vardır. Özellikle hayvan masallarında bu işlev daha iyi görülür.

9. Masalarda dine büyük önem verilir. Dualara, namaz kılmaya, camiye ve Hicaz'a gitmeye sık rastlanılır. Kader inancı hâkimdir.

10. Herkes masal anlatamaz. Halk Hikâyeleri genellikle erkekler tarafından anlatılıyorsa masallar da genellikle kadınlar tarafından anlatılır. Masal anlatan bu kadınlara “masal anası” , “masalcı”, “hikâyeci” gibi adlar verilir. Her masal anası, masal ninesi anlattığı masala kendi bölgesinin kültürel değerlerini de masalında yansıtır.

11. Masallarda sembol olan bazı tipler vardır. Bu sembolik tiplerden bazıları şunlardır:

Keloğlan; kurnazlığı,

Köse; ikiyüzlülüğü,

Üvey anne; kötülüğü ve zulmü,

Üvey kız kardeş; kıskançlığı,

Küçük kardeş; zekâ ve şansı

Yaşlı Adam; kerameti ve yardımseverliği sembolize eder (Şimşek, 2001: 3-6).

6. MASALLARIN TASNİFİ

Masal tipinin kelime anlamıyla ilgili olarak Alptekin ; “Tip kelimesinin aslı Latince “typus” şeklindedir ve tip, bağımsız olarak var olabilen geleneksel bir masal olduğu söyler. Tip tam bir masal olarak karşımıza çıkabilir. Fakat az da olsa bir masal birden fazla tipin birleşmesiyle de meydana gelebilir. Bu da masalı anlatanın bir masalı, birkaç masalla birleştirerek anlatmasından ileri gelmektedir. Bir masal başka bir masalla birlikte anlatılsa bile masal tip özelliğini kaybetmez. Tip anlamının olabilmesi için başka masala ve masallara ihtiyaç göstermez. Tip içerisinde birden fazla motif bulunabilir, fakat asıl halk masallarında birden fazla motif mutlaka bulunur. Hayvan masalları ise genellikle tek motiftir” şeklinde açıklama yapar (Alptekin, 2002: 53).

Masalların tasnifiyle ilgili çalışmalar J. G. Von Hahn ile başlar. Anti Aarne, daha kapsamlı bir sıralama yaparak bu alanda çalışma yapanların kullanabileceği bir katalog hazırlar. Anti Aarne, Kaarle Krohn’un derlediği masalları tasnif ederek 1910 yılında “Masal Tipleri Dizini” adlı masal tipleri katalogunda yayımlar. Tarihi-

Coğrafi Fin metodunu takip ederek Stith Thompson, Antti Aarne'nin masal tasnifini geliştirir.

Günümüzde Stith Thompson'nun yapmış olduğu sıralama kullanılmakla birlikte fıkraların bu sıralandırmaya dâhil edilmesi konusu tartışmalıdır (Oğuz ve ark. 2011: 68).

Türkiye'de masalların sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışma Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav tarafından "Türk Masal Tipleri Kataloğu (Tiypen Türkischer Volksmärchen; TTV)" yapılmıştır (Eberhard-Boratav'dan akt. Oğuz vd. 2011: 68).

6.1. ANTTI AARNE'NİN TASNİFİ

Antti Aarne, masalları üç ana başlık halinde sınıflandırmış ve sonra bunları daha alt bölümlere ayırmıştır. Bu sınıflama aşağıdaki gibidir (Alptekin, 2002: 53).

I. Hayvan Masalları ..... (1-299)

1-99: Vahşi Hayvanlar

100-149: Vahşi Evcil Hayvanlar

150-199: Vahşi Hayvanlar ve İnsan

200-219: Evcil Hayvanlar

220-249: Kuşlar

250-274: Balıklar

275-299: Öteki Hayvanlar

II. Asıl Halk Masalları ..... (300-1199)

A. Sihirli Masallar

300-399: Tabiatüstü Rakip

400-459: Tabiatüstü veya Sihirli Zevce veya Diğer İlgili Kimseler

460-499: Tabiatüstü Vazife
500-599: Tabiatüstü Yardımcı
600-649: Tabiatüstü Eşya
650-699: Tabiatüstü Muktedir Olma veya Bilme Hali.
700-749: Diğer Tabiatüstü Haller.

B. Efsane Tarzındaki Masallar ..... (750-849)
C. Kısa Hikaye Tarzındaki Masallar ..... (850-999)
D. Aptal Dev Masalları ..... (1000-1199)

III. Fıkralar ..... (1200-1999)

1200-1349: Edepsizlik
1350-1439: Evli Kimselerin Latifeleri
1440-1524: Kahraman Olan Bir Kadının Latifeleri
1525-1874: Kahraman Olan Bir Erkeğin Latifeleri
1525-1639: Kurnaz Adam
1640-1675: Tesadüf Suretiyle Mutluluk
1675-1724: Aptal
1725-1874: Papazların Latifeleri
1875-1999: Yalan Masalları

6.2. STİTH THOMPSON'UN TASNİFİ

Aarne'nin tip katalogunu koruyarak genişleten Stith Thompson, tip katalogunu hazırlarken Eberhard-Boratav'ın hazırladığı “Türk Masal Tipleri Kataloğu (Typen Türkischer Volksmärchen; TTV)” ile Türkiye dışındaki Türklerin masallarını da incelemiştir. Stith Thompson, Aarne'nin 1999 tiplik katalogunu 2499

tip numarasına çıkararak, masalları yeniden beş ana başlıkta tasnif etmiştir. Thompson'un masalları tiplerine göre tasnif eden bu çalışmanın genel sınıflandırma sistematığı son haliyle aşağıdaki gibidir:

I. Hayvan Masalları ..... (1-299)

- 1-99: Vahşi Hayvanlar
- 100-149: Vahşi ve Evcil Hayvanlar
- 150-199: İnsan ve Vahşi Hayvanlar
- 200-219: Evcil Hayvanlar Tilkinin
- 220-249: Kuşlar
- 250-274: Balıklar
- 275-299: Öteki Hayvanlar ve Nesnelere

II. Asıl Halk Masalları ..... (300-1199)

A. Sihir Masalları ..... (300-749)

- 300-399: Tabiatüstü (mucizevi) Düşmanlar
- 400-459: Tabiatüstü veya Büyülenmiş Koca, Hanım ve Diğer Akrabalar
- 460-499: Tabiatüstü Görevler
- 500-559: Tabiatüstü Yardımcılar
- 560-649: Sihirli Eşyalar
- 650-699: Tabiatüstü Güç veya Bilgi
- 700-749: Diğer Tabiatüstü Masallar

B. Dini Masallar.....(750-849)

C. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar.....(850-999)

D. Aptal Dev Masalları.....(1000-1199)

III. Fıkralar ..... (1200-1999)

1200-1349: Mankafa Fıkralar

1350-1439: Evli Çiftlere Dair Fıkralar

1440-1524: Bir Kadın veya Kıza Dair Fıkralar

1525-1874: Bir Adam veya Erkek Çocuğa Dair Fıkralar

1525-1639: Kurnaz Adam

1640-1674: Şanslı Tesadüşer

1675-1724: Aptal Adam

1725-1849: Papaz ve Dini Tarikatlara Dair Şakalar

1850-1874: Diğer Halk Gruplarına Dair Anekdotlar

1875-1999: Yalan Masalları

IV. Zincirlemeli Masallar.....(2000-2399)

2000-2199 Zincirlemeli (cumulative) Masallar

2200-2249 Yakalamacalı (catch) Masallar

2300-2399 Diğer

V. Sınıflamaya Girmeyen Masallar.....(2400-2499)

2400-2499 Sınıflamaya Girmeyen Masallar (Thompson'dan akt. Çobanoğlu, 2008:118-119).

6.3. EBERHARD-BORATAV'IN TASNİFİ

Türkiye'de Wolfrom Eberhard ile Pretev Naili Boratav 2500 masal metnini inceleyerek 378 tip tespit etmişlerdir. Bugün bu tip sayısı 500'ü aşmıştır. Masalların,

Eberhard-Boratav'ın "Türk Masal Tipleri Katalogu"undaki 23 başlığa göre dağılımı ise şöyledir: (Alptekin, 2002: 57).

A. Hayvan masalları	1-22
B. Hayvan ve insan masalları.....	22-33
C. Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder	34-82
Ç. Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme	83-109
D. İyi ruhla ve evliyalarla yaşama	110-122
E. Kaderin hakimiyeti	123-142
F. Rüya	143-145
G. Kötü ruhlarla yaşama	146-168
H. Sihirbazlar.....	169-184
I. Bir kız sevgili bulur	185-196
İ. Bir erkek sevgili bulur	197-222
J. Fakir kız zenginle evlenir	223-238
K. Kıskançlık ve iftira	239-255
L. Hor görülen hoca kahramandır	256-258
M. Zina ve baştan çıkarma	259-280
N. Acayip icraat ve olaylar	281-289
O. Acayip davalar	289-301
Ö. Realist masallar	302-310
P. Acayip tesadüşer	311-316
R. Komik hikayeler	317-332
S. Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar	323-338
Ş. Hırsız ve dedektif	339-349
T. Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar	350-378

İKİNCİ BÖLÜM

ÜLKEMİZDE MASAL ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ülkemizde masal çalışmalarının ortalama yüz yıllık bir geçmişinin olduğunu görmekteyiz. Derlemelerle başlayan masal çalışmaları akademik çalışmalarla devam etmektedir. İlk çalışmalar, yabancı kültürlerin etkisi altında yapılmıştır. Başlangıçta dernekler masal çalışmalarına katkı sağlamıştır. İlk masal derlemeleri dergilerde yayımlanmıştır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde İzzet Ulvi Türklük şuurunu uyandırmak için derleme ve yapma masallarını Türk Yurdu dergisinde yayımlar. K. D. Hanım'ın 317 sayfalık Türk Masalları kitabında 13 masala yer verilir. Ama K. D. Hanım hakkında fazla bilgi yoktur. Ahmedoğlu Kum'un Yürük Masalı ile devam eden çalışmalar halk bilimi üzerine dikkat çekmiştir (Sakaoğlu, 1999: 34-36).

Ziya Gökalp'in, manzum mensur karışık olarak yazıya geçirdiği masallar "Küçük Mecmua" adlı dergide yayımlanır. Gökalp bu dergide, fikirlerini ve masal derlemelerini kaleme alır (Günay, 1975: 14). Küçük Mecmua'da yayımlanan bu masallar daha sonra Gökalp tarafından "Altın Işık" adlı eserde toplanır.

Türk masalları üzerine yapılan çalışmaların başında Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhardın ortak çalışması olan Typen Türkisher Volksmarchen Tip kataloğu gelmektedir. Bu eserle masal çalışmaları uluslar arası nitelik kazanmaya başlamıştır. Daha sonra Mehmet Tuğrul, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu ve Umay Günay masal çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Oğuz vd.,2011: 154).

Masallar üzerine yapılan akademik çalışmalar son 1990'lardan itibaren hız kazanmıştır. Özellikle yüksek lisans ve doktora çalışmalarının sayısının arttığını görmekteyiz. Ayrıca bilimsel toplantılar yapılmaya başlamış, araştırma merkezleri kurulmuş ve masal kitapları yayımlanmaya başlamıştır.

1. TEZLER

Masallarla ilgili doktora ve yüksek lisans tezlerini yazarın soyadını baz alarak alfabetik sıraya göre aşağıda ayrı ayrı verdik.

1.1. DOKTORA TEZLERİ

Akay, Recep (1998), Türk ve Alman Masallarında Çocuk Figürleri, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aksan, Tülay (1993), Popüler Kültür Yayılım Alanları: Masalın İmajinasyon Yaratma ve Sosyal Bilimlerin Gelişmesine Katkısı, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Alptekin, Ali Berat, (1982), Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aslan, Namık (1994), Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İnceleme-Metinler), (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bakırcı, Nedim (2004), Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Baydemir, Hüseyin (2004), Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çetinkaya, Zeynep (2007), Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Dildüzgün, Selahattin (1994), Yazın Eğitiminde Çocuk ve Gençlik Yazını, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dilek, İbrahim (2003), Altay Masalları, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Emiroğlu, Seyit (1996), Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gültekin, M. (2010), Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

İpkırmaz, Yılgün, İlkay (2002), Hint Masallarındaki Motifler, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kanca, Elif (2009), Masalın Toplumsal İşlevi: Bir Göstergibilimsel Sembolik Analizi, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kara, Ruhi (1996), Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler) (2.Cilt), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Karakuzu Berrin (1997), Kadınhanı Halk Anlatımları Üzerine Bir Araştırma, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kılınç, Aziz (2001), Yakaafşar Kasabası Anlatı Türleri Üzerine Bir İnceleme (Hikâye, Masal, Fıkra), (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Köksel, Behiye (1995), Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Köktürk, Şahin (1996), Azerbaycan ve Türkiye`den Derlenmiş Masalların Karşılaştırma Denemesi, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Oruç, Şerif (1997), Eine vergleichende untersuchung über die Deutschen und Türkischen volksmarchen, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi).

Öcal, Ahmet (1999), Karakuyu Köyü (Boğazlıyan-Yozgat) Çevresi Masalları (2 cilt), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Önay, Yılmaz (1995), Van Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi).

Özcelik, Mehmet (1993), Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma (2 cilt), (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şimşek, Esmâ (1990), Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (2 cilt), (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Türkan, Kadriye (2008), Türk Dünyası Masal Geleneğinde Şamanistik Unsurlar, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Uçkun, Kocaaslan, Rabia, (2003), Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yavuz, Muhsine (1996), Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil Öğretimindeki Yeri, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Zeyrek, Deniz (1990), An Analysis of The Textual Pattern of the Turkish Folktales, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

1.2. YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

Akar, Özlem (2006), Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akça, Deniz (2001), Türkiye'de Yasayan Yabancıların Çocuklarının Yabancı Dil Eğitiminde Masalın Etkisinin Araştırılması, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akgün, Yılmaz (2000), Trabzon Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Alay, Okan (2005), Bingöl Masalları (İnceleme-Metin), (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Alkan, Osman (2002), Aksaray İlinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Altay, Karaduman Çiğdem (2005), Grimm Masallarının Göstergibilimsel Açısından İncelenmesi, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Arıcı, Ali Fuat (2001), İlköğretim Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Öğrenci Eğitimine Katkıları, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Arslan, Akif, (2004), İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitimdeki Yeri, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Arslan, Neriman, (2004), Mythologie and Deutsche volksmarchen im verglerch mit Turkischenn volks marchen, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ayyıldız, Ferit, (2001), İspir ve Pazaryolu Yöresi Masalları (Metin ve İncelemeler) (2 cilt), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bakırcı, Nedim, (2000), Niğde Masalları, (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bayraktar, Şaziye, (1997), Kırım-Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki”, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bayraktar, Zülfikar, (2003), Türkmen Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bedir, Selma, (2000), Uygur Çöcekleri, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Berki, Meltem, (2003), Hakkari Masalları Üzerine Bir Arastırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Birdal, Alikadir, (2004), Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bozlak, Ümmü Gülsüm (2007), Erdemli Masalları, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Can Emmez, Berivan (2008), Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Canpolat, Şimşek, Aysu (2005), Özbek Halk Masalları ile İlgili Olarak Metin, Aktarma ve İnceleme, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ceylan, Murat, (2001), Özbek Halk Masalları (Transkripsiyon, Aktarma, Gramer, İndex), (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çağlayan, Deniz, (2006), Türk Masallarında Hayvan Motifleri, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çakmakçı, İnci (2001), Düşsel İmgeler ve Masallar, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çelik, Begüm (1998), Özbek Halk Masalları (Metin-gramer-indeks), (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çelik, Suzan, (2000), Türk Masallarında Ölüm ve Yas, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çorbacı, Çiğdem, (2000), Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar Motifi, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dağı, Sathiye (2008), Safranbolu Masalları, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dalgar, Esra (2010), Bucak Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dalkara, Derya (1997), Kırgızca On İki Masal (Metin-Çeviri-Sözlük), (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü).

Demir, Gülter, (2006), Konya İli Cihanbeyli İlçesi'nde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Demirbaş, Seher, (2006), Sütçüler Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Deniz, Rasim, (1992), Kayseri Masalları, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü) .

Derman, Serdar, (2002), Anadil (Türkçe) Öğretiminde Masal Metinlerinin Kullanılması, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Diñçel, Gülseren (1998), Thema "Maerchen"im literatürdidaktischen Deutschunterricht / (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Doğan, Abdullah, (2006), Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,).

Doğramacıoğlu, Hüseyin, (2002), Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalışması, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Dolu, Arzu (1997), Diyarbakır ve Yöresi Masallarında Motif İncelenmesi, (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eren, Metin (2001), Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ergin, Selma (1997), Özbek Halk Masalları (Bir Bar Eken/Transkripsiyon-İnceleme), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ergun, Metin (1988), Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ergun, Pervin, (1993), Halk Anlatmalarında Hızır, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ertizman, Yılmaz; Ayşe, Arzu, (2003), Türk Masalları ile İlgili Kitapların Halkbilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi (1928-2002), (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eser, Eda (2000), Türk Masallarında Çocuk Motifi, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gezer, Alpay (2007), Soyut Kavramların Öğretiminde Hayvan Masallarının Yeri ve Önemi, (Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Göçer, Şahin (2003), Bartın Folkloru (Kozcağız ve Köyleri), (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Göde, Halil Altay (1997), Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gökçimen, Ahmet (2000), Türkmen Masalları Üzerine Motif İncelemesi, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Güneş, Mehmet, Halim (2005), Elazığ Masallarında İslam Öncesi ve İslam Sonrası Dini Motiflerin Tespit ve Tahlili, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gürer, Nimet (1997) Özbek Halk Masalları (Metnin Çeviri Yazısı, Dil İncelemesi, Sözlük), (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Güven, Meriç (1995), Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması - Metin, İnceleme, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Hafizoğlu, Elif Berrak (2005), Azerbaycan Masalları Üzerine Bir Araştırma (Masalların Propp Metoduyla İncelenmesi), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kara, Öznur (2007), Tarsus Masalları, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Karasu, Cihat (2002), Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ketre, Melek (1998), Adana Masalları Araştırması, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kıraç, Ekrem (1996), Divriği Masalları (İnceleme-Metin), (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kocasavaş, Yıldız (1990), Uygur Halk Masalları (Gramer-Metin-Tercüme-Sözlük), (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Korkmaz, Yalçın (2005), Besni Masallarının Sözlü Kompozisyon Teorisine Göre İncelenmesi, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Koşan, Abdulkadir (1991), Achim von Arnim ve Ömer Seyfeddin'in Hikâyelerinde Masal ve Efsane Unsurları, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Köse, Alper (2004), Mus _li Malazgirt _lçesinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kumartaşhoğlu, Satı (2006), Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Arastırması, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Mijgar, Gül (1990), Children's Picture Book and Fairy Tales in Turkey a Study in Political Socialization, (Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Milci, Ebru Çetin, (2006), Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Çeviri-Metin- Dizin), (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü).

Murad, Najdat (2005), Irak Türkmen Masallarında Motif ve Tip İncelemesi, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Okur, Alparslan (2003), Hayvan Masallarının Anadili Öğretiminde Dil, Üslup ve Eğitim Yönünden Yeri ve Önemi, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Orçan, Suzan (2011), Türk Masallarında Renk İmgesi, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Orhun, Oya (2004), Masalın Çağdaş Toplumda Yayılışının İncelenmesi Üzerine Bir Deney, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ourakova, Lazzat (2001), Anadolu'daki Keloğlan Masalları ile Kazakistan'daki Tazşa Bala Masallarının Mukayesesi, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ölçer, Evrim (2003), Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekan İlişkisi, (Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Öncül, Nilüfer (1989), İllüstrasyon Yöntemleri ve Çocuk Masal Kitaplarında Biçimsel Çözümler (Bir Masal Kitabı Örneği), (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Önder, Filiz (1982), Ankara'daki Özel İlkokullara Devam Eden Sekiz Yas Çocuklarının Masallar ve Gerçekçi Öykülerle İlgili Beğenilerinin İncelenmesi, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Özcan, Akgül (1991), Eine Vergleichende Studie Der Ausgewählten Original Türkischen "Keloğlan Masalları" Von T. Alangu Mit Den Neuen Deutschen Versionen "Keloğlan in Der Bundesrepublik" und "Keloğlan ile Silvia" von Y. Feyzioğlu, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Özdemir, Emine (2004), Masalların Türkçe Eğitimdeki İşlevi ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi, (Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Pepesöyler, Ferda (2001), Binbir Gece Masalları Esat Efendi Nüshası (Dilbilgisi Özellikleri-Metin-Dizin), (Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sagıp Atlı, (2011), Kastamonu Masalları İnceleme-Metin, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sallabaş, Bakan Semra (2006), Kelile ve Dimne'de Yer Alan Masalların Dini ve Ahlakî Eğitime Katkıları, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sarıççek, Fevzi (1997), Arapgir Masalları (İncelemeler ve Metinler), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sarıkaya, Burcu (2004), Türk Masallarında Aile Yapısı (“Bacı Bacı Can Bacı” Masalı Esasında), (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sen, Sevim (2008), Anadolu Masallarında Kadının Yeri, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sever, Mustafa, (1995), Erciyes Yöresi Masallarında Tipler, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sezer, Özlem (2004), Masalarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sodzawiczny, Magdalena (2003), Türkiye Masallarında Şamanizm Öğeleri, (Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Soysal, Canan (2002), Türk ve Alman Masallarından Örnek Metinlerde Motif Karşılaştırması, (Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sümbüllü, Yusuf Ziya, (2000), Türkmen Halk Masalları Üzerine Motif İncelemesi (Büyülü Masallar), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sürmeli, Kader (2004), Türkiye’de 7-12 Yas Seviyesi Masal Kitapları İllüstrasyonlarına Eleştirel Bir Bakış ve Öneriler, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şamlıoğlu, E. S. (2013), Kırım Tatar Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şimşek, Şaziye (1995), Ayaş Halk Masallarının Tip ve Motif Katalogu, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tahir, Salih (2005), Tasavvuf ve Masallar Anonim Dünya Masallarında ve Tasavvufta Kullanılan İmgeler Arasındaki Paralelliklerin Kişisel Gelişim, Arayış ve Ask Olguları Çerçevesinde İncelenmesi, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tanrıkulu, Tijen, (2002), Masalın Yabancı Dil Eğitimindeki Yeri ve Öneminin Araştırılması, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Tayyar, Türkan, (1988), Almanya’da ve Türkiye’de Sanat Masalları (Model Metinlerle Karşılaştırma), (Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tekin, Görkem (2001), 8-10 Yas Grubundaki Çocukların Müziksel Beğenilerini Geliştirmede Masal ve Öykülerden Yararlanma Yöntemleri, (Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Terzi, Yusuf (1994), Türk ve Alman Masallarında Sosyal Sorunlar ve Çözüm Yolları, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tunç, Talha (2008) Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ulu, Emin (1990), Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları (İnceleme-Metin) / (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Uysal, Zeynep (1994), Olağanüstü Masaldan Çağdaş Anlatıya Muhayyelat-ı Aziz Efendi, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yaldız, Tuba (2006), Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği), (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yaşar, Seyfullah (2002), Ağrı Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yavuz, Şakir (2006), Muş Masalları Üzerine Bir Araştırma, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yenen, Yıldız (2007), Cahit Uçuk'un Masallarında Dil ve Çocuk Eğitimi, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yıldırım, Nilüfer (2004), Anadolu Masallarında Şamanizm İzleri, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, Mehmet (1994), Kırgız Halk Masalları (Motif İndex ve Tercüme), (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yürekli, Kevser (1997), Akıllı Kirpinden Ayneci Tilki (Akıllı Kirpi ile Hileci Tilki) Transkripsiyon, Tercüme, Metnin Grameri, Sözlük, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Zengin, Serpil (2002), Kumuk Halk Masalları (Kumuk Halk Yomakları), (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

2. KİTAPLAR

Türk masallarıyla ilgili ilk kitap, M. Diegon'nun 1781 yılında yayınlanan ve içinde beş masal bulunan eserdir. Bu beş masalın üçü (Halil, Şirvanlı Tüccar, Derviş) Türk masalıdır. Rus Türkolog F. Wilhelm Radlof ise 10 ciltlik eserinde *Proben der Volksliteratur der Türkischen Stammme* adlı eserinde Türk masallarına bolca yer vermiştir. Macar bilgin Ignacz Kunoş da topladığı masalları 1905 yılında *İstanbul Halk Masalları* adı ile yayımlamıştır. Ahmet Mithat Efendi, *Kıssadan Hisse* adlı eserinde masallara da yer vermiştir ve halk bilimi ürünlerinin yayılmasına katkı sağlamıştır. Ziya Gökalp, masalları işleyip önce Küçük Mecmua'da yayımlamış daha sonra *Altın Işık* adlı eserinde toplayarak Türk Edebiyatına kazandırmıştır (Yardımcı, 2012).

Pertev Naili Boratav ve W. Eberhard, masalların derlenip incelenmesinde akademik anlamda önemli bir yeri olan *TTV* olarak tanınan (*Typen Türkischer Volksmärchen*) katalogunu hazırlar. Bu katalogda 378 masal tipi yer alır. Boratav masalla ilgili derlemelerini; *Zaman Zaman İçinde* ve *Az Gittik Uz Gittik* adlı iki kitapta toplar. Boratav'dan sonra Saim Sakaoğlu, Bilge Seyyidoğlu ve Umay Günay'ın doktora tezi olarak hazırladıkları derleme masal çalışmaları günümüzdeki masal çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Saim Sakaoğlu'nun, *Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil* (1973) adlı çalışması Gümüşhane'den derlenen 70 masal metni ve incelemesinden oluşmaktadır. Bilge Seyyidoğlu, *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar* (1975) adlı eserde ise Erzurum masallarını genel özellikleri ve derlenen 72 masalın motifleri Stith Thompson'un motif metoduna göre tespit edilmiştir. Umay Günay'ın hazırladığı *Elazığ Masalları: Metin-İnceleme çalışmasında* da Elazığ'dan derlenen 72 masalın Vladimir Propp tarafından hazırlanan yapısalci yönetime göre incelemesi yapılmıştır. (Oğuz, 2011).

Saim Sakaoğlu'nun, *Masal Araştırmaları* (1999) adlı kitabında masal, masalların kaynakları, masalların sınıflandırılması, masal motifleri, masallar üzerine yapılan çalışmalar, formeller ve masal metinleri yer almaktadır.

Ali Berat Alptekin çalışmasını, *Taşeli Masalları* (1982) adıyla yayımlanmıştır. Taşeli Platosu'ndan derlediği 70 masal metnini incelemiştir. Masallar; tip, tasnif ve motif açısından incelenmiştir (Alptekin, 2002). Ayrıca Alptekin'in *Hayvan Masalları* (1991) adlı bir diğer çalışması da vardır (Sakaoğlu, 1999:53). Alptekin'in bir diğer eseri; 46 masalın Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesiyle verilmiş şekillerinin yer aldığı, *Kazak Masallarından Seçmeler*, adlı eser yayımlanmıştır. Çalışmasında masallar ve Kazakistan masalları hakkında bilgiler vermektedir, Kazak masalları, motif sıraları ve yapıları açısından incelemiş, son bölümde metinler verilmiştir (Alptekin, 2003).

Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Esmâ Şimşek tarafından 1990'da hazırlanan doktora tezi, Ali Berat Alptekin'in danışmanlığında hazırlanarak 2001'de yayımlanmıştır kitapta 70 masal metni bulunmaktadır. Metinlerin tamamı, Osmaniye, Kadirli, Ceyhan ve Kozan'dan derlenmiştir.

M. Öcal Oğuz'un editörlüğünde hazırlanan *Türk Halk Edebiyatının El Kitabı* adlı çalışmada ise Mehmet Aça'nın “*Masal Kitapları*” adlı bölümle kitabın IV. Bölümünde yer alan; “Anonim Halk Edebiyatı” başlığında yer alan ve Mehmet Aça, Metin Ekici ve A. Müge Yılmaz tarafından hazırlanan “Masal” başlıklı bölümde; masalların sınıflandırılması, masalların konu, yapı ve işlev özellikleri, masallarda geçen söz kalıpları üzerinde durulmuştur (Oğuz, 2011).

Abdurrahman Güzel ve Ali Torun'un birlikte hazırladığı, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Güzel ve Ali Torun, 2010) halk edebiyatı için bir diğer önemli bir kaynaktır. Nesir bölümünde masal konusuna yer verilmiş ve masalın tanımı, özellikleri, masal tercümelemleri anlatılmış masal üzerine yapılan çalışmalardan söz edilmiştir.

Mustafa Arslan'ın hazırlamış olduğu *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar İnceleme Metinler* adlı eserde de masal, masalların sınıflandırılması, masalların yapı özellikleri ve derlenen masallarla ilgili bilgiler yer almaktadır (Arslan, 2008:).

3. DERGİLER

Türkiye’de yayımlanan dergilerin içinde masal metni olan ve masal konulu inceleme-araştırma dergileri şunlardır; **Alanya Folkloru, Akpınar, Azerbaycan, Burak, Çağrı, Çevren, Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Emel, Erciyes, Fikirler, Folklor, Folklor Postası, Folklor Doğru, Folklor Edebiyat, Gaziantep Kültür, Gediz, Güney, Güneysu, Halay, Halk Bilgisi Haberleri, Halk Bilgisi Mecmuası, Halk Bilimi, Halk Kültürü, Harran, Hisar, İçel Kültürü, İnanç, Karacadağ, Karaelmas, Kardaş Edebiyatlar, Karseli, Kaynak, Köy Postası, Kuzey Kafkasya, Küçük Menderes, Mengüceli, Milli Folklor, Milli Kültür, Milliyet Sanat Dergisi, Muğla, Pazar Postası, Pınar, Sivas Folkloru, Türk Akdeniz, Türk Dili, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Folkloru, Türk Folkloru Araştırmaları, Türk Folklorundan Derlemeler, Türk Kültürü, Türkoloji Dergisi, Türk Yurdu, Ülkü, Ün, Varlık, Yağmur, Yeditepe, Yeni Dergi, Yeni Erciyes, Ziraat Dünyası** (Sakaoğlu, 2002).

4. MAKALE VE TEBLİĞLER

Yayımlanan makalelerin büyük bir kısmı; **Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası** gibi eserlerde yayımlanmıştır. Bunun dışında bibliyografyası yayımlanan dergiler bazıları şunlardır:

Bayaz, Ahmet, (1972), **Türk Dili Dizini I, II, III**, Ankara.

Toygar, Kâmil, (1984), **“Çağrı” Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası**, Ankara.

Baraz, Turhan-Sema Tetik-Nazmiye Özsan, (1986), **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi/Konu-Yazar Kaynakçası**, Eskişehir.

Onaran, Mustafa Can, (1986), **Türk Kültürü Dergisi Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası**, Erzurum.

Türkiye’de Halk Edebiyatı ve Folklor ile ilgili ilk seminer, 1973 yılında Ankara’da yapılan **I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri**’dir. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü olmak üzere, çeşitli üniversitelerde, illerde ve ilçelerde düzenlenen kongre ve seminerlerde konuyla ilgili tebliğler sunulmuştur (Şimşek, 2001).

Kongre ve seminerlerde **Saim Sakaoğlu, Umay Günay, Bilge Seyidoğlu, Ali Berat Alptekin, Esmâ Şimşek, Ali Duymaz, Şahin Köktürk, Mehmet Özçelik, Nuri Taner** gibi araştırmacılar tarafından birçok tebliğ sunulmuştur.

Son yıllarda masallarla ilgili olarak yayımlanan makalelerden bazıları şunlardır:

Alptekin, Ali Berat, (1999), **Hayvan Masallarının Formel Yapısı**

Alptekin, Ali Berat, (1999), **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anlatılan Hayvan Masalları Üzerine Bir Araştırma**

Ayaydın, Günil Özlem, (2002), **Masalla Ölümüne Meydan Okuyan İnsan: Alkestis, Dumrul, İnana ve Savistri Anlatılarının Karşılaştırmalı İncelemesi**

Karaköse, Saadet, (2003), **Masalların Metafiziği Üzerine**

Korkmaz, G. Ezgi, (2002), **Masal ve Tekerleme Üzerine Bir İnceleme: Zaman Zaman İçinde**

Sever, Mustafa, (2003), **Masallarda Dış Can (Canın Beden Dışında Saklanması)**

Şenocak, Ebru, (2002), **Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül**

Şimşek, Esmâ, (2002), **Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş**

İçinde masal metni barındıran, masal araştırmalarında kaynak olarak kullanılabilen diğer eserler aşağıda sıralanmıştır (Göde, 2011);

Bahtevâr Hanım, **Türk Masalları**, İstanbul (1930).

Bahtiyar Babacan, **Keloğlan Masalları I / Ali Cengiz Oyunu**, İstanbul (1985).

- Eflatun Cem Güney, **En Güzel Türk Masalları** (1948).
-----, **Bir Varmış Bir Yokmuş** (1956).
-----, **Evvel Zaman İçinde** (1957).
-----, **Gökten Üç Elma Düştü** (1960).
-----, **Az Gittim Uz Gittim** (1961).
-----, **Masallar**, Ankara (1982).
- Erman Artun, **Tekirdağ Folklor Araştırmaları**, İstanbul (1978).
- Hamit Zübeyr Koşay, **Dokuz Ötkünç**, Ankara (1929).
- Hasan Latif Sarıyüce, **Anadolu Masalları I**, İstanbul (1983).
- Hasan Latif Sarıyüce, **Anadolu Masalları II**, İstanbul (1983).
- Kerim Aydın Erdem, **Keloğlan ile Anası**, Ankara (1977).
- M. Öcal Oğuz-Emine Aydoğan, **2003-2004 Yıllarında Çorum'dan Derlenen Masallar**, Ankara (2004).
- Mehmet Tekin-Bülent Nakip, **Edip Kızıltuğlu'nun Derlediği Hatay Masalları**, Antakya (1994).
- Mehmet Tuğrul, **Malatya'dan Derlenen Masallar**, Ankara (1946).
- Metin Karadağ- Mehmet Akkaya, **Kazdağı Masalları**, Ankara (1997).
- Muhsine Helimoğlu Yavuz, **Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca**, Ankara (1992).
- Muhsine Helimoğlu Yavuz, **Şahmaran**, Ankara (1994).
- Naki Tezel, **Keloğlan Masalları**, İstanbul (1936).
-----, **İstanbul Masalları**, İstanbul (1938).
- Numan Kartal, **Keloğlan Dağlar Padişahı**, İstanbul (1981).
- Numan Kartal, **Keloğlan Geldi**, İstanbul (1984).
- Nuri Taner, **Yalova Masalları**, İstanbul (1995).
- Pertev Naili Boratav, **Az Gittik Uz Gittik**, Ankara (1969).

- , **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul (1959).
- , **Masallar I: Uçar Leyli**, İstanbul (2001).
- Rıza Akdemir, **Çocuklarımıza Masallar**, Ankara (1985).
- Saim Sakaoğlu, **Kıbrıs Türk Masalları**, Ankara (1983).
- Sait Sandaş, **Türk Masalları**, İstanbul (1984).
- Suat Salih Asral, **Öztürk Masalları**, Mersin (1935).
- Şerif Oktürk, **Anadolu Masalları**, İstanbul (1982).
- Uğuro̅l Barlas, **Safranbolu Masalları**, Karabük (1975).
- Ülkü Önal, **Ardanuç-Ahıska Masalları ve Halk Hikâyeleri**, Ankara (2004).
- Ülkü Önal, **Kartallar Padişahı (Ardanuç Halk Masalları) I**, Ankara (2001).
- Tahir Alangu, **Keloğlan Masalları**, İstanbul (1967).
- Yusuf Ziya Demircioğlu, **Yörüklerde ve Köylülerde Hikâyeler Masallar**, İstanbul (1934).
- Zekeriya Karadavut, **Kırgız Masalları**, Konya (2006).
- Ziya Gökalp, **Altın Işık**, Ankara 1976. Ziya Gökalp, **Kızılelma**, Ankara (1976).
- Ziya Gökalp, **Çocuklara Seçme Masallar**, İstanbul (1997).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MASALLARIN ÖNEMİ VE İŞLEVLERİ

Masallar anlatıldıkları bölgenin kültürel değerlerini dil özelliklerini âdet ve inanmalarını içinde barındırır. Günümüzde masalların en büyük dinleyici kitlesi çocuklardır. Masallar vasıtasıyla çocuklara, değerlerimiz, dilimiz, âdetve inanmalarımız anlatılır. Bu bağlamda masalların işlevi önem kazanmaktadır. Kültürel kimliğimizin korunması ve çocuklara anlatılarak gelecek nesillere ulaştırılmasında masallar bir vasıta olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde masalların işlevlerini yedi alt başlığa ayırarak ve alanında uzman kişilerin görüşlerine yer vererek anlatmaya çalıştık.

1. MASAL VE KÜLTÜR

Masallar; tarih, coğrafya, filoloji, etimoloji, arkeoloji, antropoloji, halk bilimi vb. bilimler açısından incelendikleri zaman ait olduğu milletin geçmişi ile ilgili çok farklı bilgiler sunmaktadır. Anadolu Türk masallarından olan ‘Zümrüdü Anka’ masalında, yeraltı dünyasından bahsedilmektedir. Bu konuda Ali Duymaz şöyle demektedir: “ Çeşitli adlarla ve özellikleriyle anılan bu ‘olağanüstü kuş’ ve içinde yer aldığı masallar; öncelikle Hint ve İran mitolojisi ile Türk mitolojisinin karşılıklı etkileşimi ile teşekkül etmiş, daha sonra Arap kaynaklarının da tesirine girmiştir. Zümrüdüanka Kuşu, Anadolu Türk masallarında ‘gak’ deyince et, ‘guk’ deyince su verilen kuş yine de doymaz, yolun sonlarına doğru kahraman bacağından kestiği bir parça eti kuşa vererek durumu idare eder. Bin bir Gece Masalları’nda ise yaban eşeği kavurması, kaynak suyu şeklinde ortaya çıkmaktadır” (Duymaz 1998: 94-95).

Masallar söylendikleri dile göre millî karakter kazanır. Türk masalları hem Türkçe’nin inceliklerini ve zenginliklerini hem de Türk kültürünün unsurlarını içinde barındırır. Gökalp, Türk masal çalışmalarının başladığı ilk zamanlarda, “*Halk masalları bir milletin en zengin hazinelerinden biridir. Milletin eski seciyesi, eski mefkûresi masallarda mahfuzdur.*” diyerek masalın kültür taşıyıcılığı yönüne dikkat çekmiştir. Masalların bu özelliği ortak kültür mirasımızı geleceğe taşımada büyük payının olduğunu gösterir (Küçükbasmacı, 2014).

Masalın hem biçim hem de içerik bakımından bazı değişimlere uğrayarak aslında toplumun ihtiyaçlarına ya da beğenisine, yaşam tarzına göre yeniden şekillendiğini söylemek de mümkündür. Masallarda geçen olayların toplumsal

gerçeklerden kaynaklandığı göz önünde bulundurulduğunda da bu son derece doğal görünmektedir (Çıblak, 2008: 46).

Masallar, hoşça vakit geçirmeye vesile olma dışında birçok işleve sahip olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu işlevlerden bir millet için en önemli olanı “kültür taşıyıcılığı” işlevidir. “Binbir Gece Masallarının Yeniden Yayınlanması Dolayısıyla” adlı çalışmasında Şeref Boyraz masalların, geçmişin değer yargılarının ve kültürel unsurlarının önemli bir taşıyıcısı olduğunu ifade ettikten sonra sözlerine şöyle devam eder: Ignacz Kunos, masalları ‘her milletin ayine-i devranı’ olarak görmekte ve bu ‘ayineye bakacak olursak hem eskilerin ibadetlerini hem kadim vakitlerimizin ahlakını da görmüş oluruz’ demektedir. Kunos’un bu sözleri de, masalların, geçmişin düşünce sistemini, etik kurallarını, değer yargılarını ve diğer kültürel unsurlarını geleceğe taşıdığını vurgulamaktadır. Masalların bu kültür taşıyıcılığı sayesinde kültürde sürekliliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Kültürel sürekliliğin kesintiye uğramasının insan açısından doğuracağı sonuçları düşünecek olursak masalların değerini daha iyi anlamış oluruz (Boyraz 2002: 249).

Kültür taşıyıcılığıyla ilgili olarak Nilgün Çıblak da “V. Propp’un Masal Çözümleme Metodu” adlı makalesinde şu ifadelere yer verir: “Çeşitli özellikleriyle her yaşta insanın ilgisini çeken masalların, insanın ve toplumun anlaşılmasını sağlamada önemli bir yere sahiptir. Masal anlatıcısı, günümüz hikâye ve romanında olduğu gibi, masalın kişilerini bir düşünce ve duygu kalıbı olmaktan çıkararak, belirli bir zamana ve yere bağlı olmasa da az çok kültür birliği oluşturmuş bir ülke üzerinde yaşayan, bir dünya görüşüne sahip insan tiplerini yansıtır. Bu bakımdan masal, sadece kişileri canlandırıp konuşturmakla kalmaz, kendi toplumunun dilini konuşturur, bu toplumun sevinç ve dertlerini çeşitli şekillerde dile getirir” (Propp’dan akt. Çıblak 2005: 127).

Milletlerlerarasında kültür alışverişi her zaman her alanda olmaktadır. “Kunos, İstanbul Türk Halk Masalları (Türkische Volksmärchen aus Stambul) adlı 1905’te yayımladığı Almanca kitabında Türk masallarının başka halkların masallarına benzediklerine ve Türk ile Avrupa halkları arasında çok önemli bir masal alışverişi olduğuna dikkat çeker. Kunos, Türk masallarının Avrupa ve Ortadoğu masalları arasında bir köprü oluşturduklarını belirtmektedir (Sızlagıy’dan akt. Nazlı:

2011). Masallar kültürel değerlerin diğer toplumlar tarafından tanınması ve yayılması işlevini de görmektedir.

Geniş kültürel yapı içinde; geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm), halk hekimliği, misafirlik, harman, hamam âdetleri, değirmencilik, yaylacılık, çobanlık, avcılık, spor müsabakaları (güreş, cirit, at yarışı, ok atma), halı dokuma, çömlekçilik, semercilik, keçecilik, çadır yapımı, ekmek yapma, vb. gibi konular yer almaktadır. Asıl halk masallarında işlenen başka bir konu da doğan çocuğa ad verilmesidir (Sakaoğlu, 2013: 108).

Anadolu'da doğan çocuğa ad, ya aile büyükleri, ya anne baba ya da hoca tarafından verilir. Bu gelenek de okuyucuya veya dinleyiciye masallarda hatırlatılır. Destanlarda ise kahramanlık yapan bir yiğide adını genellikle derviş verir. Aynı şekilde masallarda da dervişin kahramana ad vermesi söz konusudur (Bakırcı 2006: 341).

Erkekler için yapılan sünnet törenleri de masallarımızda işlenen konular arasındadır (Sakaoğlu 2002: 311).

Evlenme çağına gelen delikanlılara kız bulma ve onları evlendirme anne babanın en önemli görevlerinden biridir. Evlenmeyle beraber başlık parası geleneğine de yer verilir. Başlık parasının dışında âdet olduğu üzere kız tarafının oğlan tarafında çeyiz istemesi de söz konusudur (Sakaoğlu 2002: 276-277).

Masallarda ölüm âdetleri de işlenerek okuyucuya bilgi vermektedir. Eski Türk geleneğinden biri olan ölümden sonra yas tutma masallarda yer alır (Bakırcı 2006: 274).

Türk kültüründe misafirlik ve misafirperverlik önemli bir konudur. Türk masallarında misafirlik ve misafire nasıl davranılması gerektiği anlatılmaktadır (Bakırcı 2006: 244-245).

Türk kültüründe yapılan bir kusurun affedilmesi için kılıç altından üç defa geçmek gerekir. Bu uygulama masalarda da anlatılmaktadır (Alptekin 2002: 277). Türk masallarında dinle ilgili konular da yer almaktadır.

Masallarda güzel dostlukların kurulduğunu görüyoruz. Kültürümüzde de dostluğun değerinin ayrı bir önemi vardır. Dostluk ve arkadaşlığın önemli olduğunu

çocuk, büyüklerinden görerek öğrenir ve hayatında uygular. Dost, her şeyden önce candır; dost için can verilir. Çıkara dayalı dostluk olmayacağı gibi arkadaşlık da olmaz. Hele hele dostuna ihanet eden asla bağışlanmaz (Bakırcı 2010: 478-480). Halk masalları kültürel unsurlar bakımından oldukça zengindir. Halk masallarını okuyan veya dinleyenler, unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş gelenekleri ve inanmaları öğrenir.

Abdest alma, namaz kılma, ezan okuma, camiye gitme, hacca gitme, Kuran ve mevlit okuma gibi konular masallarımızda sıkça işlenmiştir. İslâm'ın şartlarından biri olan hacca gitme masallarda işlenmiştir (Sakaoğlu 2002: 445).

Gelenekler, inançlar, ilkel hayatımızdan kalma özellik değiştirmiş kavramlar ve bunların oluşturduğu malzemeler, birer motif olarak yeni görevlerle masallara şekil ve özellik kazandırmışlardır. Her masal kültür birikimimizin şekillendirdiği düşünce ağacının bir yaprağıdır, onu besleyen kökler geçmişin, geçmiş nesillerimizin tarih akışı içinde hayata bakış tarzıdır (Öztürk, 1985: 127).

Anadolu Türk masallarının oluşum sürecine baktığımız zaman Orta Asya'da edindiğimiz tecrübelerle, öğrendiğimiz tecrübeler ve iletişim kurduğumuz kültürlerle sentezleyerek yeniden var olması sonucu ortaya çıkmış, devam etmiş ve bugünlere ulaşmıştır. Masallar milletlerin geçmişten günümüze kadar geçen serüvenini dünden bugüne taşımada köprü görevi üstlenmiştir. Bir masalın birçok varyantının olması içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını içinde barındırmasıyla izah edilebilir. Her anlatı yeni bir yaratma olduğuna göre masalların da anlatıldığı her yörede oranın kültürel değerlerini içine alıp şekillenerek yeni bir anlatı haline gelmektedir. Ancak masalların sözlü ürünlerden yazılı metinlere geçirek ebedileşmesi, son yüzyıl içinde değerli araştırmacılarımız sayesinde yapılan çalışmalarla gerçekleştirebilmiştir.

Günümüzde annelerin iş yaşamında daha etkin hâle gelmesiyle birlikte geleneksel olarak alışılmış kültürel aktarım biçimleri de değişmiştir. Bu durum annelerin; büyüklerden, doğal ve geleneksel kültür aktarım ortamlarında öğrendikleri sözlü kültürü, içinde buldukları yaşam koşulları nedeniyle kendi çocuklarına aktarmakta zorlanmalarına neden olmuştur. Neredeyse sadece hafta sonlarıyla sınırlı

olan anne ve çocuk birlikteliği kültür aktarımını imkânsız hâle getirmiştir. Sözlü kültürün aktarımı meselesi “anne” üzerinden yürütülüyor gibi görünse de şüphesiz bu sadece bir anne-çocuk sorunu değildir. Temelde bir kültür aktarım sorunu olarak ele alınmalıdır. Çünkü aile yapıları son yıllarda kentleşme süreciyle birlikte hızlı bir değişim geçirerek geniş aileden “çekirdek aile” yapısına dönüşmüştür, dede-torun, babaanne-torun ilişkisini kısıtlı zamanlara sıkıştırmış ve böylece “masal ninesi” çocukların zihninden silinmiş veya dedesinden “kurtuluş savaşı hikâyeleri” dinleyebilen çocukların sayısı gitgide azalmıştır (Oğuz 2008: 8-10).

2. MASAL VE TOPLUM

Elde ettiğimiz bulgular ışığında, masalların; âdet, gelenek ve inanmaların nesilden nesile aktarılmasına yönelik birçok iletiyi bünyelerinde barındırdığını rahatlıkla söylenebiliriz.

Masallar toplumsal değerlerin çocuğa aktarılmasında kullanılabilir. Ancak aktardıkları toplumsal değerlerin özellikleri açısından gerçeklerle masalarda anlatılanlar arasında bazı farklılıkların olduğu söylenebilir.

Masalların bir hayal ürünü olması, anlattıklarına inandırma gibi bir endişenin olmaması, tabiatüstü olay ve canlılara yer vermesi, masalarda anlatılan olayların belirli bir zamana ve mekâna bağlı kalmaması gibi özellikleri onu tamamıyla gerçeklikten uzak göstermektedir. Ama masalın kurgusunu insanın hayal dünyası oluşturur. Onun için masalarda geçen olaylar ve kahramanların niteliği ne kadar olağanüstü görünürse görünsün, onun temelinde insan aklı ve insan hayatının gerçekleri bulunmaktadır. Bu nedenle masalardaki asıl kahraman kadrosu insanlardan oluşur. Hatta fabllardaki hayvan kahramanlar bile belli insanî özellikler taşır. Dolayısıyla merkezinde insan olan bir hayal ürününün, insanın yaşam gerçeğine uygun birçok unsuru bünyesinde barındırması da kaçınılmaz olacaktır (Kıraç, 1997: 45).

Masalda mantık üstü özellikte görülen birçok motif ve tiplerle yaşanan olaylar, gerçek hayatta yer alan toplum içi çekişmelerin, kişisel mücadelelerin mantık üstü ölçülerle tenkit edilip değerlendirilmesinden başka bir şey değildir. İnsanın düşü ile gerçeği, hayalle hakikati, soyutla somutu, kurallaşmışla değişkeni, kişisel ile

evrenseli, kavramlar halinde bu gerçeği yeterince açık görmemiz mümkün değildir. Masal, içinde bulunduğu anın dışında, kendisinden önce yaşamış kişileri konuşturacak, kendinden sonra gelenlere bu mantığı anlatacaktır. Masalın mantığı gündelik ve geçici olayların arasına sıkışıp kalacak özellikte değildir. Yaşattığı hayat anlayışı ile tarih çizgisi üzerinde yer alacak nesillere hitap edecek hürriyete sahiptir (Öztürk, 1985: 132).

İnsanlar, hayatı ve günlük hatta karşılaştıkları sorunlarla ilgili çözüm önerilerini, beklentilerini, hayallerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek göstermek istemiş, bu yolla yüzyıllar boyu gelecek kuşakları uarmaya, eğitmeye, yaşamın zorlukları karşısında tecrübeli kılmaya çalışmıştır. Bunun nedeni, masal kahramanlarının sorunlarıyla yaşamın gerçekleri arasında bir paralellik kurulabilmesi ve masallar yoluyla bunların ait oldukları toplumun yaşam gerçeğinin tespit edilebilmesiyle ilgilidir (Yavuz, 1997: 15). Bu yönüyle masalın bir diğer önemi de insanın ve toplum hayatının anlaşılmasını sağlamada yardımcı olması diyebiliriz.

3. MASAL VE ÇOCUK

Halk kültüründe masallar, boş zamanları değerlendirmek amacıyla anlatılmalarının yanı sıra iyilik, güzellik, doğruluk gibi birtakım değer yargılarının kazandırılmasında kişilere, özellikle de çocuklara yönelik verdiği etkileyici mesajlarla önemli bir işleve sahiptir. Bu ürünlerde bir toplumun gelenek ve görenekleri, ahlakî değer yargıları, yaşama bakışı, beklentileri konusunda izler bulmak da mümkündür. Bu nedenle masalın anonim halk edebiyatı ürünleri arasında ayrı bir yeri bulunmaktadır (Çıblak, 2008: 49).

Bazı masal araştırmacıları masalların eğitici işlevleri hakkında görüşlerini dile getirmişlerdir. Sakaoğlu, “Masalların İnsan Kültürü Bakımından Önemi” (2002: 11-15) başlığı altında ilk olarak “Çocuklar İçin Masal” a yer verir. Sakaoğlu, burada eğitimci ve düşünürlerden Ziya Gökalp’in, Sabri Esat Siyavuşgil’in ve Enver Naci Gökşen’in çocuk eğitiminde masaldan yararlanma ile ilgili düşüncelerini sıraladıktan sonra kendi görüşlerine yer verir. Buradan anlaşılıyor ki, günümüzde masal çocuğun hayal dünyasının gelişmesinde, toplumsal değerleri öğrenmede ve eğitiminde önemli yeri olduğunu hâkim düşünce olmuştur. Bununla beraber bazı masalların çocuklar

üzerinde olumsuz etki yapacağı unutulmamalıdır. Böyle durumlarda çocuklara ahlâkî ve eğitici değeri olan masallar okutmakta fayda vardır” (2002: 13).

Seyidoğlu, “Masal ve Masal Anlatılar” adlı makalesinde çocuk eğitiminde masalın önemini şöyle açıklamaktadır: Masallarla eğitim son derece etkili bir yoldur. Çocuk belirli bir yaşa gelmeden çocuğa istenilen şekli verebilmek çok kolaydır. Çocuğu karşımıza alıp nasihat ederek şunu yap, bunu yapma diye emir vermeye kalkarsak çocuk bunu kabul etmeyebilir veya söylenenler çocuğun bir kulağından girip öbür kulağından çıkar” (1977: 48).

Eğitimcilerin çocuğun dünyasını zenginleştirebilmek için, çocuklara masalların öğretilmesi gerektiği düşüncesini taşırlar. Bu düşünce devam etmekle birlikte masalın çocuklarda hayal ve duygu gücünü arttırdığı, zenginleştirdiği, ana dilin korunması ve geliştirilmesinde büyük katkısı olduğundan söz edilmektedir (Sakaoğlu, 2013:106). Buradan hareketle masallar çocukların hayal dünyalarının şekillenmesinde önemli rol oynuyor diyebiliriz.

Toplumumuzda aile kurumunun yaşatılmasına katkı sağlayacağını düşündüğümüz masallar genel manada bireylerin mutlu olması evlilik ve beraberinde çocuk sahibi olmasıyla mümkündür. İncelediğimiz masallarda aile kavramı Türk hayatındaki genel kabullere paralel olarak anlatılmaktadır. Günay’a göre Kadın erkek beraberliği çocuklarla birlikte en mutlu ve sağlıklı şekilde aile kurumunda yaşanmaktadır (Günay, 1992b:624-625).

Masallar çocuğa gerçek dünyayla ilgili fikir verir. Masalların mutlu sonla bitmesini çocuklar için hayat dersi olduğunu iyi olanın eninde sonunda kazanmasıyla kötülük yaparak başarılı olmanın mümkün olamayacağını anlatılmaktadır. Zor koşullar ve kötü kalpli insanlarla karşılaşan iyi yürekli ve korkusuz kahramanlar her şeyin üstesinden gelmesiyle cesaretin önemi vurgulanmaktadır. Çocuklar bu sayede cesaret ve özgüven başta olmak üzere birtakım güzel davranışları masal aracılığıyla kazanmaktadırlar. Bu arada konuyla ilgili olarak fabldan bahsetmek istiyoruz. Sonunda bir ahlâk dersi vermek amacıyla kaleme alınan, konusu bitkiler, hayvanlar veya cansız varlıklar arasında geçtiği düşünölen ve genellikle manzum olan edebî yazılara denir. Kişilerin veya toplumun aksayan yönleri fabl aracılığıyla düzeltilmeye çalışılır. Hayatî varlıklar ve olaylar gerçeğe ne kadar yakın olursa fabl o derecede

etkili ve başarılı olur. Fabllarda çocuklar iyilik ve kötülüğün mücadelesini ve bu mücadelede iyiliğin kazanacağını görür. Hemen hemen bütün masallarda meziyetler güzelde, iyide ve güçlüde; kusurlar ise çirkinde, kötüde ve zayıfta toplanır (Tezel, 1997: 5).

Selçuk Kantarcıoğlu, çocukların eğitimiyle ilgili olarak, masallar meziyetleri; güzelde, iyide ve güçlüde, kusurları; çirkinde, kötüde, zayıfta yaşatan, eski kültürlerin, dinlerin, törenlerin başlangıcını, iyilik-kötülük, adalet-zulüm, doğruluk-haksızlık, alçakgönüllülük, kibirlilik gibi zıt durumların temsilcilerini, insanların ulaşması güç hedeflere varma isteğinden doğan hayallerin masallarda bulunabileceğini ifade ediyor (Kantarcıoğlu, 1999: 12-13).

Önal, çocukların masallardan öğrenebileceği davranış ve tutumlarını altı maddede toplamaktadır. Bunlar:

1- Bir çocuk masalı büyük bir merakla dinlerken, çocuğun bile farkında olmadan öğrendiği ilk şey dinlemeyi öğrenmektir.

2- Masal kahramanları iyiler ve kötüler şeklinde ikiye ayrılırken dinleyici masalın akışı içinde yine farkında olmadan kendini iyilerin yanında bulur ve kendisinin de iyi olması gerektiği sezdirilir.

3- Masalların pek çoğunda iyilerle kötülerin mücadele etmesi kötülerle mücadele edilmesi gerektiği dinleyicilere telkin edilir.

4- Masallarda hayali varlıkların ve hayali olayların olması çocukların hayal kurma yeteneklerinin gelişmesini sağlar. Hayal kurmak keşfetmenin ilk adımıdır.

5- Masal serüveni, her aşamada çocuk tarafından merakla izlenir ve bu merak yine fark ettirmeden merak etmeyi öğretir.

6- Masallar her zaman mutlu sonla biter. Masa kahramanları önlerine çıkan bütün engelleri tüm zorluklara rağmen kahraman, zorlukları aşarak amacına ulaşır. Çocuklar da yaşamları boyunca bütün engelleri aşarak mutlu sona ulaşmalıdır. Bu öğretim farkında olmadan sezdirilerek çocuğa verilir. Çocuk kendi hayatının karhamın olarak kendini masal kahramanı ile özdeşim kurar. Böylece çocuğa kendi ayakları üzerinde durması gerektiği, karşılaşılabileceği engellere karşı koyabilmeyi ve dirençlerini yitirmemeleri gerektiği öğretilir (Önal, 2006: 184).

4. MASAL VE DİL

Boratav'ın bu konudaki düşünceleri, masallar çocuğa anadilini, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını öğreten, ona bu dilin, kullanım kolaylığını, zenginliğini, ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu ninnilerin, tekerlemeleri, türkülerin yanı başında, ama herhâlde onlardan daha geniş ölçüde ilk aşılıyandır (1998: 14-15).

Masallar, çocukta ana dilin kavranmasında, gelişmesinde büyük bir hizmeti vardır. Aynı zamanda çeşitli yararlar sağlayan bir sanat ve terbiye aracıdır. Okul öncesi çağındaki çocukların başlıca fikir ve duygu gıdasını masallar oluşturur. Masalların bu tür katkısı çocukların kendi dilinin kelimelerini ve bu kelimelerin kullanılış şekillerini kolaylıkla kavramasını sağlamaktadır. Masal anlatılırken amaç masalın çocuğu bilgilendirmek değil, onun hoşça zaman geçirmesini sağlayarak, hayal ve düşünme gücünü arttırmak için anlatılmalı veya okunmalıdır. Böylece çocuk ile kitap arasında oluşan olumlu bağ ile çocuk kitap okumaya da ilgi duyacaktır. Masallardaki, zengin bir iç ahenge sahip olan, tekerlemelerin de çocuğa dili sevdirmenin yanı sıra, söylemekte zorlandığı sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandırır. Masalları dinleyen çocuklar kendi hayatları ile hayallerinde canlandırdıkları hayatı birleştirirler. Böylece çocuklar, çalışkanlığın, doğruluğun, kahramanlığın ödülünü; kötülüğün, tembelliğin, ihanetin cezasını ilk olarak masallarda öğrenirler. Masalların çoğu, çocukları iyiliğe, doğruluğa, çalışkanlığa teşvik ederken; kötülüklerden, ahlaksızlıklardan ve tembelliklerden de alıkoyar. Ayrıca çocuklarda estetik düşünceyi geliştirir. Buraya kadar verilen bilgilerle asıl halk masallarının, az da olsa hayvan masallarının, çocuk eğitimindeki önemi anlatılmıştır (Sakaoğlu, 2013:107).

Masalların söyleyişindeki kolaylık ve eğlendirici olması çocuğun dil gelişiminde önemli bir etkidir. Türkçe derslerinin eğlenceli geçmesi ancak bu tür materyallerle sağlanmaktadır. Masal tekerlemeleri dil öğretimini keyifli hâle getirmekte, çocukların dinleme becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Arıcı, 2012: 4).

Masalların içinde doğdukları toplumun kültürünü taşıırken bu görevi dilin en güzel canlı örneklerini vererek yapar. Halit Karatay bunu şöyle ifade ediyor: Erdemli olma, doğrunun ve güzelin üstünlüğü onaylanırken çocuk da farkında olmadan iyiye, güzele ve doğruya yönlendirilir. Masallardaki bu zenginlik çocukların ilgisini çeker ve onlarda dil öğretiminin temel becerileri olan anlama ve anlatma becerilerinin edinimine de önemli oranda katkı sağlar. Okulöncesi dönemde masallar aracılığıyla çocuğa, dinleme-anlama ve konuşma-anlatma becerileri edindirilir; olayları ve çevreyi algılama ve kendini ifade etmek için çocuğun kelime hazinesi geliştirilir” (Karatay 2007: 472).

Geçmişte sözlü günümüzde ise hem sözlü hem yazılı kaynaklar yoluyla aktarılan masallar, anlatıcılarının dilinde farklı bir biçim kazanır. Diğer bir deyişle; bir masal, her anlatıcının dilinde yeniden oluşturulur, anlatıldığı bölgenin ve anlatıcının çeşitli özelliklerini içeriğine alır. Böylece masallardan yola çıkarak anlatıcının çevreyle ilişkisini, değer yargılarını, dinî inancını, hayata bakışını, ayrıca anlatıldığı bölgenin coğrafi özelliklerini, burada yaşayan insanların geçim kaynaklarını vb. unsurları tespit etmek mümkün hale gelir (Şimşek, 2002: 109).

Masallar; dil ve halk edebiyatı açısından zengin kaynaklardır. Masal anlatıcısından; atasözlerini, deyimleri, tekerlemeleri, bilmecelerimümkündür. Masallar aynı zamanda anlatıldıkları bölgede kullanılan farklı kelimeleri tesbit etmemizi sağlar.

5. MASAL VE EĞİTİM

Günay, “Çocuk Eğitimi ve Masallar” adlı makalesinde çocukların, masalları dinleyerek büyüdüğünü, masallarla millî kimlik kazandığını, onlarla sevmeyi ve seilmeyi öğrendiğini ve belirtir: “Binlerce çocuk, masalları dinleyerek büyümekte, iyiye doğruya yönelmekte, kendisine masal anlatan büyükleriyle arasında sevgi bağı geliştirmekte ve bu sayede çocuklar sevmeyi ve seilmeyi öğrenmektedirler. Sözlü gelenekte yaşayan masallar ve kitaplara aktarılmış masallar muhteva yönünden tahlil edildiğinde masalların, söylendiği ve söylenmekte olduğu gibi, mücerret ve hayattan kopuk olmadıkları kolayca anlaşılır...” (1979: 17).

Esmâ Şimşek, “*Masalların İnsan Eğitimi Bakımından Önemi*” adlı makalesinde ise, masalları beş başlıkta inceleyip yorumlamıştır. Bu başlıklar şöyledir:

Masalların;

1. Çocuk Eğitimi Bakımından Önemi
2. Sosyal Hayatın işlenişi Bakımından Önemi
3. Problemin Anında Çözümü Bakımından Önemi
4. Halk Hekimliği Bakımından Önemi
5. Dinî inanışların Masallara Etkisi (Şimşekten akt. AÖF, 2013:106).

Masallar, dinleyene ve anlatana ayrı bir tat vermesinin yanında çeşitli dersler de verir. Özellikle hayvan masallarında ilk anda gülme ve eğlenme esas gibi görünse de asıl amaç eğitimidir. Bu tür masallarda sadece çocukların değil, her yaştan insanın alacağı dersler vardır. İnsan hayatında önemli değerler vardır: Doğruluk, dürüstlük, erdemli olma, emanete ihanet etmeme, büyüklerin sözünü dinleme, vb. Bu değerler çocuğa aşılanırken mutlaka kıssadan hisse olan masallardan yararlanır (AÖF, 2013:107).

Masallar; çocukları sadece uyutmak, eğlendirmek ve onların güzel zaman geçirmelerini sağlamak için anlatılmamaktadır. Aynı zamanda onu dinleyenlerin eğitiminde ve içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini kazanmasında da önemli bir yere sahiptir,

Pınar Selek, masalların tek özelliği gerçeklerimizi, kültürümüzü yansıtması olmadığını ve masallar aynı zamanda bir araç olduğu görüşündedir. Masallar; geleneklerin devamı, kuşaktan kuşağa aktarımı, geliştirilmesi ve yenilenmesi için bir tür toplumsal eğitim aracıdır (Selek, 2014).

Çocuğun yetiştirilmesinde ilk görev aileye düşer. Daha sonra okul ve çevre gelir. Milli ve küresel değerlerin işlenmiş olduğu masallar, Türkçe dersinin genel amaçları içerisinde yer alan “*Türk ve dünya kültürüne ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanıma*” (MEB 2006: 4) amacının gerçekleştirilmesinde uygun birer materyal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Masal kahramanları zaman zaman haksızlığa uğrarlar. Haksızlığa karşı her zaman geçerli olan yöntemlerle rakipleriyle mücadele ederler. Bu mücadele sırasında masal kahramanının en büyük silahı aklıdır (Bakırcı 2010: 457-458).

Eğitimin bir kültürleme faaliyeti olduğu düşünülecek olursa; masalların bu kültürleme faaliyetinde önemli rol aldığını söyleyebiliriz. Buradan hareketle masalların kültür aktarımı ve devamlılığı açısından önemli bir yere sahip olduğu görmek mümkündür. Ziya Gökalp'a göre eğitim kültürün bir tecellisidir. Eğitici, eline verilen çocukları içinde yaşayacakları çevrenin kültürüne göre yetiştirmek mecburiyetindedir. Gökalp'ın masallar ile ilgili düşünceleri dikkat çekicidir. Gökalp, Küçük Mecmua adlı dergide yayımlanan bir makalesinde masallar ile ilgili olarak; masalların bir milletin en zengin hazinelerinden biri olduğundan bahseder ve milletlerin eski seciyelerinin, eski mefkûrelerinin masallarda saklı olduğunu belirtir. Yine aynı makalede Gökalp Avrupa ile bir kıyaslamaya giderek Avrupa'daki tüm milletlerin milli seciye ve eski mefkûrelerini anlayabilmek için, memleketlerinde naklolunan tüm masalları derlediklerinden bahseder. Avrupalıların bu derlemeleri yapmalarının altında yatan nedenin çocuk terbiyesi olduğunu söyler. Küçük çocukların dikkatini alakasını çeken bu masalların çocukların kahramanlıkları öğrenmesinde ve hayal dünyalarının zenginleşmesinde önemli bir yeri olduğunu belirtir (Gökalp'ten akt. Tüzel, 2009: 31).

Halk anlatılarının yeni nesillere aktarılmasında kesinti vardır. Bunun nedeni örgün eğitim sözlü gelenekle çocuğun arasına girmiş ve açılan boşluğu da dolduramamıştır. Her medeniyet kendi insanını yetiştirir ve kendi insanını yetiştirirken kendi medeniyetinin kültürel kodlarını aktarır. Bu kodların aktarılmasının önemli yolu da edebî metinlerden geçer. Edebî metinler bir milletin kültürel değerlerinin kuşaklar arasında aktarılmasını sağlayan en önemli araçtır. Küreselleşen dünyada karşılaşılan tek tipleşme olgusuyla baş etmenin yolu, kültürlerin korunması ve genç kuşaklara aktarılmasından geçmektedir (Küçükbasmacı, 2014).

Masalların çocuk eğitiminde, okuma, dinleme eğitimlerini geliştirdiği; onları iyiye, güzele, doğru davranışlara, hoşgörüyeye yönlendirdiği düşünülmektedir. Masalların eğitimdeki asıl fonksiyonu çocuklara sunulan iyi örneklerle çocukların

ruh dünyalarını geliştirmek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, önlere çıkacak engelleri yenerek şahsiyetli birer insan yapmaktır (Arıcı, 2012: 3).

Masal kahramanlarının çocuklar için model olacağını düşünürsek masal kahramanlarının masalarda karşılaştıkları engeller ve bu engelleri aşma yolları ile ilgili yapılan bir çalışmayı burada vermek istiyoruz. Masal kahramanlarının karşılaştıkları engeller; çaresizlik, entrika, korku, ölüm, ayrılık, kaçış, utangaçlık ve utanma, kötü ilişkiler, çocuksuzluk, fakirlik, kaybolma ve evsizliktir. Masal kahramanlarının engelleri; sabrederek, akli kullanarak, araçlar yardımıyla, öğütle, ders vererek, fedakârlık yaparak, buldukları ortamdan uzaklaşarak vb. yollarla aşmaktadırlar. Burada önemli olan amaca ulaşmak için uygun olan yöntemlerin kullanılması gerektiği anlatılmaktadır (Önal, 2006: 185-196).

6. MASAL VE EDEBİYAT

Sözlü kültür ürünlerinin en önemlilerinden olan masallar, eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek için anlatılan anlatmaya dayalı türlerden biridir. Her ne kadar eğlenmek ve vakit geçirmek için anlatılıyorsa da masalı dinleyenler için birçok eğitici ve öğretici iletileri de vardır.

Masalların kültür ve dil edinimindeki katkısı üzerine Muhsine Helimoğlu Yavuz'un şu ifadesi masalların dil konusundaki önemini anlatan bir başka ifadedir: *“Bir insan anadilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki?”* (Yavuz 2009: 158).

Masalın yaratılma nedeni; *“Üstün fikrin, idealin hiç değilse hayal âleminde gerçekleşmesini sağlamak; güçsüzlüğümüz sebebiyle doğru olduğunu bildiğimiz halde gerçekleştiremediğimiz bazı ideal fikirlerin tahakkukuna yardım etmek”* şeklinde ifade edilebilir (Sakaoğlu, 1999: 159-160). Bu nedenle masallar, insanların manevi gelişmelerinde geçirdikleri aşamaları ortaya koyarak onların manevî yönlerini açıklamada araştırmacılara yardım etmektedir (Günay, 1975: 2-3).

1982 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Kolombiyalı ünlü yazar Gabriel Garcia Marquez, kendisiyle yapılan bir söyleşide; çocukken teyzelerinden pek çok masal ve

olağanüstü olay dinlediğini belirtmiş ve sık sık üslubunun, teyzelerinin anlattıklarıyla biçimlendiğini vurgulamıştır. Latife Tekin'in dil anlatım özelliği "Sevgili Arsız Ölüm" adlı eseri yine bu bağlamda değerlendirilebilir. Çağdaş yazarların masallardan yararlanmaları konusunda Pertev Naili Boratav, "Masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp, onun geleneklerine üslup, dil, konu bağlarına esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da düşüncede de aşarak çağımıza getirerek yepyeni yapılar yaratma yolunu çağdaş yazarın halk masalından en önemli yararlanma yöntemi saydığını söylemiştir. Reşat Nuri Güntekin'in "Kızılılık Dalları" romanı bu nitelikte bir romandır. Bu çağrı ilk açanlar arasında Refik Halit Karatay da gösterilebilir. Onun "Ay Peşinde" ve "Memleket Hikâyeleri" adları altında toplanmış hikâyeleri içinde bu tip anlatıya örnek vardır. Cahit Sıtkı Tarancı "Abbas" öyküsünü yine aynı adlı "Abbas" şiirini bir masaldan esinlenerek yazmıştır (Yavuz, 2002: 169).

Zengin masal kaynağının yararlanan diğer yazarlar ise; Cahit Sıtkı Tarancı, Eflatun Cem Güney, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Sait Faik, Behçet Necatigil'dir (Yavuz, 2002: 170).

Masalın mantığı gündelik ve geçici olayların çemberine sıkışıp kalacak özellikte değildir. Masal, yaşattığı hayal dünyası ile gelecek kuşaklara seslenir (Artun, 2011: 134).

Masal, doğuştan bir kişinin malı iken, anlatıcı ve çevre değiştirdikçe, anlatan unutulup anonim bir hal almıştır. Bu edebi tür, herkesin, malı olmuştur. Masalı yaratan kişinin etkileri kaybolunca, onun yerine toplumun duyguları, düşünceleri, ruh hali bütün masalı sarmıştır (Tezel,1990: 7-8).

Masalarda bulunan bazı motif ve tablo sahneleri kaba bulanların karşısına çıkanlar, masalardaki bu sembolik motif, sahne ve tabloların arkasında gizlenen insan tutkularını sezmele itham etmişlerdir. Gothe, "Masal bilgeliktir, bunu tanımak istemiyorsak, sebebini, masalın mantık üstü oluşunda değil, hislerimizin körleşmiş olmasında aramalıyız." der. Gothe'nin masalda gördüğü bu mantık üstü derinliği, ondan sonra gelişen bütün romantik devri, dolayısıyla da on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın edebiyatını etkisi altında bırakmıştır. Von der Legen, yirminci yüzyıl edebiyatında, sürrealist ve semboliklerle birlikte, Türkiye'de bilhassa aşırı

materyalistler de masalın bazı motiflerini, hayal zenginliğini kuran malzemeyi ele alarak kendi görüşlerine göre kullanmışlardır (Öztürk, 1985: 126).

7. MASAL VE TEKNOLOJİ

Nilgün Çıblak, “*Teknoloji Çağında Masal Kültürel Mirasının Korunması*” adlı makalesinde masalın önemi, masal türünün günümüzde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara karşı alınacak önlemleri sıraladıktan sonra makalesinin sonuç bölümünde konuyla ilgili olarak bazı yargılara ulaşmaktadır. Bunlar: Günümüz sosyokültürel hayatında, teknolojik gelişmelere bağlı olarak bazı değişimlerin meydana gelmesi, masal anlatıcısını, masal anlatma geleneğini ve masal dinleyicisini olumsuz yönde etkilediği gibi masalın biçim ve içerik bakımından da birtakım değişiklikler göstermesine neden olmuştur. Günümüzde sözlü gelenekte hâlâ yaşatılmaya çalışılan bu türün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, ayrıca kendisinden toplumumuz açısından gerektiği şekillerde faydalanılabilmesi için; bu konuda araştırmalarda bulunan, kültürel değerlerimizden sorumlu yetkili kişilere, tabii ki halkımız ve günümüz gençliğine büyük görevler düşmektedir. Bu görevin yerine getirilmesi sırasında teknolojik gelişmelerin bizlere sunduğu fırsatlardan ihtiyaçlar doğrultusunda mutlaka yararlanılmalıdır. Söz konusu ürünlerin kültürümüzde korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması çalışmalarının çok dar bir çevreyle sınırlı kalamaması ve amacına ulaşması için teknolojik imkânlardan yararlanılmalıdır (Çıblak, 2008: 49).

Gülten G. Küçükbasmacı, televizyon ve bilgisayar bağımlısı çocuklar kendi masallarını dinleyip okuyamamaktadır. Kendi toplumunun değerlerini ve ülküsünü yansıtan masal kahramanlarıyla hayal dünyasında seyahat edemeden büyüyen bir çocuk toplumuna yabancılaşacaktır. Dünya masalları arasında benzerlikler her zaman vardır. Ama masallar yalnız şekil ve konudan ibaret değildir. Masalın dili, kahramanları, masallarda yer verilen inanç, âdet ve gelenekler masalların millî yönünü oluşturur. Masal anlatıcıları masalları nesilden nesile aktarırken ortak kültürün unsurlarını, milletin dilinin incelikleriyle, masala katarlar (Küçükbasmacı, 2014).

Masalın günümüzdü eskisine nazaran daha az anlatılıp dinlendiği bilinmektedir. Masalların günümüzde de anlatılıp dinlenebilmesi için Şeref Boyraz'ın “*Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler*” adlı çalışmasından yararlanılabileceği kanaatindeyiz. Sözlü anlatılarda sürekliliğin nasıl sağlandığı, bu ürünlerin aslını kaybetmeden, zamana ve tüketim talebine göre değişim ve gelişimini sembollerle ayrıntılı olarak anlatılıyor. Sözlü kültür ortamında ortaya çıkan ürünlerin sürekliliği tartışılmaz ve bu sürekliliği sağlamak ancak ürünü dönemin hayat şartlarına uygun hale getirmekle mümkün olur (Boyraz, 2008: 105-118).

İncelediğimiz masal metinlerinden ve masal üzerine yapılan çalışmalardan hareketle, masallar kültür hayatımızın vazgeçilmezidir diyebiliriz. Ancak günümüzde sözlü anlatıların sürekliliğinin sağlanması konusunda sorunlar vardır. Masal anlatıcısı ve dinleyicisi azalmıştır. Günümüz kültür ortamına göre yeni anlatıların oluşması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca masal anlatıcısı olarak sadece anneler ve nineler görülmemelidir. Teknolojik araç gereçlerden de yararlanılmalıdır. Anadolu masallarını anlatan masal kitapları çeşitlendirilerek yaygınlaştırılmalıdır. Masal kahramanları oyuncaklar vasıtasıyla görsel hale getirilmelidir. Masallar, sadece kulağa değil daha fazla duyu organına hitap edecek şekilde canlandırılmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz. Böylece toplumun değer yargılarıyla barışık bir nesil oluşturulabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. KÜLTÜR

Kültürün etimolojik açıdan kökeni, Latince’de tarım anlamına gelen “Cultura” kelimesinden geldiği görülmektedir. Batı dillerinde sonradan “Culture” olarak kullanılan bu kelimenin zamanımıza kadar gelen Osmanlıca karşılığı “hars” kelimesidir. Kültür bir tanım içinde ortaya konamayacak kadar geniş boyutlara sahip bir terimdir. Kültür terimi üzerinde herkesin birleşebileceği bir tanım ortaya koyabilmek oldukça zordur (Çeçen, 1994: 9-10).

Tarihî, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, harstır. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünüdür. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi ve bireyin kazandığı bilgidir (TDK, 1998: 1436).

Arapçada kullanılan ve Türkçe’de de rastladığımız “hars” sözcüğü “toprağın işlenmesi” anlamına gelir. Yine Türkçede kullanılan “ekin” sözcüğü de “kültür” sözcüğüyle eşanlamlıdır. Toprağı işleme, kültür olabileceği gibi, yemek hazırlama, oyun da kültürdür. Bu durumda, kültür sözcüğü, zaman içinde gelişimlerin değişimlerin ışığında öylesine zengin anlamlara bürünmüştür ki bu da şaşkıncı değildir. Çünkü “üretim” insanlık tarihinde sadece tarımsal düzlemde değil, düşüncelerin evrimi, teknik ve teknolojinin gelişimi düzeyinde de gerçekleşen bir olgudur. Bu tür değişimlerin hayat tarzlarından düşünme biçimlerine ve inançlara dek etkili olmaması olanaksızdır. Tarihsel bilgiler kültürün tüm toplumlarda mutlaka bir birikime dayandığını göstermektedir. Bu birikim, kültür tarihçilerine göre işleme, zanaat, dönüştürme (maddeyi başka bir nesneye dönüştürme) ve nihayet yaşam alanını yani mekânı değiştirme eylemleriyle oluşur. Bütün bu eylemlerin farklı coğrafi alanlarda farklı topluluklar tarafından oluşturulması aslında dünya kültürünün özünü oluşturmaktadır. Toplulukların er ya da geç karşılıklı ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi kaçınılmazdır (Gülmez, 2013: 3).

Kültür kavramının bakmak, yetiştirmek anlamına geldiği kabul edilmektedir. Voltaire kültür kavramını, zihinsel açıdan insan zekâsının oluşumu, gelişimi anlamında kullanılmıştır. Kültür, zaman içinde sosyal bilimlerde, insan ve toplumla ilgili bir kavram olarak çeşitli anlamlar yüklenerek tanımlana gelmiştir. Bu tanımlarda kültür, ya bireysel açıdan ya da bir insan grubuyla ilgili bir kavram olarak ele alınmıştır. Burada kültür kavramı, daha çok bir insan grubuyla ilgili bir fenomen olarak ele alınıp tanımlanıyor. Bireysel ve sosyal bir fenomen olarak kültürle ilgili tanımlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Bireyin içinde yaşadığı toplumdan edindiği sosyal miras
- Bireyin düşünme, hissetme ve inanma biçimi
- Bir toplumun yaşama biçimi
- Problemlerin çözüm biçimi
- Öğrenilen davranışlar bütünü
- Davranışları düzenleyen normatif bir sistem
- Doğada var olana karşılık insanların oluşturduğu her şey
- Bir egemenlik ve meşruiyet aracı vb. (Şişman, 2007: 1).

Bir insan topluluğunun bireylerinin düşünce, inanç ve yaşama biçimleri, yaptıkları alet ve davranış biçimlerine kültür denir. Prof. Robert Redfield, kültür örgütlenmiş ve biçimselleşmiş geleneksel düşüncelerin tümüdür, der. Geleneksel düşünce biçimleri, bir insan topluluğunun uyguladığı kuralların, inançlarının ve ölçütlerinin tümüdür (Braidwood, 2008: 44).

Kültür, insan topluluklarının hayat tarzlarını ve bu toplulukların kimlik ve özelliklerini anlatan bir kavramdır. Kültür öğrenilebilir, sembollerle anlatılır, model olan işlemler kullanılır ve bunlar maddi malzemeyle bir araya gelir. Ortak bir anlama sistemi, sembol sistemi (dil) kültürün şeklini muhafaza eder (Sezen, 2000: 147).

Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran yaşam biçimine kültür denir. Mümtaz Turhan, *“kültürün bir cemiyet mensuplarının çoğunda müşterek olduğunu ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin ettiğini ifade eder.”* Küçükbasmacı, sürekliliği ve korunmasıyla ilgili olarak şunları dile getiriyor:

Toplumun toplum olma özelliğini koruması, toplumların kendi kültürlerini yeni nesillere aktarmasına bağlıdır. Kültürün bir toplumu diğerinden farklı kılma işlevi sebebiyle, küreselleşen dünyada kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması tüm dünya için önemli bir mesele haline gelmiştir. Kültürel mirasın korunmasıyla ilgili olarak en önemli küresel gelişme, “2003 UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” ile karşılaşırız. Söz konusu sözleşme 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO, 27 Mart 2006 tarihinde de Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik ikinci sözleşme ise 20 Ekim 2005 tarihinde kabul edilen “Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi”dir (Küçükbaşmacı, 2014).

2. GELENEK

Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır (TDK, 1998: 831).

İnsanı insan yapan en şaşmaz özelliklerden biridir. İnsana kuşakta kuşağa geçen ve yeniden denenene, atalardan kalma tecrübeler, bilgiler, yetenekler ve görüşlerle yaşar. Kültürde, fert hayatı süresini aşan bir varlığa sahip ve toplum düzeninin temeli olan bir hayat şekli yaratır. Örf ve âdetler, hukuk şekilleriyle dinî inançlar, ibadet tarzları, semboller, sanat eserleriyle edebiyatlar, ahlaki kanaatlerle ilmi yargılar bir topluluğun, bir milletin, bir memleketin gelenekleri arasında yer alır (Türk Ansiklopedisi, 1969: 225).

Gelenekler bir kuşaktan bir kuşağa geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür. Ancak belirli maddi kültür öğelerini ayrı tutmak gerekir; çünkü bunlar ya manevi kültür öğeleriyle bağlantılıdır ya da onlarla simgeselleşmiştir. Geleneği dar anlamda anlatacak olursak, kuşaklar boyunca bir toplumun örneğin kutsal ya da politik işleri gibi önemli konulardaki görüşlerdir. Gelenekler sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Aynı âdetler gibi, ama âdetlerden daha güçlü olarak toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynarlar. Nitelikleri bakımından genellikle tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde

etkilidirler. Bireyin bağılı bulunduğu grubun ya da toplumun geleneklerine karşı çıkması, bu karşı çıkışın derecesine göre bireyin toplulukça aforozundan bireye saldırıya, bireyin hor görülmesinden alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir. Geleneklerin tıpkı örfler gibi yasalarla belirlenmiş türleri vardır. Yasa, geleneklere ve onlara aykırı davranışlar için verilecek olan cezaları bir ölçüye sokmaya çalışır. Gelenekler, yasalara göre çok daha geniş bir alanı yönetirler (Örnek, 2000: 124).

Gelenek: bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan, geçmişten gelecek kökleşmiş alışkanlık, Tanrıbilim ve toplumbilim terimidir. Fransız düşünür Bossvet, geleneğe saygısından bu terimi büyük harfle yazardı. Geçmişin gerçek ve sağlam yanlarını içererek onu sürekli olarak geleceğe doğru aşmaktır. Dinsel açıdan gelenek, toplumda, büyüsel ve dinsel birçok törelerin sürüp gitmesini sağlar. Bundan ötürü gelenekçilik bir çeşit tutuculuktur. Türk Dil Kurumu'nun yayımlamış olduğu "Toplumbilim Terimleri Sözlüğü" nde gelenek terimi Dr. Özer Ozankaya tarafından bu "bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen tinsel ekin öğelerinin her biri" olarak tanımlanmıştır (Hançerlioğlu, 2005: 200).

3. ÖRF

Örf sözcüğü Arapça kökenlidir. Âdet, hüküm; gelenek anlamındadır. (Devellioğlu, 2001: 850). Yasalarla belirlenmemiş olan, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek, âdet (Türkçe Sözlük, 1998: 1141).

Örf ve âdet, yazılı olmayan hukuk kurallarıdır. Hâkimler, hukuksal anlaşmazlıkları çözmek için öncelikle yazılı hukuk kurallarına başvurur. Bir anlaşmazlığı çözüme bağlayan hukuk kurallarında boşluk varsa sorunu örf ve âdete göre karara bağlar. Örf ve âdet hukuk kuralları etki alanlarına göre ikiye ayrılır:

1. Gelenek, örf ve âdet kuralları ülkenin her yerinde uygulanır.
2. Özel örf ve âdet kuralları ise, belirli bir bölge ya da belirli bir meslek grubu içinde geçerlidir (Büyük Larousse, 1991: 9047).

Bir geleneğin örf ve âdet kuralı haline gelebilmesi için üç şartın sağlanması gerekir. Bunlar; süreklilik, genel inanç ve hukuksal yaptırımdır. Süreklilik, örf ve âdetin maddi, nesnel ögesini oluşturur ve göreceli bir kavramdır. Örf ve âdetin ruhsal ve öznel ögesini oluşturan genel inanç, bir geleneğin bağlayıcı bir hukuk kuralı olduğu konusunda toplum bireylerinde genel bir kanının belirmiş olmasıdır. (Ana Britannica, 1989: 306).

Örflerin bireyle birey, bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini baskı altında tutan örfler, zorlayıcı, yaptırıcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin sosyal hayatta ilişkisini düzenler. Çeşitli örfler; cins, yaş, sınıf ve mesleklere göre belirlenmiş ve bunlar arasında bağlantıyı koruma, kollama, pekiştirme, denetleme işlevleri görürler. Örflere karşı çıkan bireyin iç dünyasında yaratılan çöküntü ve eziklik duygusu yasal cezadan daha ağırdır. Yasalar; ayıklanmış, düzenlenmiş, işlerliği ve uygunluğu denenmiş örflerden meydana gelir. Bir toplumda yeni bir yasa hazırlanırken, o toplumun bağlandığı örf ve âdetler göz önünde bulundurulur ve halkın bu konudaki eğilimlerine, alışkanlıklarına, uygulamalarına dikkat edilir (Örnek, 2000: 123-124).

Örfler en katı sosyal normlardan biri olmasına rağmen bazen etkinlikleri kalkabilir. Kırsal kesimde örflerin etkinliği fazlayken şehirlerde bu etkinlik azalabilir ya da ortadan kalkabilir diyebiliriz. Bu farklılığı sosyoekonomik gelişmişlik farkı ve farklı kültürlerin etkisiyle açıklayabiliriz.

4. ÂDET

Âdet sözcüğü Arapça kökenlidir. Âdetin sözlükteki karşılıkları aşağıdaki anlamları kapsamaktadır:

Bir kimsenin yapmaya alışmış olduğu şey, topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre (TDK, 1998: 25).

Görenek, usul, tabiat, alışkanlık (Devellioğlu, 2001:10).

Karahanlı çağından itibaren Türkler arasında “âdet” karşılığı olarak, “öngdi, öngdü” deyişi de, kullanılıyordu. Sözü kökü ve anlamı hakkında, bir bilgimiz

yoktur. Belki de, manasını eski veya İslâmiyet'ten önceki anlayıştan, alıyordu (Ögel, 2001:485).

Âdet: Her zaman yapılan, alışılan şey. Toplumda öteden beri uyula gelen kural. Yazılı olmayan ve gelenekte nesilden nesile geçen, halk ahlakı ve hukukudur (Tuğlacı, 1980: 19).

Âdet, alışılmış birtakım davranışların giderek kalıplaşması ve bu kalıp davranışlar, alışkanlıklar, örfteki yapıma ve kaçınma zorluğu yerine, âdette yapılmalı ya da yapılmamalı niteliğine bürünmektedir (Örnek, 2000: 124).

Başlangıcı pek belli olmayan bir zamandan beri işlenmiş, tekrar edilmiş hareket ve işlem şekillerine verilen ad. Hukukta hemen her zaman âdet örf kelimesiyle birlikte kullanılır. Şu halde örf ve âdet, bir halk veya zümre arasında geleneğe dayanarak tekrarlanan işlem demektir. Örf ve âdet, din inanışlarından, milli göreneklerden, tarih olaylarından, kısacası geleneklerden çıktığı gibi, iklim ve çevrenin icaplarından ileri gelmiş de olabilir veya etkisi altında kalınan komşu ve yabancı milletlerden geçip sinmiş de bulunabilir. Herhalde kaynağı ne olursa olsun halk, onları ruhuna ve ihtiyacına, bilinçsiz olarak, uygun ve tekrarlanmaya değer bulmuştur (Türk Ansiklopedisi, 1946:133).

5. İNANÇ/İNANMA

İnanç, inanış, inanma ve inanmak sözcüklerinin tanımları birbirine yakın olduğu için hepsini birlikte vermeyi uygun bulduk. İnanç; bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, tanrıya bir dine inanma, iman, birine duyulan güven, inanma duygusu, inanılan görüş öğretileridir. İnanış; İnanma, inanılan şey. İnanma; inanmak işi. İnanmak; bir şeyi doğru olarak benimsemek, birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek, bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek, sevecek, güvenecek ve bağlanacak en yüksek varlık olarak bilmek, iman etmek (TDK, 1998: 1080).

İnanç bir şeyi güvenle doğru sayma tutumudur. Buna göre yeterince gerekçesi bulunmayan, kesin olmayan bir şeyi doğru sayma, akıl yoluyla genel geçer bir doğrulama yapmadan başkasının tanıklığı üzerine kurulmuş kanıtları, bir kuşku olmaksızın onaylamadır (Akarsu'dan akt Artun, 2011:2). İnanç, topluluklara millet

olma özelliği kazandıran ve kültür kavramını meydana getiren önemli bir unsurdur (Doğan'dan akt Artun, 2011:2).

Türkler; kendi tarihleri boyunca birbirinden çok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır. İslamiyet'ten önce Orta Asya'daki en eski Türk topluluklarının inanç sistemleri atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü olmak üzere üçlü bir din anlayışından oluşmaktadır (Turan'dan akt Artun, 2011:3).

Belkıs Temren, *Din Antropolojisi Açısından İnanç ve Din Olgusuna İlişkin Bir Değerlendirme* adlı makalesinde "inanç nedir?" Sorusuna şöyle yanıt veriyor. Kelimenin yalın anlamıyla inanç bir sonuç belirtmektedir, düşünsel yargıdır. Bir şeylerden emin olmayı bir şeylere güven duymayı içermektedir (Temren, 1998: 302).

E. From, inançla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: Bir şeye inanmanın getirdiği bir güvendir. İnanç, düşünce ile duygunun işbirliği altında gelişen kişisel deney sonucu ortaya çıkar. Yoksa belirli bir davranış biçimini, onu koyandan dolayı doğrudan kabullenmek değildir. Otoriter dinlerdeki suçluluk duygusu ve acı çekme yerine, burada baskın olan duygu sevinçtir (From'dan akt. Temren, 1998:308).

Konuyla ilgili olarak gelenek ve edebiyat arasındaki bağı ve yapay geleneğin kabul edilmesinde edebiyat ürünlerinin önemini de değinmekte yararlı olacağı düşündüğümüz için aşığıdaki açıklamaya yer verdik.

Edebiyatın etkisiyle geniş okuyucu kitleleri tekrar edilen yenilikleri bir müddet sonra gelenek olarak benimser. Yapılan tekrarlarla edebi metinler, halkı önemli ahlaki değer ve karakter özellikleri benimsemeye ya da bu özellikleri reddetmeye teşvik eder. İcat edilmiş geleneğin sürekli tekrarlarla kabullenilebilmesi için yazılı ürünlerin yardımına ihtiyaç vardır. Bu noktada yine en büyük işlevi edebiyat ürünleri görmektedir (Sanlı, 2011: 153).

Toplum hafızası olan geleneğin değiştirilip yerine başka gelenekler konulması sürecine edebiyat da iştiarak eder. Kendilerine dayanacakları bir geçmiş kurmak isteyenler, Eric Hobsbawm'm ifadesiyle "gelenek icat" ederler. Bu noktada görenek (örf) ve gelenek arasında sıkı bir bağ vardır ve göreneğin değişmesiyle gelenek de kaçınılmaz bir şekilde değişir (Hobsbawm'dan akt. Sanlı, 2011: 153).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÂDET VE İNANMALAR

İncelediğimiz masal metinlerinde âdet ve inanmalar, masalın bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Masal metinlerinde karşılaşılan âdetlerin bir kısmının bugün pratikte uygulaması yoktur. Bir kısmı ise ya bazı değişikliklere uğramıştır ya da olduğu gibi devam etmektedir. Bazı âdet ve inanmalar da gerçekte olmayan, masallara özgü geleneklerdir. Masalları birbirinden ayıran en önemli unsurlar, masallardaki âdet ve inanma unsurlarıdır. Âdetler genellikle; doğum, düğün, ölüm gibi hayatın çeşitli safhaları ile ilgilidir. Âdetlerin dışında masallarında iki türlü inanma vardır. Birincisi, sadece masallarda karşılaştığımız, gerçek hayatta olmayan inanmalardır. İkinci tür inanmalar ise gerçek hayatta var olup küçük değişikliklerle yaşayan inanmalardır.

Masalların kaynağı olarak belirli bir coğrafya, belirli bir kültür ya da din temel olarak gösterilememekle birlikte bu ürünler tek tek ele alındığı takdirde yaşatıldığı kültüre göre şekil aldığı görülmektedir. Masallar, içinden çıktığı toplumun örf ve âdetlerini, inanç biçimlerini, yaşama bakışını, hayattan beklentilerini yansıtmaktadır (Çıblak, 2008: 41).

Bir milletin hayat felsefesi, inançları, ananeleri gibi ruhunun akislerini bulabileceğimiz tutum ve davranışlar, o milletin kültürünü meydana getirdiğine göre halk inançları ve âdetleri de kültürün kaynağına inmede önemli unsurlar içermektedir. Bu unsurlar kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Uslu, 2004: 91).

Toplumlar, özellikle yeni bir dinî benimsediğinde, eski dinlerinin getirisi olan âdet ve inançlarından tamamen kurtulamamış, bazılarını benimsedikleri yeni dinin gereklerine göre değiştirerek uygulamaya devam etmiştir. Bununla birlikte İslâmiyet öncesi Türk inanç sistemine ait ya da o dönemden izler taşıyan âdet ve inançlar, İslâmiyet inancına uygun olmasa da geçerliliğini devam ettirmiştir. Eski kültürünün getirisi olan bu âdet ve inançlar, yaşanılan çağın şartlarına da uyum sağlayarak yeni şekil ve uygulamalarla devam ettirilmektedir (Atlı, 2011: 391).

Masalın anlatıldığı bölgede yer alan âdet, inanç, gelenek ve görenekler zamanla masalın bir parçası hâline gelerek onu oraya has kılmaktadır. Anlatılan

masalın hangi bölgeye ait olduğu hatta geçmişte farklı coğrafyalarda anlatılmışsa anlatıldığı coğrafyanın kültürlerin izlerini taşımaktadır.

1. DOĞUM VE ÇOCUKLA İLGİLİ ÂDET VE İNANMALAR

1.1. ÇOCUĞU OLMAYAN AİLELER

Masallarda çocuğu olmayan aileler mutsuz olarak anlatılmaktadır. Anlatılan masallara göre, bir ailenin mutlu olabilmesi için mutlaka çocuk sahibi olması gerekir. Aileler çocuk sahibi olmak için çeşitli yollara başvururlar. Çocuksuz aileler mutlaka çocuk sahibi olurlar. Ailelerin bazen evlatlık aldığı da görülmektedir.

Çocuğu olmayan kadın çocuğunun olmadığını komşularına anlatır. Komşuları da bu kadınla alay ederler.

Bir gün koşuya gitmiş, konuşurlarken demiş ki:

“Benim çocuğum olmuyor, ne edeyim?”

Oradaki kadınlar da bunu boşa almışlar, demişler ki ... (Elazığ, 282).

Çocuğu olmayan kadın gün geçtikçe huysuzlaşır. Yavrusu olan her canlıyı kıskanmaya başlar.

Karı koca gençliklerinde çok iyi geçinirlermiş. Tek istedikleri sevimli bir çocuğa sahip olmakmış. Yıllarca çocuk özlemi ile yaşamışlar. Adam bu durumu kader diye kabullense de hanım bir türlü kabullenememiş ve git gide huysuzlanmaya başlamış. Yavrusu olan her canlıyı kıskanmış (Samsun, 135).

Fakir adam, çocuğu olması için Allah’a yalvarır ve adamın bir yılan evladı olur.

Çok fakir bir karı koca varmış, bunların hiç çocukları yokmuş. Bu adam bir gün Allah’a yalvarır:

“Ya Rabbi, bana bir oğlu ver de yılan olsun” (Gümüşhane-Bayburt, 318).

Padişahın hanımı çocuğu olmadığı için intihar etmek isterken bir köpek görür. Köpek padişahın hanımını intihar etmekten vazgeçirir.

Memleketin birinde bir padişahla karısı varmış. Bunların hiç çocukları olmazmış. Padişahın karısı buna çok üzülmüş. Sonunda canını kıymaya karar vermiş (Gümüşhane-Bayburt, 324).

Padişahın çocuğu olmaz. Padişah bir gün kırdı namaz kılarken karşısına derviş çıkar. Padişah dervişin söylediklerini yapar ve oğlu olur.

Namaz kılarken padişahın önüne bir derviş çıkmış. Dervişin boynunda bir dağarcık varmış. Dağarcığın içinden çıkarmış bir tek elma. Padişaha demiş ki:

“Oğlum, bu elmanın kabuğunu soy, tayına yedir. İçini hanım sultana yedir”(Balıkesir, 276).

Gündeşlioğlu’u Allah’tan çocuk ister ve onun bu duası kabul olur. Ama dua ederken bütün malımı yok et dediği için zamanla fakirleşir.

Lakin bunları yönetecek çocukları yokmuş. Onun için Allah’a çok yalvarırmış. Yalvarırken de:

“Allah’ım bana bir zürriyet ver. Bütün malımı yok et!” demiş (Kahramanmaraş, 415).

Çocuğu olmayan padişah, çocuk sahibi olabilmek için Fato Ana’ya danışır. Fato Ana; padişahın önce hayır hasenat işleri yapmasını tavsiye eder daha sonra da adamotunun kökünü kurutup havanda döverek keçi sütüyle içmesini söyler. Padişah söylenenleri yapar ve çocuğu olur.

Zamanın berhinde bir padişah varmış. Bu padişahın bir kusuru varmış. O da hiç çocuğu olmuyormuş. Nedmiş, nedememiş, buna bir çare bulamamış. Herkes padişahın derdiyle dertleniyor, ona çare bulmaya uğraşıyormuş. Bir gün padişahın adamlarından biri:

“Padişahım Fato adında yaşlı bir kadın varmış. Sorduk, soruşturduk. Sizin derdinize çare ondaymış.” demiş (Kahramanmaraş, 483).

Kadın, çocuğunun olması için dua eder. Kadının bir kız çocuğu olur ama kız görünüş itibarıyla keçiye benzer. Gerçekte kız çok güzeldir, güzelliğini gizler. Kızın gerçek halini dere kenarında bir bey oğlu görür.

Bir kadın varmış. Bu kadının hiç çocuğu olmamış. Bir gün Allah’a dua etmiş: “Allah’ım bana bir çocuk ver. İster insan olsun ister hayvan.” Kadının duası kabul olmuş. Günü dolunca bir çocuk doğurmuş. Bu çocuk keçi gibiymiş (Niğde, 305).

Çocuğu olmayan kadın, kocasının kardeşinin çocuklarını kıskanır ve onlara karşı düşmanlık besler.

Eveli iki oğlan kardeş varmış. Birisi zenginmiş; ama çoluğu çocuğu olmamiş. Birisinin de beş altı kadar çocuğu olmuş; ama fakirmiş. Çocukları kirlice ullucaymış. Kurban yapamazmış (Muğla, 394).

Değirmenci, çocuğu olmadığı için Yörük oğlu da kimsesiz olduğu için çocuğu alıp büyütür.

Zaten çocuğu olmayan değirmenci onu evlat edinip büyütmüş. Ayrılmak istememiş. Padişah değirmenciyi dinlememiş ve çocuğu alıp götürmüş (Muğla, 272).

ocuğu olmayan karı koca bir kedi bulup kediyi severler. Kediye Hasan ismini verirler.

Bir varmış bir yokmuş vakti zamanında çoluk çocuğu olmayan bir karı koca bir kedi edinmişler. Kedinin adını da Hasan koymuşlar (Manisa, 142).

Kadının duası kabul oluyor. Yılan bir çocukları oluyor. Yılan ocuk 19 yaşına gelip evlendiği gün kendini eşine gösterir.

... bir köyde bir erkekle bir kadın yaşarmış. Belli bir yaşa gelmişler, çocukları olmamiş. Çocukları olmadığı için gerçekten üzülyörlarmış. Bu üzüntüleri yüzünden her namazdan sonra dua ediyorlarmış Bir çocukları olması için. Hatta kadın bir gün şöyle dua ediyor;

“Yārabbi, bana oldu olmadı, bir ocuk ver, yılan dahi olsa, ocuk ver” diye, dua eder (Manisa, 182).

ocuğu olmayan kadın, dua eder, Allah’tan bir ocuk ister. Kadının kargadan bir çocuğu olur.

Evel zamanda bir kadının çocuğu olmaz. Allah’a yalvarır:

“Bana gurttan, guştan bir ocuk ver.”

Ola ola, bir gara gargası olur gadının (Mersin-Anamur, 47-48).

1.2. ÇOCUKSUZ AİLELERİN EVLATLIK ALMASI

Idı ile Bıdı çocukları olmadığı için üzülyörlar. Bir gün yanlarına Keloğlan geliyor ve İdı ile Bıdı Keloğlan’ı evlatlık olarak alıyörlar.

Dertsiz kul olmaz. Dırdırsız, onca yıl aynı yastığa baş koymuşlar fakat evlatları olmamış.

...

O günlerde Keloğlan evini ocağını bırakmış ora senin bura benim geziyormuş. İdi ile Bıdı"nın konuşmalarını duyunca karşılırlarına dikilmiş. " Verin elinizi öpeyim ana baba." Demiş (Samsun, 139-140).

Çocuğu olmayan bir doktor evinin bahçenine gelen Gül'ü evlatlık alır.

"Yavrum men otuz gırh yasındaıam; ne ayilemin cocuğu var, ne benim cocuğum var. Artıh bunan soyra sen benim cocuğumsan; men senin babanam, bu da senin annendi. Sen hec gorhıma, sana hec toz gonmayacağ (İğdir, 346).

Çocuksuz aile Nohut Mehmet'i evlatlık alırlar ve Mehmet'i çok severler.

... bir köyün güzel bir yerinde mutlu mesut yaşayan bir aile varmış; yalnız bu ailenin çocukları olmazmış ve bir gün Nohut Mehmet isminde küçücük, cüce, küçük mü küçük bir çocuğu evlat edinmişler (Muğla, 219).

1.3. KISIRLIĞI GIDERME İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Çocuğu olmayan kadın, komşularına çocuğu olması için akıl danışır. Komşularının söylediklerini yapar ve altı çocuğu olur. Çocukların biri yarım doğar.

"Benim çocuğum olmuyor, ne edeyim?"

...

"Eve git, bir üskürüye bulgur doldur, üzerine de altı soğan koy, yalnız bir tekini yarıya böl de koy. Bir fukara gelince ver, çocuğun olur (Elazığ, 282).

Pir, çocuğu olmayan padişaha bir elma verir ve padişah elmayı yedikten dokuz ay sonra padişahın eşı bir erkek çocuk dünyaya getirir.

"Sen benim padişah olduğumu anladın, derdimi de anlarsın."

"Senin derdin çocuksuzluk."

Bu adam çıkartıp bunlara bir elma verir. "Bunu yiyince bir oğlan çocuğunuz olacak. Sakın ben gelmemiş adını koymayınız"(Gümüshane-Bayburt, 397).

Çocuğu olmayan padişaha bir koca karı elma verir. Elmanın kabuğunu atına içini de eşine vermesini söyler. Padişah, kadının söylediklerini yapar ve baba olur. Aynı zamanda elma kabuğunu yiyen at da güzel bir tay doğurur.

Bu patışahın heş bir zaman, ne yapırsa yapsın çocuğu olmurmuş. Kendisi patışah olduğu için normalinde de mesela birden çoğ evliliyh yapmışdı. İki veya üç, veyahut dört, beş evliliyh yapmışdı. Ama çocuğu olmurdu (İğdir, 454).

Çocuğu olmayan bir kadına, komşusu bir tavsiyede bulunur kadın tavsiyeyi dinler ve uygular. Kadının çok güzel bir kızı olur.

... bir evlat sahibi olamadın. Eğer izin verirsen ben de sana bir tavsiyede bulunacağım. Kırk türlü baharatı karıştırıp bir bebek yap, seccadenin yanına koy ve kırk gün kırk gece bu bebeğe can vermesi için Tanrıya dua et (Afyonkarahisar, 411).

Çocuğu olmayan kadına Çingene yardım eder. Bir tabak mercimeği bacadan aşağı döker ve yere düşen mercimekler çocuk olur. Kadın yanlışlıkla çocukları tek tek öldürür bir tanesi sağ kalır.

Çingenenin biri kadının yanına gelmiş; “Bir derdin var bacım senin. Niye ağlıyorsun?” demiş. Kadın; “Niye ağlamayayım? Çoluk çocuk yok. Kocam her akşam eve gelip, ‘Çocuğun olmuyor senin, bu böyle gitmez. Eninde sonunda seni kovarım.’ diyor.” demiş (Adıyaman, 262).

Paşa ve vezirin çocuğu olmaz. Bir gün yola çıkarlar bir alıç ağacının altında dinlenirken bir ihtiyar paşayla vezire birer elma verir ve ikisinin de birer oğlu olur.

Paşa; “Herkesin çoluğu çocuğu var, akraba ziyaretine gidiyor. Bizimse yanına gidecek kimsemiz olmadığı için gezmeye çıktık.” demiş. İhtiyar; “Size bir elma vereceğim. Bu elmayı ikiye bölüp eslerinle birlikte yerseniz çocuğunuz olur. Elmanın kabuklarını atlarınıza verirseniz, atların da birer tayı olur (Adıyaman, 274).

1.4. DOğUM ÖNCESİ İLE İLGİLİ İNANIşLAR

Padışahın oğlu, güzel kızın verdiği gülü koklayınca kız padişahın oğlundan hamile kalır.

Sarayda padişahın oğlu, cadı karının elindeki güllerden birisini alıp koklayınca öbür tarafta gülleri veren kız, padişahın oğlundan hamile kalır (Kastamonu, 382).

5.1.5. Hamileliğin Anlaşılmasıyla İlgili Âdet ve İnanışlar

Küçük kız evlendikten sonra oğlanın annesine portakal getirin bana diyince oğlanın annesi gelininin hamile olduğu için aşerdiğini düşünür ve gelinin isteğini yerine getirir.

Bu kız sabah olunca hizmetçilere demiş ki:

“Bana portakal getirin.”

Evdokiler de gelinimiz aş eriyor, torunumuz olacak diye sevinmişler. Bu kıza bir sandık portakal getirmişler (Elazığ, 288).

1.6. DOĞUM ESNASINDA YAPILAN UYGULAMALAR

Peri kızı doğum yapacağı zaman yaklaşır. Peri kızının kocası hemen bir ebe bulur. Doğumu ebe yapar.

Oğlanın bir gittiğinde peri kızı demiş ki:

“Ben yarın akşam doğum yapacağım, bana bir ebe kadın bul da getir.”

...

Bunlar çocuğu almışlar, sevinmişler güvenmişler. göbeğini kesmişler... (Elazığ, 289).

Oğlan, Anka kuşunun söylediklerini yapar. Bir oğlu olur. Oğlunun adına da Rüstem koyar. Oğlanın adı Zal'dır.

Aradan biraz zaman geçince karısı hamile kalır. Tam doğum yapacağı sıra bir türlü kadın, doğumu gerçekleştiremez. Oğlan getirmedik doktor, büyücü bırakmaz. Fakat bir türlü kadına doğum yaptıramazlar. Oğlan çaresiz kalır ve hemen tüyleri yakar. Oğlanın yanına hemen bir kuş gelir ve oğlana:

“Ne oldu, sıkıntın ne?”

“Karım bir türlü doğum yapamıyor. Eğer doğum yapamazsa hem karım hem de çocuğum ölecek. Sen bilirsin bana yardım et.” der.

Kuş hemen oğlana birkaç tane ilaç ismi söyleyip:

“Bu ilaçlar yapılacak ve sol göğsünün altından ameliyatla çocuk alınacak” Der (Kastamonu, 329).

Kadın kocasıyla çölde yolculuk yaparken çok susar ve çukur bir yerden su içir, hamile kalır. Doğan çocuk da devin çocuğudur.

Kadın, çukurun basına gitmiş. Su varmış. Çukurun kenarında da bir dev izi varmış. Suyu içmiş. Tekrar yola çıkmışlar. Üç gün, beş gün, on gün derken kadın hamile olmuş. Dokuz ay on gün sonra kadının bir çocuğu dünyaya gelmiş (Adıyaman, 190).

1.7. ÇOCUĞA AD SEÇİMİ VE AD VERME

Anadolu'da anlatılan masallarda, ad seçimi ve ad vermeye büyük önem veriliyor. Ad seçimi ve ad verme işini genellikle bilge ihtiyarlar, olağanüstü canlılar yapar. Bazı masalarda bu işi anne yapar. Ad seçiminde, masalda anlatılmak istenen konu ile ilgi bir isim seçilmekte bazen de çocuğun özellikleriyle ilgili isim verilmektedir.

Çobanın üç çocuğu olur. Çocukların adını çobanın eşi sırasıyla; Neydim, Noldum, Nolacağım adlarını koyar.

Bir zaman sonra bunların bir oğulları olur. Kız da der ki:

“Eğer gücenmezsen bu oğlumun ismini de ben koyayım.”

“Neden güceneyim, nasıl biliyorsan öyle yap.”

Kız çocuğun adını “Neydim.” Koyar (Elazığ, 281).

Pirin verdiği elmayı yiyerek çocuk sahibi olan padişah, çocuğun adını koymasını için piri bekler bekler gelmez. Pirden ümidi kestiği anda pir gelir ve çocuğun adını koyar gider.

Dokuz ay, dokuz saat tamam olunca padişahın bir oğlu olur. Bunlar birgün dururlar, beş gün dururlar, olmuyor; pir gelmiyor çocuğun adını koymaya. ... Tam çocuğun adını koyacakları sırada bir pir gelip diyor ki:

“Çocuğun adı Melikşah olsun”(Gümüşhane-Bayburt, 397).

Padişah çocuğuna ad koymak ister ama derviş, ben gelmeden çocuğa ad koymayın dediği için çocuğa ad koyamazlar. En sonunda derviş gelir ve çocuğa Şah İsmail adını koyar. Derviş çocuğun bineceği ata da Gemertay adını koyar.

Almışlar bunu evlerine. O gün de dayısını, amcasını toplamışlar bunun,” Adını koyalım” demişler. Adını koyalım deyince de derviş o gün gelmemiş. Bunlar niyetlenememişler. Hadi o gün yine geri kalmış. O gün geri kalınca da ertesi gün yine toplanmışlar bunlar. O gün kapı açılmış, derviş çıkmış gelmiş. “Oğlanın adı Sah İsmail” demiş (Balıkesir, 276-277).

Padişahın oğlu uzun süre aslanın yanında kalır. Çocuğa aslan bakar. Çocuğun gerçek annesi oğlunu almaya gelince aslan, çocuğa sihirli bir hançer verir.

“Al bu hançer de sende dursun. Bu hançer burdan çıkmadıkça sana ölüm yok.” demiş. “Senin adın Hançerbağı.” demiş.

Çocuk aslanla vedalaşmış, gelmiş memleketine (Kahramanmaraş, 363).

Padişahın hasta kızı gölde yıkanır iyileşir ve bir çobanla evlenir. Üç çocuğu olur.

Kız hamile kalmış. Çobana:

“Çocuklarımın isimlerini ben koyacağım.” demiş. Kızın çobandan üç oğlu olmuş. Büyüğün adını Ne idim, ortancanın adını Ne oldum, küçüğün adını da Ne olacağım koymuş

...

“Annesi koydu bu isimleri” demiş (Amasya, 217).

Uzun zaman çocuk sahibi olamayan kadın uzun uğraşlarla bir bebek sahibi olur. Bebeğin ismini koyarken de bebeğin özelliklerine uygun bir isim seçer.

Bebek dedik ya, bu bebek öyle sıradan bir bebek değilmiş. Ceylan gözlü, gonca ağızlı ufacak burunlu, saçları parıl parıl dünya güzeli bir kızmış bu. Üstelik mis gibi de kokarmış.

Kadın bebeğe güzel kokusu ve türlü bahardan yaptığı için Miski Bahar adını verir (Afyonkarahisar, 412).

Paşa ve vezir çocuklarına isim vermek için tören yapar.

Çocuklar büyümüş. İsimsiz oldukları için arkadaşları, “bebek” diyerek onlarla dalga geçiyormuş. Çevredeki herkes de artık paşa ile veziri sıkıştırmış. Baskılara dayanamayan paşa, isim takma töreni için hazırlıklara başlamış. Develer kesilmiş, yemekler hazırlanmış, düğün dernek kurulmuş. İhtiyar kapıdan içeri girmiş; “Ben size, ‘Ben gelmeden isim takmayacaksınız.’ demedim mi?” demiş. Paşa, ihtiyarın elini ayağını öpmüş ve durumu anlatmış. İhtiyar, vezirin oğluna, Cefa; paşanın oğluna, Sefa ismini vermiş. Ortadan kaybolmuş (Adıyaman, 274).

1.8. HOCAYA VERME

Çocukların hocaya verilerek, istenilen terbiyeyi alması, dinini öğrenmesi, zamanını değerlendirmesi amaçlanır.

Kızın annesi ölünce kızı hocaya veriyorlar.

Bir gün, adamın garısı ölüyor. Garısı ölünce, gızı hocaya yolluyorlar. Gız esgi yazıyı öğreniyor. Tutuyor, hoca bunu okuduyor (Yukarıçukurova, 613).

Derviş denizde bulduğu çocukları büyütür ve okutur. Daha sonra derviş çocukların eline bir kitap verir. Derviş çocuklara, ne zaman başınız sıkışsa bu kitabı okuyun der.

Çocuklar üçer yaşına girince derviş, onları okutmaya başlar. Bunları on sene okutur (Kastamonu, 374).

Padişah, oğlunun ağlamasına dayanamaz ve çocuğun günü boş geçmesin diye çocuğu hocaya verir.

“Ulan karı, bunu biz bu dünyada geçiremeyeceğiz, bu çocuk ağlayacak. Bunu yeraltında bir hocaya verelim, çocuğun boşa geçmesin günü (Balıkesir, 276).

Üvey kız Senem, uzak bir köyde dev ruhlu çocuğa hocalık yapar.

“Ah benim bahtsız kızım! Eline bir değnek al. Çocuk saldırdıkça vurur vurur ‘Elif, be, te, se!’ dersin. Sakinleşince iyice okumasını öğretir gelirsin.” demiş. Anasının dediklerini yapıp çocuğa okumasını öğrettikten sonra Senem tekrar evine dönmüş (Kahramanmaraş, 469).

Keloğlan hocaya gitmekten vazgeçer, daha sonra şehre gider ve orada kimsenin baş edemediği bir hırsız olur.

Bir varmış bir yokmuş. Hiç rahat durmayan, çevresine zarar veren babasız bir çocuk varmış. Annesi çocuğu şehre, hocaya göndermiş. Çocuğun kafası kel olduğu için Keloğlan derlermiş adına. Keloğlan, hocaya giderken tavuk götürmüş (Adıyaman, 217) .

Üç kız kardeşin anneleri ölür. Kızların babaları çocuklarının okuması için hocaya verir. Baba kadın hocayla evlenir ve kızlara eziyet eder.

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde üç kız kardeş varmış. Bu üç kardeşin anneleri ölmüş. Babaları onları okumaları için hocaların yanına yollamış. Hocaları kadınmış. Çocuklar hocaya gidip gelirken kadın onlara der:

“Babanıza söyleyin benimle evlensin. Ben o zaman sizi daha çok severim; sizi hiç dövmem” (Bingöl, 227) .

Sefa ile Cefa kız kılığına girip yaşlı bir kadının evine misafir olurlar. Yaşlı kadın kendi kızlarıyla birlikte Sefa ile Cefa’yı Kur’an kursuna gönderir.

Erkek olduklarını bilmediği için köyün diğer kızlarıyla birlikte Kur'an kursuna göndermiş. Meğer Sefa'ya resmini veren kız da hocaya gidiyormuş. Üç beş gün sonra arkadaş olmuşlar (Adıyaman, 275) .

Öksüz çocuk hocanın talebesi olur. Öksüz çocuk büyüyünce hoca çocuğu dul bir kadınla evlendirir.

"Ben bir hocanın önünde talebeydim. Hoca, öğrencilerin hepsini evlendirdi. Bana da dul bir kadın buldu ve beni evlendirdi (Adıyaman, 221) .

1.9. BÜYÜK OĞLUN HER İŞE İLK OLARAK, KÜÇÜĞÜN İSE SON OLARAK KOŞULMASI

İncelen masalların tamamında çeşitli sorunlar karşısında en büyük oğul başarısız olur, en küçük oğul ise her zaman en başarılı ve en akıllı olandır.

Yedi kardeş, işe gittikleri zaman evlerine birinin girdiğini düşünürler. Eve kimin girdiğini bir türlü bulamazlar ve evde sırayla nöbet tutmaya karar verirler. İlk nöbeti büyük kardeş tutar, uyuya kalır. Sonra en küçük kardeş nöbet tutar ve evlerine kimin girdiğini bulur.

"Birimiz evde kalsın beklesin."

Büyük kardeş evde kalmış diğerleri işe gitmiş ama beklerken uyuya kalmış.

...

Akşam kardeşleri gelmiş ağabey olanı biteni kardeşlerine anlatmış. En küçük kardeş demiş ki:

"Yarın ben kalayım ama parmağımın birini kesin ki acıdan uyuyamayayım" (Mersin-Anamur, 57).

Bir adamın üzüm bahçesi her gün bir dev gelir ve üzümleri yer. Devden korunmak için önce devin büyük oğlu bir gece nöbet tutar ama devin geldiğine haberi olmaz, ertesi gece ortanca oğlan nöbet tutar devin geldiğine haberi olmaz. Üçüncü gece en küçük oğul nöbet tutar ve dev bahçeye gelince devi okla yaralar.

Üzüm bahçasının her gün cınnısını bir şey yerimş. Bir gün en büyük kardeş bahçayı beklemeye gider. Bahçadaki üzümler toplanır habarı olmaz.

...

Güççük kardeş bekler. Aşamdan sonra bir dev gelir, toplamaya başlar üzümleri. Bir ok salar devi yaralar (Mersin-Anamur, 49).

Bir baba, gülünü koparan devden kurtulmak için çareler arar ve oğulları, ilk önce büyük oğlan, devle mücadele eder mücadelede küçük oğlan başarılı olur.

Devden kurtulmak için çareler düşünürken sonunda üç kardeş her yıl sıra ile gülü beklemeye karar verirler.

Büyük oğlan kılıcını kuşanarak gülün yanında gizlenip dev beklemeye başlar. Gül açıldığı gece dev homurdana homurdana gelip gülü koparıp gider. Oğlan dev görünce korkar kaçar.

...

Küçük oğlan gülü beklerken dev yeri göğü sallayarak gelir. Tam gülü koparacağı sırada oğlan fırlayarak kılıcı devin vücuduna saplar (Afyonkarahisar, 402).

2. EVLENİLECEK KIZI BELİRLEME

2.1. BEŞİK KERTMESİ

Hazal, amcasının oğlu ile beşik kertmesi olduğu halde oğlanın babası ölünce, Hazal'ın babası, kızını vermek istemez. Bir cadı kadının yanına giden oğlan, cadının yaptığı sihir sayesinde Hazal'ı kaçıtır. Hazal, büyü yapıp kadınların şehrine gider ve o şehrin padişahı olur.

Zamanın birinde iki kardeş varmış. Birinin oğlu, birinin kızı olmuş. Bunlardan biri diğerine; “Benim oğlum, senin de kızın var. Gel bunların sözünü keselim.” demiş. Diğeri de; “Tamam.” demiş (Adıyaman, 244-245).

2.2. OK ATMA

Padişahın oğulları evlenecekleri kızı seçmek için ok atarlar. Ama en küçük oğlan oku bir maymunun eline geçer. Maymun daha sonra postunu çıkarır. Maymun Gülnar adında çok güzel bir peri kızıdır.

Düşünmüş nerede, nasıl bulabilir evlatlarının kısmetini. Sonunda karar vermiş, üçünü de çağırılmış yanına. Birer ok ile yay uzatmış onlara:

- “Atın bu okları. Okunuz kimin avlusuna düşerse, size o adamın kızını alacağım” demiş (Konya-Seydişehir, 198-199).

Evin küçük oğlu akreple evlenir. Gerdek gecesi akrep bir peri kızı oluverir.

Bir beyin üç oğlu varmış, oğlanlar evlenmek için ok atarlarmış. Ok nereye giderse oradaki kızla evlenirlermiş.

Babaları oğullarına “Haydi yavrularım ok atılacak.” demiş. Birinin okuna bir kız çıkmış. Ötekine de bir kız çıkmış. En küçük oğlanın avına da bir akrep çıkmış (Niğde, 261).

Padişahın attığı okun ikisi iki ayrı saraya düşer. Büyük ve ortanca oğlanlar sarayda padişahın kızlarıyla evlenirler. Üçüncü ok dere kenarında kurbağanın üstüne düşer ve kurbağayla evlenir.

Padişah hanımı ölünce oğullarına:

“Oğullarım anneniz öldü. Sizin de evlenme vaktiniz geldi. Ben üç ok atıyorum. Kısmetinizi orada arayın!” der.

...

Allah’ın izniyle kızlarla evlenirler (Afyonkaarahisar, 420).

2.3. DEĞNEK OYNAMA

Bey, oğlanlarını kiminle evleneceğine karar vermek için beyin oğulları rast gele değnek atar. Ama en küçük oğlun değneği tersliğe düşer.

“Ben oğlanları nişanlayacağım.” “İyi ya sabah köy meydanına çıkarız oğlanlar birer değnek alır; o değnekleri birercik atar kimin evinin üstüne denk gelirse o kızlarla oğlanları nişanlarız”(Manisa, 166).

2.4. NİŞAN ATMA/EVLİLİK İSTEĞİNİ BİR İŞARETLE BELLİ ETME

Padişahların kızları, kiminle evlenmek istediğini oğlanların üstüne mendil atarak belli eder.

Birinci gün büyük kız, veziri azamın büyük oğluna balkondan mendilin i(nişanını) atar. İkinci gün de ortanca kız, şeyhülislamın oğluna nişanını atar (Kastamonu, 307).

3. YÜZÜK TAKMA

Padişahın oğlu ile Tüylüce, düğünde buluşurlar. Çok iyi anlaşır ve birbirlerinin parmaklarına yüzük takarlar.

Orada birbirlerinin parmaklarına birer yüzük takarlar. Düğünün sonuna doğru Tüylüce yine kimseye görünmeden eve gelip nikabına girer (Gümüştane-Bayburt, 395).

4. DÜĞÜN ÖNCESİ ÂDETLER

Mehmet İstanbul'da evlenmek için kız arar, kendine en uygun padişahın kızının olduğunu düşünür. Elindeki sihirli fincanın yardımıyla padişahın kızıyla evlenir.

Mehmet evlenmeyi kafasına koyar. “Anamı yalnız bıraktım. Evleneyim ona bir gelin götüreyim. Orada köylü kızlarıyla evlenmeyeyim. Burada görgülü görenekli bir hatun bulayım.” der. Fakat İstanbul'un asayişine bakar, dürüst karakterli kız bulmasına imkan yok. “En iyisi ben meyhanelere gideyim (Niğde, 243).

Vezir paşanın isteğini yerine getirir ve paşa evlenir.

“Evleneceğim ama sizden bir ricam var. Benim düğünümde bir koç hediye edeceksiniz. Koçun etinden kebablık, postundan yaygı ayıracaksınız, koçu da karşımda diri isterim. Sana da kırık gün müsaade veriyorum. Yoksa kelleni aldırırım.” demiş (Muğla, 370).

5. KIZLA EVLENEBİLMEK İÇİN BELİRLİ ŞARTLARIN YERİNE GETİRİLMESİ

Kız tarafı bazen erkek tarafından elde edilmesi zor olan bir şeyler ister. Bunun amacı erkek tarafını evlikten vazgeçirmektir. Bu durum masalarda genellikle üç şart olarak karşımıza çıkar. Erkek tarafı bu şartlar ne kadar ağır olursa olsun kız tarafının isteklerini yerine getirir.

Fakir oğlan padişahın kızıyla evlenmek ister. Padişah şartlarının olduğunu söyler ve anlatır. Fakir oğlan padişahın şartlarını karıncaların yardımıyla yerine getirir ve padişahın kızıyla evlenir.

“Efendim, seni bir odaya hapsedecâk. Bu odada, buğday, döğme, un, pirinç, mercimek, faülye, nohut, hepsi birbirine garışmış. Sen, sabaha gadar, bunarı ayrı ayrı seçecân (Yukarıçukurova, 536-537).

Fakir oğlanın annesi padişahın kızını ister. Padişah da kızı vereceğini söyler ama önce şartlarının yerine getirilmesini ister.

Senin evinnen benim evime bir amarat yapdıracağsan. İçi halı döşeneceyh, gül döşeneceyh, yeddi desde toy geleceyh, davul çalacağ. Bir desde elpise geleceyh; ne iyne deyip tikileceyh ne makas deyip piçileceyh.” Bu ne deyirse, deyir: “Başüsdune!” (İğdir, 458-459).

Paşa kızını vermek için üç şart koyar. Dev yavrusu bu üç şartı yerine getirerek paşanın kızıyla evlenir.

Kadın; “Allah’ın emriyle kızını oğluma istiyorum.” demiş. Paşa; “Kızımı oğluna veririm. Ancak üç şartım var. Şartlarımı yerine getirirsen kız senindir. Yerine getiremezsen kelleni alırım.” demiş (Adıyaman, 191).

Molla dul kadınla evlenmek ister ve kadına evlilik teklifi yapar. Dul kadın üç şartım var bunları gerçekleştirirsen evlenirim der. Molla kadının şartlarını yerine getirir ve kadınla evlenir.

Kadın bakar, kurtuluşu yok, düşünür ve kendi kendine “Ben buna üç şart vereyim ama öyle zor şartlar olsun ki bu adam yerine getiremesin. Ben de bundan kurtulayım,” der.

Kadın, mollaya:

“Seninle evlenirim ama üç şartım var” (Bingöl, 234).

Avcı Mehmet annesini padişahın kızını istemeye gönderir. Padişah sarayının önünü kapatan dağın yok edilmesini ve kendi sarayı gibi büyük bir saray daha ister. Avcı Mehmet sihirli boncukla padişahın isteklerini yerine getirir.

Allah’ın emri, peygamberin kavli kızınızı oğluma istiyorum.”

Padişah duydukları karşısında şaşırır. “Ben kızımı veririm, ama bazı şartlarım var. Oğlunuz bu şartlarımı yerine getirirse kızım onundur” (Afyonkarahisar, 386).

Ölen padişahın küçük oğlu yakın bir ülkenin padişahının kızını almak ister. Padişah kızını vermek için önce şart koyar. Küçük oğul sihirli kıllar yardımıyla padişahın şartlarını yerine getirir ve kızları alır.

Ertesi gün yakın ülkenin padişahı tellal bağırtır.

“Kim on metrelik çaydan atıyla karşıda duran kızımın yanına atlarsa, kız onundur” (Afyonkarahisar, 583).

Keloğlan padişahın kızına âşık olur, padişahın kızı da Keloğlan'a ada tavşanı yakalayıp getirmesi şartıyla kendisiyle evleneceğini söyler.

Hem Keloğlan yle hemen beni alamaz. Benimle evlenebilmesi için ada tavşanı yakalayıp, bana getirmesi lazım." demiş. "Eğer ada tavşanı yakalayıp gelirse, belki o zaman Keloğlanla görüşürüm. Yoksa başka türlü onunla görüşmem" demiş (Amasya, 254).

Keloğlan padişahın kızını almak ister padişah da kızını vermek için şart koyar.

Birkaç gün sonra padişah, herkesi dövüşmek için meydana çağırmış. En güçlü silahşorunu çıkarmış. Kim onu yenerse kızı onunla evlenecekmiş (Amasya, 260).

6. KIZ KAÇIRMA

Güzel kızı ayı kaçırır, kız ayıdan hamile kalır. Kızı ailesi kızlarını ayıdan ayırmak isterler ama kız ayıdan ve çocuklarından vazgeçemez.

Bütün köyün, kentın delikanlıları bu kıza sevdalymış; ama bir gün bir dağdan bir ayı gelip bu güzeller güzeli kızı kaçırıp, bir mağaraya kapatmış ve o kızla evlenmiş (Muğla, 221).

Sefa'nın sevdiği kızı paşanın oğlu isteyince Sefa kızı kaçırır.

Siz kaçıp gidin, ben sonra size yetişirim." demiş. Kızın yerine Cefa'ya kına yakmışlar. Sefa da kızı alıp kaçmış. Gelini bir ata bindirip hizmetçisi ile birlikte göndermişler (Adıyaman, 275).

7. SÖZ KESİMİ

İki kardeş, çocukları için söz keser. Buna rağmen çocukların birbiriyle evleneceği sırada kızın babası sorun çıkarır Ama evlenmelerine engel olamaz

Zamanın birinde iki kardeş varmış. Birinin oğlu, birinin kızı olmuş. Bunlardan biri diğerine; "Benim oğlum, senin de kızın var. Gel bunların sözünü keselim." demiş. Diğeride; "Tamam." demiş (Adıyaman, 244-245).

8. EVLENMEK İÇİN ANNE VE BABANIN RIZASINI ALMA

8.1. DÜNÜR GİTME-KIZ İSTEME

İncelediğimiz metinlerde, damat adayının beğendiği kızla evlenebilmesi için anne ve babasının onayını alır. Aile büyükleri uygun görülen kızı ister. Damat adayını, bazı metinlerde kız istemeye aile büyükleriyle beraber giderken bazı metinlerde ise sadece aile büyüklerinin gider. Kız tarafı kızı evliliğe olumlu bakıyorsa bunu belli eder. Ama kız tarafının kızı vermeye niyeti yoksa oğlan tarafına çeşitli şartlar ileri sürer. Masallar kahramanları gerçekleştirilmesi zor bu şartları yerine getirir ve istediği kızla evlenir.

Padişahın oğlunun gönlü bir kadına düşer ve bu kadını istetiyor.

“Nene bunu nerde buldun?”

“Benim kızımdır, Allah verdi, hiç kapıya çıkartmadım.”

Geliyorlar bu kadını istiyorlar, taksiler geliyor, bu gelini götürüyorlar, düğün ediyorlar, muratlarına geçiyorlar (Elazığ, 291).

Keloğlan tilkiyle arkadaş olur ve tilki, padişahın kızını Keloğlana ister. Padişah da kızını Keloğlan’a verir.

Tilki devresi gün gidiyor, padişahın kızını istiyor:

“Padişahım, Allahın emriyle senin kızını benim ağama ver” (Elazığ, 279).

Mehmet Emmi, oğlu eşek sıpasına bir beyin kızını istemek için dünür gider.

Zabânan, eşek sıpası nahara getmiş. Mehmet Emmi de düğü getmiş. O zamanda da her gızı olan evin gapısında, bir “dünür daşı” olurumuş. Gız isdemeye gedenner, varırlar, o daşın üsdüne otururlarmış (Yukarıçukurova, 602).

Fakir bir ailenin oğlu zengin bir ailenin kızını ister ama kızı vermezler.

Sonunda gidip kızı isterler; ama dedikleri gibi olur. Bunları hor görüp kızı vermezler. Bunlar da boyunları bükük eve gelirler (Isparta-Sütçüler, 171).

Padişah bir beyin ortanca kızına dünürücü gönderir. Kızla evlenir.

... ortanca kıza dünür gönderip ortanca kızı da alır. O da çok zaman durduktan sonra bakar ki, halı, kilim falan yapmıyor (Kastamonu, 373).

Keloğlan (Osman) padişahın kızını istemek için annesini dünürlüğe gönderir.

Günlerden bir gün oğlan memleketine gelir ve annesinden padişahın kara kızı için sultana dünürlüğe gitmesini isteyince annesi:

“Oğlum sen bir Keloğlansın, ben bir Keloğlan annesiyim. Padişah bize kızını verir mi?” (Kastamonu, 277).

Padişah oğlu için Türkmen kızını ister. Türkmen Bey’i de kızını padişahın oğluna verir.

“Ee, Türkmen, adı neyse Ahmet, Mehmet, benim oğlan senin kızını istiyormuş. Allah’ın emriyle senin kızına dünür söyleyeceğim” demiş. “Tamam padişahım. Sen bir koca padişahsın, ben bir Türkmen’im. Benim kızımı alıyorsun da daha ben ne istiyorum” demiş (Balıkesir, 278).

Üç vezir oğulları için padişahın üç kızına talip olurlar ama korkularından bu isteklerini farklı bir yolla gösterme yoluna başvururlar.

Akşam olunca diyorlar ki vezirler:

“Gelin aaşam padişahı görmüye gedek, padişaha dünürlük edek.”

“Nasıl edek?”

Böyük vezir diyor ki:

“Ben böyük geçkin bir karpız alıyım, sen de orta yollu bir garpız al.” diyor ikinci vezire.

Güccük vezire diyorlar ki:

“Sen de eyi yetmiş tam yenecek güccük bir garpız al.” diyorlar.

Şimdi bunun üçü birer garpız alıyor. Akşam olunca padişahı görmüye geliyorlar (Kahramanmaraş, 396).

Fakir kadın padişahın kızını istemeye gider. Kız babasına “ver baba” der. Padişah da kızını fakir kadının oğluna verir.

Padişah kadına sorar:

“Niye geldin sen yav?”

“Padişahım ne hâlimi söyleyeyim. Kızına dünürlüğe geldim”(Niğde, 267).

Üvey annenin eziyet ettiği gede kız en sonunda beyoğlu ile evlenir.

Bu kıızı da düğünde gören ir Beyoğlu kıızı çok beğenir, evine kadar takip eder. Ertesi gün annesini dünürcü gönderir. Üvey anne gede kızın bir Beyoğlu ile evlenmesini istemediği için “Benim öyle bir kızım yok” diyerek kadını geri çevirir.

...

Beyoğlu, kızın analığını kırk katırın kuyruğuna bağlayarak, katırları dağlara salar.

Kırk gün kırk gece düğün ederek kızı alır (Afyonkarahisar, 393).

Padişah hastalanınca kızlarının evlendirilmesi için vasiyet eder ve padişahın küçük oğlu babasının vasiyetini yerine getirir.

Padişah hasta yatağında demiş ki:

“Oğullarım, ben ölüyorum. Kim önden dünür gelirse kızları onlara verin.”

Padişahın canı dudaktan çıkıverince devlerin padişahı gelir

“Büyük bacınıza dünürçüyüm.” (Afyonkarahisar, 582).

Vezir yedi kızlı babadan en küçük kızı ister.

Oğlan babasına haber gönderir. Vezir heybeler dolusu altınla elçiler göndererek “Allah’ın emri peygamberin kavli kızı isterler.

Kırk gün kırk gece düğün yaparlar (Afyonkarahisar, 680).

Kehriban, padişahın oğlunu kandırıp kız kardeşi Şehriban’la evlendirir.

“Baba, ben bu kızı alacağım, âşık oldum.” demiş. Padişah oğlunun lafını ikiler mi? Hemen kızı istemeye gitmişler.

“Padişahım benden kız isteyecek de ben de vermeyeceğim! Ne hacet demiş (Amasya, 257).

Üçüncü arkadaş amcasının kızına talip olur dünür gönderir ama evlenemez.

Amcamın kızı vardı. Ben ona âşıktım, dünür gönderdim ama onun başka sevdiği varmış, benimle evlenmedi (Amasya, 220).

Padişahın oğlu Yörük kızını çok beğenir ve annesini babasını Yörük kızını istemeye gönderir.

O kızı görmüş ve çok beğenmiş. Saraya gelince annesine durumu anlatmış. Padişah, hemen bir heyet göndermiş. Heyet, Yörük ağasına:

“Biz padişahın adamlarıyız, senin kızını Allahın emri ile padişahın oğluna istemeye geldik.” demişler (Amasya, 262).

Bey üvey kadından üvey kızını ister ama kadın kendi kızını verir.

Bey gelmiş Allah’ın emriyle istemiş. Kadın; “Beni bir kızım var” demiş. Güzel kızı göstermiş kendi kızını gelin edecek. Saklamış kendi kızını. “Tamam” demişler. Düğün ediliyor kızı alıp gidiyorlar (Manisa, 149).

9. DÜĞÜN MERASİMİ

Padişah gelin alayının nasıl olacağını oğlanın babasına söylüyor. Oğlanın babası padişahın isteklerini yerine getirir.

Artık, ne zaman gelelim, gelin almaya diye. Padişah, diyor ki;

Kırk gelin kırk tane diyor, at olacak. Kırk tane gelin alıcısı olacak. Kırk tane at, birbirine benzeyecek” diyor. “Gelin almaya gelirken, düğün alayına, öyle geleceksin” diyor (Manisa, 184).

9.1. SAĞDIÇ BELİRLEME

Sefa ile Cefa küçüklükten beri beraberler kardeş gibidirler. Paşa, Cefa'nın sağdıç olmasına karşı çıkar ama Cefa, Sefa'nın sağdıçı olur.

Sıra sağdıç belirlemeye gelmiş. Cefa; “Kardeşimin sağdıçı ben olurum.” demiş. Paşa; “Sen kardeşisin, sen sağdıç olamazsın.” demiş. Cefa; Yoo, kardeşimin sağdıçı ben olacağım!” demiş (Adıyaman, 276).

9.1. KIRK GÜN KIRK GECE DÜĞÜN YAPMA

Türk kültüründe özellikle de mitolojide karşımıza çıkan kırk motifi masallarda düğünün süresini anlatmada sık sık kullanılmaktadır. Bazı masallarda da düğünler üç gün sürmektedir.

Padişahın hanımı iyileşince padişah çocuklarını evlendirir.

Güneş oğlan bir padişah kızı ile, Ay kız da bir bey oğlu ile evlenmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (Samsun, 130).

Keloğlan, Türkmen kızını padişahın zalim oğlunun elinden kurtarıp kendisi evlenir.

Gökten inenlerle yerde koşuşturanlar buluşmuş. Kucaklaşıp ağlaşmışlar. Kızın babası Türkmen beyine haber salmışlar. Ellerindeki zümrüt yakutlarla bir saray

kurdurup kırk gün kırk gece düğün şenlik yapmışlar. Türkmen kızıyla Keloğlan evlenmişler (Samsun, 141).

Padişah kızını oğlana verir ve kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

“Baba, başka arzum yok. Hepsi yerine geldi, beni artık verebilirsin.”

Kırk gün kırk gece toy düğün ederler, bunları içeri atarlar (Gümüshane-Bayburt, 317).

Padişahın isteklerini yerine getiren fakir oğlan padişahın kızıyla evlenir.

“Benim gızım, sana helal olsun,”

Bunar, kırk gün kırk gece düğün yapıyorlar, bütün dünya âlem toplanıyor, yedi bucakdan adam geliyor. Yediyor, içiriyor, oğlanı da sarayına alıyor (Yukarıçukurova, 538).

Ağanın oğlu dereye bulduğu terliğin sahibini arar ve en sonunda bulur. Ağanın oğlu terliğin sahibi kızla evlenir.

Oğlan da kızın istediğini yerine getirip kadını cezalandırmaktan vazgeçer. Kızı alıp babasının yanına götürür. Kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenirler (Kastamonu, 285).

Keloğlan padişahın hasta kızını iyileştirir. Padişah da kızını Keloğlan’a verir.

Keloğlan, padişahım demiş. Ne tacınızı isterim, ne de muhafızınız olmayı. Eğer izniniz olursa Allah’ın emri ile kızınızı istiyorum. Padişah, keloğlanla kızına dillere destan bir düğün yaptırır. Kırk gün kırk gece düğün yapılır (Konya-Cihanbeyli, 161).

Padişah en büyük kızı ve ortanca kızı için kırk gün kırk gece düğün yapar.

Neyse, günlerden bir gün padişah, büyük kızı ile ortanca kızını o zamanın ileri gelen kimseleriyle evlendirir. Onlara kırk gün kırk gece düğün yapar (Konya-Seydişehir, 148).

Askerdeyken gördüğü kıza âşık olan adam, askerliği bitince kızını arar bulur ve kıza evlenme teklifi yapar. Kız da teklifi kabul edip evlenirler.

Bunu duyan kız dayanamayıp sırtmış ve oğlana inanmış. Oğlan gidip kızını babasından istemiş. Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Ölene kadar mutluluk içinde yaşamışlar (Konya-Seydişehir, 159).

Güzel Ahmet, cinler padişahının oğlu kendisinden daha güzel ve yiğit olduğu için onu öldürüp Hızmalı Güzeli ile evlenir.

O oğlannan cenk etmiş. Onu yenmiş. Hızmalı Gözeli'nin yanına gelmiş. Cinler padişahının oolunu öldürdüğünü söylemiş. Gözel Ehmet'nen Hızmalı Gözeli kırk gün kırk gece düğün etmişler (Kahramanmaraş, 415).

Keloğlan, evlenmekten korkan kızı evlenmeye ikna eder ve kızla evlenir.

Ağa: "Tamam, yeter ki siz evlenin." demiş. Bunlar kırk gün kırk gece bir düğün yapmışlar. Keloğlan, tembel oğlan zenginliğe kavuşmuş. Kız da evlenme korkusu geçmiş ve mutlu olmuş (Muğla, 269).

En küçük kardeş kuyunun içindeki devi öldürüp hazineyi alıyor. Ağabeylerinin yaptığı kötülük de yanlarına kâr kalkıyor.

Hıyanet abilerini Anka Kuşu alıp savuruyor. Babası da bir seviniyor bir seviniyor. Hazineyi alıyor köyün en güzel kıızıyla evlenip kırk gün kırk gece düğün yapıyor (Manisa, 161).

Bey üvey kız Umman ile evlenir.

Bey buna kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar evlenmiş geçiniyorlarmış. Ben dün yanlarından geldim size selamları var (Manisa, 150).

Avcı Mehmet padişahın kızını vermek için koyduğu şartları yerine getirerek padişahın kıızıyla evlenir.

"Ben de bu kadar büyük bir işi bir gecede başaran delikanlıya kızımı veriyorum."

Kadın hemen sarayına giderek oğluna haber verir. Kırk gün kırk gece düğün yaparak padişahın kızı ile Avcı Mehmet evlenir (Afyonkarahisar, 387).

Kız dev karısıyla mücadele eder ve padişahın kızını iyileştirir kız padişahın oğluyla evlenir.

"Doktorlar çare bulamadı, onun derdinin devası yedi yıldır kaynayan gömlek ile dev karısının beyni" demiş. Kız:

"Hemen onlar ben de var." diye bağırmış. Hemen oğlanın yanına gitmişler. Devın beynini yanıklarına sürüp, gömleği de üstüne giydirmişler. Çocuk iyileşmiş

Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar (Amasya, 208).

İyi kalpli kız sabrederek delikanlı ile evlenir.

"Madem kırk gün beni bekleyen sensin, benimle evlenir misin?" demiş. Arap kadın da kabul etmiş. Kırk gün, kırk gece düğün dernek olmuş.

...

Delikanlı ve güzeller güzeli kız, kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Ömrüleri boyunca mutlu, mesut yaşamışlar (Amasya, 239).

Hüsnü Yusuf denize balık tutmaya gider ve denizde bir sandık bulur, sandıktan çıkan kızla evlenir.

“Ne inim, ne cinim, seni beni yaratan Allah’ın kuluyum.” demiş. Yusuf onun sandıktan gelen kız olduğunu anlamış. Hemen kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Mutlu, mesut yaşamışlar (Amasya, 246).

Kehriban, kız kardeşi Şehriban’ı padişahın oğluyla evlendirir.

Kızı vermişler, kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Şehriban, gelinliğini giymiş, çıkmış yola, fakat kızı daha kimse görmemiş. Prensle kız yalnız kalmışlar. Prens, kızın duvağını bir açmış ki, bir de ne görsün yaşlı, ağzında dişi olmayan, başında saçı olmayan bir kadın (Amasya, 257).

9.3. DÜĞÜNDE DAVUL-ZURNA ÇALDIRMAK

Düğünde davul çaldırma âdeti günümüzde de uygulanmaktadır.

Şah İsmail, kendine düşman olan babasını öldürüp tahta çıkar. Üç kızla evlenip de düğün yapamayan Şah İsmail tahta çıkınca üç eşi için davul çaldırır.

Üç gün üç gece üçüne de davul çaldırıyor. Geçinip dururlarmış (Balıkesir, 290).

Ahmet Ağa, padişahın kızını saraydan davullu zurnalı alır.

Padişah adamı beğenip kızını vermeye söz verir. Padişahın sarayından ayrılırlar. Biraz hazırlık yapıp, gelirler. Padişahın kızını, cümbür cemaat davullu zurnalı alırlar. Yola düşerler. Tilki: “Ben önden gideyim de evde hazırlık yapayım.” diye yanlarından ayrılır (Isparta-Sütçüler, 176).

Oğlan, iki kız ile birlikte evlenir.

Padişah baksa ki, damadı olacak oğlanın yanında iki kız. Padişah bunlara, davullu zurnalı kırk gün kırk gece düğün yapar, bunları evlendirir (Isparta-Sütçüler, 202).

Değirmene un öğütmeye gelen adam, buğdayları öğünürken yatar, tam uyuyacağı sırada davul sesleri duyar. İki karış uzunluğunda cücelerin düğünleri vardır.

Pencereden bakınca uzaklardan davullu zurnalı büyük bir topluluğun değirmene doğru geldiğini görür (Kastamonu, 393).

Padişah, Hançerbağı'nın eşini bir kadın aracılığıyla kaçıır ve düğün yapar.

“Düğün kurulsun. Davullar, zurmalar çalınsın. şenlikler kurulsun.” demiş. Ortalıkta bir bayram havası esmeye başlamış. Kadın:

“Eğer padişah yanıma gelirse, zehir içer ölürüm.” demiş (Kahramanmaraş, 371).

Keloğlan padişahın isteklerini yerine getiriyor ve padişahın kızıyla evleniyor.

Padişahın bütün isteklerini yapmışlar. Sabah olunca padişah kalkmış. Bakmış ki karsıda bir konak parlıyor. Sormuş, soruşturmuş. Keloğlan'ın evi demişler. Keloğlan, davulla, zurnayla kızı istemeye gitmiş. ... Padişah, yine de kızını Keloğlan'a vermiş (Adıyaman, 238).

Haram Hamza Yemen'e gidip Helal Hamza'nın sevdiği kızı ve kızın kardeşini devin elinden kurtarıp getirir.

Devin kafasını koparıp kırk parçaya bölmüş ve kızı kurtarmış. Kızı ve kızın kardeşini almış memlekete dönmüş. Kızın kardeşleri kızı, Helal Hamza'ya vermeyi kabul etmişler. Kırk davul ve kırk zurna ile yedi gün yedi gece düğün yaparak evlendirmişler (Adıyaman, 213).

Cadı kızını evlendirmek için masal kahramanı kızıdan bir davul ister ve maceralı bir yolculuktan sonra kız davulu cadının kızından alıp cadıya verir.

Git davul getir, kızımın düğününü yapacağım.” demiş. Kız; “Allah'ım nereden bulacağım davulu? Kimseyi tanımam. Kimden isteyeceğim davulu?” demiş. Ağlamış, ağlamış.... Kocası gelmiş; “Niye ağlıyorsun?” (Adıyaman, 193).

Paşa kızını dev yavrusuna verdiğine zanneder ama dev yavrusu aslında çok yakışıklı bir delikanlıdır, kendini herkesten gizler.

Paşa, kızını vermiş. Yedi davul, yedi zurna ile düğünü yapıp evlendirmişler. Gelin eve gelmiş (Adıyaman, 192).

Yılan oğlanla kız evlenirler, evlendikleri gece yılan oğlan kabuğunu çıkarır kız da giydiği kirpiden elbiseyi çıkarırlar. Kızla oğlan birbirlerini severler, tekrar düğün yaparlar, mutlu olurlar.

Adam da gelir pencereden bakar ki ne baksın! Yatakta bir delikanlı var ki, ay der ki “benim”, güneş der “ben.”

Çok sevinirler, kapları yakarlar.

Sabah kız ve yılan kalkerlar ki kapları yok.

Tekrar kırk gün ve kırk gece çift davul zurnalı düğün kurarlar. Kız ve delikanlı mutlu olurlar (Bingöl, 195).

Kel'in yaptığı işler karşısında paşa iki kızını kele vererek Kel'i ödüllendirir.

Paşa kalkmış diğer iki kızını da, yedi davul yedi zurna ile Kel'e vermiş. Kel, hayatının kalan kısmını bolluk ve mutluluk içinde geçirmiş (Adıyaman, 235).

Paşa kızlarını evlendirmek ister. Kızlarına birer elma verip bu elmaları atınca kime denk gelirse onunla evleneceklerini söyler. Kızlar elmaları atarlar ve paşa kızlarını evlendirir.

Paşa, vezirin oğlunun ve kızirin oğlunun düğününü yedi davul yedi zurna ile yapmış (Adıyaman, 234).

9.4. DÜĞÜNDE OYUN, YARIŞ YAPMA

Düğünde yapılan yarış damadın kaybetmesi durumunda damat kızla evlenemez. Ama masalarda damat genellikle yarışları kazanır.

En küçük kardeş düğüne gelirken yanına ok takımlarıyla gider. Düğünde, kendisini kuyuda bırakan büyük abisiyle ortanca abisini yaralayarak intikam alır.

O gün, düğün için Padişah' in elma bahçesinde eğlence olarak cenk yapılacaktır. Oğlan hemen o üç tel saçı birbirine çatar ve ortaya tam tek mil bir atla birlikte ok takımları çıkar. Ata atlayıp o da cenge katılır. Burada okun biriyle ağabeylerinden birinin kolunu bir diğer okla da diğer ağabeyinin ayağını yaralar (Manisa, 159).

Hızır düğün odasındaki gençlere kazanamayacakları bir iddiada bulunur. Gençlerin hepsi o iddiayı kaybeder. İddia kaybedildiği için de gelini de kaybederler.

Hızır ve küçük kardeş yola koyulmuşlar. Az giderler uz giderler köye varırlar. Orada düğün odasına girerler.

İşte orada gençler toplanmışlar, “İşte ben bir sandık üzüm olsa yerim. Ben şunu ederim ben şunu yerim.” Diye iddialaşmışlar. Bu derviş baba demiş ki... (Niğde, 278).

9.5. DÜĞÜN SONRASI ÂDETLER

Gelin kocasının yılan olduğunu düğün sonrası eve gelen misafirlerden gizler.

Gelini kocasıyla beraber ziyarete gelmişler, herkes anneleri, babaları, komşuları. Her gelen diyormuş ki; “Senin kocan nerde? Senin kocan nerde? Kız insanlara söyleyemiyor (Manisa, 185).

9.6. TELLAL BAĞIRTMA

İyi bir haberi herkese duyurmak, eğer bir zorlukla karşılaşılmışsa o zorluğa çare bulmak amacıyla tellal bağirttirılır. Günümüzde bu âdet cami hoparlörleri aracılığıyla uygulanmaktadır.

Padişah, kızlarını evlendirmek ister. Kızlarının taliplilerini bulmak için tellal bağirttir.

“Tez uzaklara tellal çağirttilsin, ulaklan gönderilsin. Yedi düvele haber edin, kızlarıma talip olmak isteyenler, sarayımın balkonunun önünden geçsin.” diye emir verir (Kastamonu, 307).

Padişah, oğlunun evleneceği kızı bulması için tellal bağirttir. Ama gelen kızları padişahın oğlu beğenmez.

Şimdi padişah bir tellal bağirttiriyor: “Hep zenginlerin kızları ellerine birer gül alsın, gül bahçesine gelsin. Benim oğlan hangisini beğenirse çeksın” diyor (Balıkesir, 279).

Padişah üç kızını evlendirebilmek için tellal bağirttir, bütün köylüyü toplar.

“Bu filan gızıyın talihine, bu filan gızıyın talihine.” diyorlar ki padişahın gızlarının vakti gecik.

“Gızları satmanın çaresi? Ne ediyim ben?” diyor.

“Ne edek, sabahdan bir dellal çağirtirdak, birer guş koyurak. Kuşlar kimin gapısına, omuzuna gonarsa, o gızı ona vererek.” diyor (Kahramanmaraş, 397).

Beyoğlu gede kızı tekrar görmek için tellal bağirttir ve kızı görür.

Beyoğlu annesine evde bir eğlence düzenleterek tellal bağirttir:

“Beyimizin evinde falan gün eğlence vardır. Bütün genç kızlar katılacaklar. Katılmayan kızlar kendi cezalarını kendileri seçecekler (Afyonkarahisar, 391).

Dağ adamı padişahın kızını almak için güreşe katılır birinci olur ve padişahın kızıyla nişanlanır.

Kızının gelinlik çağına geldiğini gören padişah tellal bağırtır:

“Falan gün sarayın bahçesinde güreş tertiplenmiştir. Kim birinci olursa padişahın kızını alacaktır (Afyonkarahisar, 406-407).

9.7. GELİNİN ÜSTÜ SIRA GİTME

Padişahın kızı evlendikten sonra annesinin babasının yanına gitmek ister ve padişahın damadı eşiyle birlikte saraya giderler.

“Beni buralara getireli çok oldu, annemin babamın yanına götür de onları bir göreyim” (Gümüşhane-Bayburt, 324).

Padişahın kızı yılan oğlanla evlendikten bir süre sonra babasını görmeye gider.

Kızı babasına görmeye gider. Bacıları da gelirler, bakarlar ki kız iki canlı (Gümüşhane-Bayburt, 320).

Oğlan padişahın kızıyla evlendikten bir süre sonra eşiyle birlikte babasının evine gider.

Kırk gün kırk gece toy düğün ederler, bunları içeri atarlar. Bir müddet burada kaldıktan sonra oğlan padişaha der ki:

“Padişahım sağ olsun, ben babama gideceğim bana müsaade” (Gümüşhane-Bayburt, 317).

Şah İsmail evlendikten bir süre sonra Şah İsmail’in annesi oğlunun ve gelinlerinin yanına gider.

“Aman adam, ben gelinleri görmeye gideceğim. Sen bir Türkmen kızını getirivermedin olguma benim. Oğlan bak üç tane kız getirmiş diyorlar. Ben görmeye gideceğim” diyor. Hadi gidiyor nine, değneğini kaka kaka varıyor (Balıkesir, 285).

Emiş ile Memiş uzağa gelin giden kızlarına ziyaret ederler. Bir süre kızlarının yanında kaldıktan sonra geri dönerler.

Bunların kızları evlenip uzağa gelin gitmiş. Bir gün ebeyle dede kızlarını ziyarete gitmek isterler. Yanlarına hediye olarak pekmez, ekmek bir de gömlek alıp düşerler yola (Konya-Seydişehir, 161).

Kızı evlenen ailenin, aradan belli bir süre geçtikten sonra kızın evine gitmesidir. Masalda paşanın oğlunun istediği kızın teyzesi, gelinin üstü sıra gider.

Aradan günler geçmiş, aylar geçmiş gızı almaya gelmişler. Gızın anası, bacısının yanına gitmiş; “Bacım, gızımın üstü sıra git.” demiş. Bacısı; “Tamam.” demiş. Aksam eve gitmiş, tuzlu ekmek yapmış (Adıyaman, 228).

Senem, ağa ile evlenir. Ağa, Senem’i baba evini ziyarete gönderir.

Ağa, kızı eve götürmüş. Kız ile evlenmiş. Zaman bu durur mu? Senemin iki çocuğu olmuş. Ağa; “Senin annen baban, ailen yok mu?” demiş. Senem; “Var.” demiş. Ailesinin nerede oturduğunu, kim olduğunu söylemiş. Ağa; “Özlemedin mi aileni?” demiş. Senem; “Özledim.” demiş. Ağa, iki azabına emretmiş. Senem’i bir ata bindirmişler. Çocuklarını da kendi atlarına bindirerek Yola çıkmışlar (Adıyaman, 279).

10. NAMUS

Bir adam hacca giderken eşini evde bırakır. Eşinin yalnız kalmaması için de yanına bir kız almasını ister.

Dünyada namahrem bu kadının yüzünü görmemişti. Bir gün bu adam: “Kadın, ben hacca gidiyorum, seni namahrem görmesin, yanına bir kız al. Ben gelene kadar kızla otur.” dedi (Elazığ, 290).

Padişahın kızı evlenmeden hamile kalınca padişah kızını öldürtmek ister. Padişahın kızı son anda İstanbul’dan Erzurum’a kaçır.

Biz sana haberi nerden verelim, kızıdan verelim. Kızın günbegün art eteği uzalır, ön eteği kısalır. Kız hamile kaldı. Padişaha derler ki:

“Padişahım, senin küçük kızda bu hal var.”

Sorup sual etmeden hemen kellesinin kesilmesini cellâtlara emreder (Gümüşhane-Bayburt, 290).

Cömert, köyün ihtiyacı olan suyu kavak ağacının dibinden çıkarır ve su akmaya başlar. Köylüler bunun karşılığında Cömert’i evlendirmek isterler.

“Siz bütün kızları getirdiniz ama ben geçinebileceğim kızı arıyorum. Hangisi ehl-i namus ise beni onunla evlendirin.” deyince köyüler de bir hocanın kızını alıverirler (Kastamonu, 287).

Yasemin Çelebi, karısının kendisini aldattığını görünce, aldattığı erkekle birlikte karısını öldürür; ibret olsun diye kellelerini dolaba koyar.

Bu da oynası. Ben her gün akşam ise gidiyorum, benim karı da armudun dalının dibine gidiyor. Odun çengelli bir Arap geliyor. Arapla yatıyor kalkıyor. İkisini de vurdum, kelleleri burada” demiş (Balıkesir, 234).

Masalda padişahın oğluyla nişanlı olan kız, kendisine güvenmeyince, düğün gecesi kendisinin yerine Tereci Kızı'nı sokar. Gerçek ortaya çıkınca da padişahın oğlu, kızı kırk katırla cezalandırır.

“Ne istiyorsun sen? Kırk katır mı, kırk satır mı istiyorsun?”

“Satır olsa ölürüm. Katır olsun” diyor. Kızı bağlıyorlar da kırk katıra salıveriyorlar, param parça oluyor kız (Balıkesir, 253).

Adam, karısının kendisini aldattığını zanneder ve karısını tam öldüreceği sırada gerçeği öğrenir. Kadın kocasını aldatmamıştır.

- “Vay canına!” demiş. “Ben gideli karım eve koca getirmiş.” diyerek sırtındaki çiftiyi eline almış ve:

- “Bu çiftenin bir gözüne birini, diğer gözüne de birini sıkayım da namusumu kurtarayım.” Demiş (Konya-Seydişehir, 175) .

Kocası hacca giden kadına üç kişi sarkıntılık yapar, kadın benim kocam var diyerek üçünü de kör eder.

O gidiyor bir zaman sonra biraderi kardeşinin hanımına sarkıntılık yapacak olmuş. O da teslim olmamış (Manisa, 235).

Yeni geline taciz eden hoca hadım edilerek cezalandırılır.

Bir gün bu hoca köyün yeni gelinlerinden birini taciz etmiş. Gelin çok şaşırılmış ve kendi kendine; “Hoca nasıl böyle bir şey yapar ?” (Bingöl, 232).

Yeşil gözlü sarışın adam tüccarın karısıyla beraber olur ve tüccar bu durumu öğrenince yeşil gözlü sarışın adamı öldürür.

*Ben yavaşça yeşil gözlü sarışının evine girdim, onu yatakta uyurken buldum.
Kamamı çıkarıp yeşil gözlü sarışını yatakta öldürdüm (Bingöl, 238).*

11. ÖLÜM

11.1. ÖLÜME HAZIRLIK

Ölüm döşeğindeki adak oğluna vasiyette bulunur ama oğlu babasının vasiyetini uygulamaz.

Adamın biri ölüm döşeğinde yatarken, oğluna vasiyette bulunuyor:

“Sakın köse değirmenciden un üğütme.”

“Olur baba.”

Aradan zaman geçiyor adam vefat ediyor (Mersin-Anamur, 46).

Bir adam hastalanıp öleceğini anlayınca, erkek evlatlarına, kız kardeşlerini ilk gelen taliplerine vermesini vasiyet eder. Adamın oğulları da babalarının vasiyetini yerine getirirler.

Bir gün çocukların babaları çok hastalanır. Ölmeden önce oğullarına:

“Bacılarınızı ilk gelen taliplerine verin!” (Isparta-Sütçüler, 205).

Keklik tilkinin eline düşünce tilkiyi kandırmak için, sanki ölümünün yaklaştığını anlamış gibi davranır ve tilkiyi kandırır.

Nasibin önüne geçilmez. Yalnız senden son bir dileğim var.” der.

Tilki: “Buyur!” der. “Bir şahadet getir de dinsiz imansız gitmeyeyim.” der.

Tilki buna inanır, baslar şahadet getirmeye. La ilâhe deyip azgını açınca, keklik “pır” uçar (Isparta-Sütçüler, 172).

Padişah öleceğini anlayınca oğullarına vasiyet eder, oğulları da vasiyete uyarlar.

Bir gün padişah haste olur. Hisseder ki artık ölüme yakın olmuş. Kendi kendini böyle kontrol eder. Oğullarını çaaddırır. “Oğlum gidin, Gücük kardaşınızı da getirin. Ben size vasiyet edicim. Benden sooraki yapacağınız işler, hareketleri size söylicim.”

...

“Oğlum! Benim vahtım yaklaştı, ölicim.” der. “Ben öldikten soora cenaze merasimi, taziye falan bittikten soora büyük kardaşınız yerime padişah olacaktır.”

...

Babalarını defnederler, taziyesini yaparlar ondan sonra, üç gün bittikten sonra büyük oğlan padişah olur, tahta oturur (Kahramanmaraş, 492-493).

Oğlan, öleceğini anlayınca iki rekât namaz kılmak ister.

Oğlan:

“Ee bacı beni nasıl olsa yeyicin. Bana izin ver. Şu dama çıhım. İki heyket namaz gılım. Ondan sona ye beni.” demiş (Kahramanmaraş, 383).

İhtiyar adam öleceğini anlayınca oğullarına bir nasihat eder ama oğulları bu nasihati dinlemez ve devin eline düşer.

İhtiyar koca yatağa düşmüş. Yatağa düşünce oğullarını başına çağırılmış babaları.

“Size bir vasiyetim var.” demiş.

Evlerin yanında dört taraf dağ ile çevriliymiş.

“Falan dağa gedin, şu dağa getmeyin.” demiş, adam.

Bunları söyledikten sonra ölmüş (Kahramanmaraş, 408).

Kadın öleceğini anlayınca kocasına bir daha evlenmek isterse evleneceği zamanı neye göre belirleyeceğini söylüyor. Kadının kocası da kabul ediyor. Ama adam, hocanın verdiği bir fikir ile daha erken evleniyor.

Ama bir gün kadın hastalanmış. Hastalığı her geçen gün artmış. Kadın yatağa düşünce öleceğini anlamış. Kocasına bir söz verdirmiş. Kadın:

“Kızının boyu ekmek tablasının boyuna yetişmeyince evlenmeyeceksin!” demiş (Kahramanmaraş, 466).

Öleceğini anlayan adam mirasını çocuklarına paylaştırır.

Evveli adamın üç çocuğu varmış. Adam öleceğini hissettiğinde çocuklarını çağırması yanına.

Adam: “Ben öleceğim, sağlığımda size mirasımı paylaştırırım da öyle öleyim” demiş çocuklarına. Adam büyük oğlana altındaki postunu vermiş. Ortanca oğlana bir avuç kömür vermiş. Küçük oğlana da bir avuç toprak vermiş. Adam daha sonra ölmüş (Muğla, 313-314).

11.2. ÖLÜM-HELALLEŞME

Dede, torunun bulunmasını oğlundan ister. Torunun bulunmadığı takdirde hakkını helal etmeyeceğini söyler. Bunun üzerine çocuğun babası oğlunu aramaya koyulur.

“Çocuğu bulmazsan sana hakkımı helal etmem.” der.

Oğlan, babası böyle söyleyince şaşırıp kalır. Vezirini de yanına alıp çocuğu attıkları dağa çıkar (Kastamonu, 328).

Beyoğlu hastalanınca bütün köylü Beyoğlu ile helalleşir.

Böyle yaparmış, giyinir kuşanmış. Beyoğlu da bir hasta olmuş, bir hasta olmuş. Koca köylü gitmiş, helalleşmiş gari ölecek diye (Balıkesir, 304).

Cimri ve kötü adam yaptığı kötülüğün farkına varınca kötülük yaptığı adamdan helallik ister. Adam da hakkını helal eder.

Dilenci içeri alınmış, krallara layık bir şekilde ağırlanmış. Adam yaptığı hatayı anlayarak;

-“Hakkınızı helâl edin efendim, demiş. Şükürler olsun ki, henüz yasıyorken sizinle karşılaştım. Yoksa bu hakkı nasıl ödeyebilirdim” (Konya-Seydişehir, 152).

11.3. ÖLÜMÜN DUYURULMASI

Küçük kardeş padişahı, padişahlar padişahını isteyince, padişah bu söze çok kızar ve küçük kardeşin idam edilmesini ister. Küçük kardeşi asacakları için de salâsını veririrler.

Küçüğün asılması için götürürlerken camilerden salâ sesleri gelir. Küçük oğlan der ki :

“Arkadaşlar hepimiz Müslümanız; bugün Cuma, namazımı kılayım da öyle katledin beni.”

Cellatlar buna müsaade verirler. Abdest alıp camiye girer (Gümüştane-Bayburt, 351-352).

11.4. ÖLÜYE SAYGI

Padişah öldükten sonra, padişahın çocukları üç gün babalarının mezarını bekliyorlar. Başka işle meşgul olmuyorlar.

Şimdi götürüyorlar padişahı, koyuyorlar mezara. Aradan iki üç gün geçiyor. İki üç gün geçtikten kerı bir de bakıyorlar ki, birisi, bir adam inmiş, gencin birisi sallayıp geliyor (Balıkesir, 338).

11.5. ÖLÜNÜN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ

Güzel kız ölünce, kızını yıkayıp defnetmek isterler.

Köyde ölü yüyen yaşlı bir garıcık varmış, ağa kendince demiş ki:

“Onu çağırayım da şu ölüyü yıkayıp mezara gömdüreyim.”

Yaşlı garı gelmiş, ölüyü yürken parmağındaki yüzük dikkatini çekmiş (Mersin-Anamur, 58).

Avcı, yılanlar padişahının verdiği sırrı söylerse öleceğini bilir. Avcının karısı avcının öleceğini bile bile bu sırrı öğrenmeyi çok ister. Avcı da madem az sonra öleceğim hazırlığımı şimdiden yapayım diye karar verir.

Suyu koyar, tabutu da hazırlar, kefeni biçtirir. O zaman avcı karısının elinden kurtuluş olmadığını anlar. Baslar anlatmaya:

“Karı, böyle böyle oldu. Bir yılan bir sır verdi. Olacağı geleceği bilmem; kurdu kuşu anlamam bundandır.” der. O zaman bir yılan gelir, avcıyı sokar. Avcı ruhunu teslim eder. Avcının eceli o güneymiş (Isparta-Sütçüler, 185).

Derviş, öleceğini anlayınca çocuklarına ne yapmaları gerektiğini anlatır.

Derviş ondan sonra hastalanınca:

“Ben öleceğim. Beni yıkayın, öldükten sonra gömün.” der. Derviş, bunu dedikten birkaç gün sonra ölür. Çocuklar bunu gömerler (Kastamonu, 374).

Padişah ölünce padişahın çocukları babalarının cenazesini hemen defnetmeye koyulurlar bu sırada padişahın kızlarını istemeye dünürçüler gelir.

Cenaze gasile çıkarken perilerin padişahı gelmiş:

“Ortanca bacınıza talibim.”

Büyük kardeşler, “Babamızın cenazesi gasile çıkıyor, şimdi dünürçülük sırası mı” diyerek gelenleri kovarlar (Afyonkarahisar, 582).

11.6. TABUT

Yan Kardeş tabut yapmak için ormandan ağaç keser.

Yan Gardaş ağlayarak demiş ki:

“Benim senin gibi bir oğlum vardı, öldü. Bu ağaçları keserek ona tabut yapıyorum.” demiş (Kahramanmaraş, 413).

11.7. ÖLÜM SONRASI ÂDETLER

Padişah ölmek üzereyken oğluna vasiyette bulunur. Padişah ölünce, padişahın oğlu babasının vasiyetini yerine getirmeye başlar ama son zamanlarda vasiyeti yerine getirmez. Bunun üzerine padişahın oğlu rüyasında uyarırlar. Bunun üzerine babasının vasiyetini tamamlamaya gayret eder.

“Oğlum ben hastalandım, ölürsem filan kabristanın günde üç ekmek hakkı vardır. Her gün o üç ekmeği götür, delikten bırak.”

Babası öldükten sonra, oğlu vasiyetini tutarak her gün üç ekmek alır, kabristanın deliğinden içeri bırakır(Gümüshane-Bayburt, 332).

Sarhoş adam hocanın yolunu keser ve hocayı, evinde zorla alıkoyar. Hoca bir gecede sarhoş adamın anne ve babası için bir hatım indirir. Hoca sabahleyin serbest kalır.

Dilenciye yiyecek veren kadın ile kadının kocası, yiyecek konusunda tartışır. Adam çok cimri olduğu için dilenciye yiyecek vermek istemez karısıyla tartışır ve kriz geçirir. Adam ölür ve adımı yıkayıp kefenleyip mezara koyarlar. Adamı ahrette, dilenciye verilen yiyecek kurtarır. Daha sonra adam karısına hak verir.

... bunu soyullar. Getirip yığıyılar, ele kefene saranda gene eyilir, “Bağ kefene sarıllar seni.” Deyir: “Ayağ üçüydü, dört?” Deyir: “Üşdü!” Deyir: “Goy sarsınnar!” Götürüller tam mezara goyacağları esnada hanımı tekrar eyliyor, deyir: “Bağ mezarın basına geldiyy, seni mezara goyacağlar, ge inadınnan vazgeç!” Deyir: “Ayağ üşdü, dört?” Deyir: “Üşdü!” Deyir: “Goy goysunnar!” Adamı goyullar mezara. Millet çekilir, hanımı bilir gırız gecirip. Getmir!. Bağır ses geldi, mezarı esir. Adam bağırarağ deyir: “Biy aman avrat!” deyir, “Senin ayağına gurban!” Deyir: “Noyuldu kişi?” Deyir: “Sen o ayağı dilenciye vermeseyidin, maa bir oddu kürsü fırlatdılar; ayah geldi, önde durdu, o engelledi (İğdır, 470).

11.8. AĞIT YAKMA

Kız padişahın oğluna kaçma planını nasıl yapacaklarını anlatır.

... ben muska yazıyorum deyip içeri girersin. Herkese bir ağıt yazarsın, herkes gidince bir tek ben kalırım. O zaman da beraber kaçarsın (Kastamonu, 357).

Hançerbağı'nın öldüğünü düşünen *Deryalarsağı ile Yıldızsağıtağıt yakarlar. Ama Hançerbağı daha sonra dirilir.*

Deryalarsağı ile Yıldızsağı:

“Ulan ne avradı. Biz üç gündən evvel senin başında ağıt komayıp çaliik”
(Kahramanmaraş, 372).

Ayı, kızı kaçırap kızın çocuğu olduğu için kız ayıdan ayrılmak istemez.

Sonra ayı kocasının başına gitmiş ve ona ağıtlar yakmaya başlamış çünkü; o onun kocası, helali olmuş, ondan çocukları olmuş ve ondan artık ayrılmak istememekteymiş. Ağıt yakmış:

“Ayı beyim, ayı beyim,

Taşakları tülü beyim,

Balları mumsuz getiren,

Çilekleri hamsız getiren,

Ayı beyim, ayı beyim

Ben sensiz neyleyim” (Muğla, 221).

11.9. ÖLÜ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Bir kız susadığı için bir kapıdan içeri girer ve dışarı çıkamaz. İçerde bir ölünün olduğunu görünce ölünün başında Kur'an-ı Kerim okumaya başlar.

Aklına hemen kuşun dedikleri gelir.

“Baban seni ölü diriye verecek.”

Bir Kur'an-ı Kerim alıp ölünün başında okumaya başlar. Tam kırk gün ölünün başında okur.

...

O sırada ölü canlanır (Afyonkarahisar, 543).

Üvey annesi tarafından zehirlenen kızı bulan bey oğlu, kız öldü diye kızı gömmek için hazırlık yaparlarken kız dirilir.

Sal gelince açsa baksalar ki dünya güzeli bir kız. Teneşire koyup yıkarlarken nasıl olmuşsa zehir kızın ağzından düşüverir (Afyonkarahisar, 518).

11.10. CENAZE EVİ (ÖLÜ EVİ)

Kız cenaze evine gelir ve cenazenin başında kırk gün beklemesi söylenir. Ama kız otuz dokuz gün bekler. Kırkıncı gün cenaze dirilir ve başında bekleyen Arap kadınla evlenir.

Gızı evin büyük bir odasına götürürler, odanın ortasında üstü örtülü bir cenaze yatır. Gıza derler ki:

“Sen kırk gün kırk gece hiç uyumadan bekleyeceksin bu mehdi” (Mersin-Anamur, 53).

Keloğlan’ın annesi oğluna hiç al gel der ve ne alacağını unutmamak için hiç diyerek gider. Yolda başından geçen olaylar neticesinde nerde ne diyeceğini öğrenir.

Keloğlan “Biri çıktı, bir daha çıksın” diyerek giderken cenaze çıkan bir eve varınca, aynı sözü tekrarlarlarken cenazeyi götürenlerden biri Keloğlan’ın ensesine bir tokat vurur.

“Ayıp değil mi, senin yaptığın? Cenaze çıkan yerde böyle mi denir?”

“Ya ne diyeyim amca?”

“Allah rahmet eylesin” diyeceksin.

Keloğlan “Allah rahmet eylesin” sözünü tekrar ederek gider (Afyonkarahisar, 648).

11. 11. MEZAR- YATIR-TÜRBE VE ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Senem üvey annesinin onu uzak bir köye göndereceği için yola çıkmadan evvel öz annesinin mezarını ziyaret eder.

Senem adamlarla giderken:

“Ağalar durun hele. Birazcık anamın mezarına bir varıp ziyaret edeyim. Ondan sonra götürün beni.” demiş. Senem anasının mezarına sarılıp ağlamış. Ağlarken gözleri birden dalmış. Anası:

“Ah benim bahtsız kızım! Ağlama, git. Kadını bir o yana, bir bu yana salla. Sırtına vur. Çocuk doğar. Çocuk dev ruhlu. Sana sarılmadan kaç, gel.” demiş (Kahramanmaraş, 467).

Oğlan, dedenin verdiği eşeği toprağa gömer. Oradan gelip geçenler de bu mezarı türbe zannedip ziyaret etmeye başlarlar.

Mezarın kenarını bir güzel örer türbe gibi yapar orada kalmaya baslar. Oradan geçenlerin, türbeye koyduklarıyla geçinir gider. Böyle böyle günler, aylar geçer. Bu arada, mezara dua edip geçen ailelerden birinin çocuğu hastaymış. O iyileşmiş. Birinin bir muradı varmış. O muradına ermiş (Isparta-Sütçüler, 322).

Kız ölünce mezarına türbe yaparlar. Kıza âşık olan padişahın oğlu bu türbeyi ziyaret eder.

Kız, ölmeden önce babasına:

“Ben ölünce falan tepeye bana bir türbe yaptırır. Onun kapakları açılıp örtülsün. Kapağına da, “Muradına nail olamayan dilber” yaz.” der. İhtiyar adam kızın dediklerini kız öldükten sonra hemen yapar (Kastamonu, 382).

Adam eşinin kendisini aldattığını düşünür gece karının nereye gittiğini merak eder ve takip eder.

Kadın, kocasının uyuduğundan emin olduktan sonra yataktan kalkmış, yavaşça dışarı çıkmış. Öksüz öğrenci de takip etmiş. Kadın, mezarlığa gitmiş. Cinleri ve perileri etrafına toplamış ve ateşin çevresinde eğlenmişler. Sonra yeni gömülen cenazeyi çıkarıp ciğerlerini çiğ çiğ yemiş, cenazeyi tekrar gömmüş (Adıyaman, 220).

12. DİĞER ÂDET VE İNANIŞLAR

12.1. KURBAN/ADAK

Keloğlan kuyunun içindeki devin sorduğu soruyu bilerek deve kurban olmaktan kurtulur.

Zira kervancılar bu kuyudan su almak istedikleri zaman her seferinde Dev'e bir insanı kurban vermeleri âdetmiş (Konya-Cihanbeyli, 236).

Kız canını kurtarmak için karnındaki çocuğunu güvercinlere vermeyi kabul eder. güvercinler de hem kızı hem de kızın kocasının canını kurtarırlar.

Bu oğlan, bayağı büyümüş, okula gediormuş. O, iki güvercin, çocuğu yoldan almış getmiş. (Gız adadıydı ya onu?). akşam olmuş çocuk gelmemiş (Yukarıçukurova, 592).

Köylü adam çok fakir olduğu için çocuklarına bakamayacak haldedir. Ağadan biraz buğday alabilmek için oğullarından Keloğlanı ağanın ayağının dibinde kesmek ister ağa, çocuğun kesilmesine karşı çıkar. Ağa köylü adama buğday verir.

“Oğullarımdan birinin kulağından tutup Mehmet Ağa'nın ayaklarının dibinde kurban ederim, o da san ve şöhrati için, bana birkaç ölçek buğday verir. Hiç olmazsa ailemi yaza kadar geçindiririm.” demiş (Adıyaman, 240).

12.2. BÜYÜ, SİHİR, FAL VE KADER

Keloğlan, annesine, iş aramak için padişahın sarayının bulunduğu şehre gideceğim, der. Keloğlan'ın annesi, Keloğlan'a iki tane sihirli kıl verir. Keloğlan başı sıkışınca bu kılları kullanır.

“Yalnız şu iki kılı iç cebinde sakla, başın derde girdiği zaman, onları birbirine sürt, dileğin yerine gelir.” Uyarısında bulunmuş. (Malatya, 59)

Güzel kız, sarayın yasak katına çıkar, ağanın oğluna yapılan büyüü farkında olmadan bozar ve ağanın oğluluyla evlenir.

Ağanın oğlunda meğer büyü varmış kuş ölünce büyü bozulmuş. Ağanın oğluluyla kız evlenmişler kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (Mersin-Anamur, 42).

Oduncu peri padişahının oğlunu kurtarır. Bu iyiliğin karşılığı olarak oduncuya sihirli yüzük ile ayna verilir.

Oduncu günlerce hücrede yatmış. Bir gün koynundan aynayı çıkarmış can sıkıntısından onunla oynamak istemiş. Aynaya dokunmasıyla birlikte bir arap belirmiş. “ emret!” demiş, “ ne emredersin?” . Oduncu aynanın sihirli olduğunu anlamış” (Samsun, 145).

Padişah, kızının alın yazısını merak edip baktırır. Kızının alın yazısını beğenmez ve değiştirmek için çabalar ama fayda etmez. Kızın alın yazısı gerçekleşir.

Bu padişahın bir tek kızı varmış. Bu padişah, benim kızımın yazısı nasıl diye baktırır. Cenabı Allah onu çok fakir birisine yazmış, derler. O padişah gazap ediyor: “Ya Rabbülâlemin, ben bir padişah olayım da benim evlâdım bir fakire düşsün.” Diyor (Elazığ, 281).

Padişah yeni çocuğun bebeğin falına bakar, ve geleceğini iyi görmez. Çocuğun falında gördüklerini değiştirmeye çalışır ama değiştiremez. Daha sonra padişah, Allah'ın yazısının değiştirilemeyeceğini düşünür.

Bu çocuk doğar, Bu padişah remil atar, bakar; bu çocuğu evlendiği gece kurt yiyecek (Elazığ, 277).

Padişahın oğlu, ölen babasının mezarının deliğinden içeri girer ve orada üç hocanın olduğunu görür. Bu hocaların görevi insanların kaderlerini belirlemektir. Oğlan kendi kaderinde nelerin yazılı olduğunu hocalardan öğrenir ama kaderini beğenmez. Yazılan kaderini değiştirmek için çok uğraşır ama bir şey değiştiremez.

Hocalar sırayla vazifelerinin ne olduğunu söylerler:

“Ben, bugün vadesi dolanların defterini silerim.”

“Benim vazifem de doğanları yazmaktır.”

“Ben de filanın kızını filanın oğluna yazarım” (Gümüşhane-Bayburt, 332).

Fakir baba oğlunun verdiği kamçıyla mağaraya gider. Oğlunun anlattığı şekilde kamçıyı vurur. Kırk katır altın ile kırk katır zümrüdü Arap’tan ister ve Arap da adamın istediklerini verir.

“Baba, şu kamçıyı al. Benim çıktığım, o gayalık var ya?”

“Heee,”

“Oriye var, üç “Gulhüvallahu”, bir de “Elham” oku, “Yâ Arap” de, daşa vur. Bir Arap çıkar; “Eşşek sıpasının selâmı var, kırk gatır yükü altın, kırk gatır yükü de zümrüd istiyor” de (Yukarıçukurova, 604-605).

Padişah, dağda bir yaşlı adama rastlar. Yaşlı adam insanların kaderini tayin etmektedir.

Ava gedişin, orda bir sakallı ihdiyar adama raslıyor. İydiyarın elinde bir divit, bir galem, bir de defter, oturmuş yazı yazıyor. Padişah, ihdiyara diyor ki:

“Ne yazıyon?” diyor.

“Doğacak olanları, doğacak kızlara yazıyom,” diyor (Yukarıçukurova, 628).

Sultan Süleyman, padişahın kızıyla fakir bir kadının oğlunun ilerde evlenerek kaderlerini birleştirir.

Eski zamanlardan birinde kaderi kısmeti dağıtma işi Sultan Süleyman’a verilmiş. ... Sultan Süleyman doğacak olan bu erkek çocukla, doğan kız çocuğunun kaderini birleştirerek:

“Bu çocuklar on sekiz yaşına geldiği zaman evlenecekler.” der (Kastamonu, 325).

Şah İsmail’in kaçırdığı kızlardan Gülperi fala bakar. Falda kan görüldüğü için Şah İsmail babasının sarayına gitmekten vazgeçer.

Mezarlığa geliyorlar. Gülperi falcıymış. Biri muharebeci, biri falcı, biri yemekçiymiş kızların. Simdi bu bir fala bakıyor Gülperi. “Ah İsmail, babanın sarayına götürme bizi. Kan görünüyor, iyi olmaz. Kira tutsun baban bize” diyor (Balıkesir, 284).

Güzel kız canavarı sevdiğini ve evlenmek istediğini söyleyince canavar birden prene dönüşüverir. Kötü perinin yaptığı büyü bozulur.

Kötü bir peri bana büyü yapmıştı. Beni yüzüne bakılamayacak kadar çirkin bir yaratığa dönüştürmüştü. Bana benimle evlenmek istediğini söylemeseydin, hayatımın sonuna kadar öyle kalacaktım (Konya-Cihanbeyli, 255).

Müneccimler, Şengi Şah'ın Kahraman adlı oğlunun bütün dünyayı ele geçireceğini önceden görüp haber verirler.

Pütün minecimler dedi ki; "Gehreman cahanı tutacağ, dünyayı alacağ." O geder övdüler (İğdır, 463).

Padişah küçük kızına, Keloğlan ile evlendiği için kızar. Padişahın kızı da kaderine razı olduğu için durumundan şikayet etmez.

"Yetmeyesice, yaşına doymuyosıca, senin ablaların güm güm gülüyor. Büyük, büyük vezirin oğlunda. Ortancı ortancı vezirin oğlunda. Sen burda gaz damında bekle Keloğlan'ı. Ne zanettiysen."

"Ana benim talihim öyle imiş." diyor. "Ben gaderime razıyım, nideyim falan." diyor (Kahramanmaraş, 399).

Kadın hoca, üvey evladından kurtulmanın yollarını arar. Fal bakar falda bir kadının doğum yapamadığını ve üvey kızının yardım edebileceğini söyleyerek kızını kendinden uzak bir yere göndermeyi planlar.

"Ne yapsam da Senem'i başımdan atsam!" diye düşünmeye başlamış Kadın rembilde, uzaklarda bir kadının doğum yapamadığını görmüş. Hemen haber salmış:

"Bizim kız çok iyi bir ebedir. Olsa olsa bu kız o kadını doğurtur." demiş (Kahramanmaraş, 467).

Yaşlı kadın, iki çocuğun yolculuk yaparken tehlikelere karşı kendilerini koruyabilmeleri için çocuklara sihirli tarak, sabun ve kirman verir. Çocuklar tehlikeden kurtulur.

Bazı tehlikelerden korunabilmeniz içinde size bazı şeyler vereceğim. Bunlar tarak, sabun, kirman. Sizi arkanızdan kovalayan bir tehlike olduğu zaman bu tarağı arkanıza atacaksınız ve büyük çalılık, geniş bir orman olacak. O tehlike ormandan geçinceye kadar siz yol katedersiniz. Yine arkanızda bir tehlike varsa korunmak için sabunu arkanıza atın ve sabun deniz olur. O oradan geçene kadar siz yine yol katedersiniz. Yine tehlikeli bir durum varsa kirmanı da dar bir yola denk geldiğiniz zaman atın. Kirman değirmen olur yolu kapatır ve tehlike hayvan olur, insan olur her ne ise oradan geçemez." demiş (Muğla, 248-249).

Şehzade ağacın dibinde oturan dervişin kimin kimle evleneceğini belirlediğini öğrenir. Şehzade hemen kendisinin kimle evleneceğini merak eder dervişe sorar ama aldığı cevap şehzadenin hoşuna gitmez. Ama kaderden kaçamaz.

“Oğlum selâmını kalben aldım. Çok meşgulüm. Yazı yazıyorum.”

“Ne yazısı yazıyorsun?”

“Ben filanın kızını filanın oğluna, filanın oğlunu filanın kızına yazarım. Vazifem bu benim.”

“Madem öyle ise bana kimin kızını yazdın?”

“Sana da Niğde'nin Gümüşler kasabasından Çoban İbrahim'in kızını yazdım”(Niğde, 281).

Baba hacdan gelirken bir Arap'tan sihirli kutu alır. Küçük kızına verir.

"Bu kutuyu açmadan kızına ver. ... Küçük kız ise kutuyu, alır almaz odasına kapanmış ve pencerenin kenarında açmış. Kutudan altın bir saksı içinde eşi benzeri görülmeyen bin bir çeşit mücevherle bezenmiş çiçek çıkmış. Yalnız çiçek akşam ezanından sonra peri padişahının oğluna dönüşüyormuş. Küçük kız odasından hiç çıkmayıp tüm zamanını peri padişahının oğluyla geçiriyormuş (Manisa, 176-178).

Mehmet güzel kızın verdiği sihirli yüzüğü kullanır ve Mehmet'in dilekleri yerine gelir.

Mehmet, bir dileği olmadığını söyleyince, kız ona bir yüzük verir ve: " Eğer bir dileğin olursa, iki rekat namaz kıl, sonra da yüzüğü yala. Karşına dervişler çıkar. Dileğini onlara söylersin" der (Manisa, 162).

Koca karı sihirli küpü sayesinde Gagagub Padişahı'nın kayıp kızını bulur.

"Ben senin kızını kısa zaman içinde bulup sana getireceğim." der. Kocakarının da bir küpü vardır. Bu küp de sihirlidir. Küpün içine girip ırgala küpüm ırgala deyince bir anda Mehmet' in köyüne gelir (Manisa, 163).

En küçük kardeş, kuyudaki kızın verdiği sihirli saç tellerini başı sıkışınca kullanır.

Kız yukarıya çıkmadan önce, oğlana Uç tel saç verir. "Ne zaman başın sıkışırsa bu saç tellerini birbirine bağla." der ve iple yukarıya çıkar (Manisa, 157).

Padişah, kızının kaderinde olan çocuğu öldürmek ister ama başarılı olamaz ve kaderin değiştirilemeyeceğini anlar.

“Ne yazılıydı mehtupta.” demiş. Vekil; “ ‘Ahsam gelirse ahsam, sabah gelirse sabah nikâhını gıym.’ yazılıydı, ben de nikâhını gıydım ahşamdan gızın goynuna goydum.” demiş. Padişah; “Tebdil tahdir olmaz, tahdir tebdil olmaz.” demiş (Adıyaman, 285).

İhtiyar, tekrar dua okur ve kız tahta parçasına dönüşür.

İhtiyar ortadaki bir tahta parçasına okumuş. Tahta parçası, dünya güzeli bir kız olmuş. Kız, oğlanın yanına gelmiş; “İhtiyarı öldür sana varayım. İhtiyarı öldür sana varayım. İhtiyarı öldür sana varayım.” demiş. İhtiyar, her seferinde; “Aman oğlum bu kızı dinleme! Bu bir sihirde başka bir şey değil (Adıyaman, 174).

Keloğlan padişahın kızını kurtardığı için padişah dile benden ne dilerse diyince Keloğlan, padişahın sihirli mendili istiyor.

“Kızımı kurtardın. Dile benden ne dilerse Keloğlan?” demiş. Keloğlan:

“Mendilinizi isterim padişahım.” demiş.

Mendil sihirliymiş. Kız:

“Bu mendile açıl dersin, türlü yemekler çıkar. Sonra mendili katla cebine koy, sakın kaybetme.” demiş (Amasya, 255).

Fakir ailenin kızına periler sihir yapar.

Peri kızı, kızlarının koluna bir pazubent bağlamış

– Bu pazubent durdukça kızınız yaşasın, alırsanız ölsün.” diyerek kaybolmuş. Sonra bir peri kızı, daha gelmiş.

– Kızınız güldüğü zaman yanaklarında güller açılsın.” demiş ve kaybolmuş. Bir başka peri kızı daha gelmiş.

– Kızınızın yürüdüğü yerlerde çimenler açsın.” demiş ve gitmiş. Peşinden bir peri kızı daha gelmiş.

– Ağladığı zaman gözlerinden inci dökülsün, yıkandığı su altın olsun.” Demiş ve kaybolmuş (Amasya, 268).

Avcı Mehmet yılanlar sultanının kızının yardımıyla sihirli boncuğu alır ve evine gider.

“Avcı Mehmet, sen kızımı kurtardın. Ben de bu iyiliğin altında kalmak istemem, dile benden dünyalığını vereyim.”

“Sağlığını dilerim efendim!”

“Benim sağlığımın sana ne faydası var? Dilediğini söyle yerine getireyim.”

“Dilinin altındaki mavi boncuğu isterim.”

...

“Bak Avcı Mehmet! Bu boncuk sihirli bir boncuktur. Bu boncuğu yaladığın an karşına bir Arap çıkar ve her istediğini yapar. İnşallah onu hayırlı işler için kullanırsın” (Afyonkarahisar, 385).

Çocuk hırsızı, Pamuk Ana'nın çocuklarını almaya gelir. Pamuk Ana çocuklarının kendilerini koruyabilmeleri için çocuklarına sihirli eşyalar verir.

... bir dalın üç çiçeği gibi olan çocuklarını sevip okşadıktan sonra sandığından bir sabun, bir tarak ve bir bıçak çıkararak çocuklarına verir.

“Bu adam sizi götürecektir, bunlar sihirlidir. Tehlikeye düşünce üç defa üfler yere atarsınız. Onlar sizi korur (Afyonkarahisar, 418).

Çok susayan küçük kız bir kapıdan içeri girer dışarı çıkamaz, kızın annesi babası da kızlarını oradan çıkaramaz.

Ev de kırk odalı bir evmiş. Kız “Ne yapayım tecellim, kaderim böyleymiş” diyerek bütün kapıları tek tek açar. Kırkıncı kapıyı açınca kefen içindi bir öliye rastlar (Afyonkarahisar, 543).

İnsanların kaderine bakan adamın kızını, dev bulutu sürükleyip devin evine bırakır ve kız devin karısı olur.

Bir zaman, insanların kaderine bakan biri varmış. Dünyada varı yoğu kızımıymış. Bu adam bir gün; “Herkesin kaderine bakıyorum, bir de kızımın kaderine bakayım. Kızımın kaderini de öğreneyim.” demiş. Kızın kaderine bakmış; “Kızımın kaderi gökyüzündeki bir bulutta.” demiş (Adıyaman, 232).

12.3. HZ. HIZIR-HZ. İLYAS

Çocuğu olmayan yaşlı adam hurma ağacına çıkar, oradan gökkuşağına biner ve Tanrı dağındaki gizemli gölün suyundan içer ve yaşlı adam gençleşerek Hızır olur.

Gökkuşağı:” Ey, genç adam! Artık ölümsüzlüğe eriştin. Yeryüzüne Hızır Baba olarak ineceksin. Her yıl adına hidrellez günleri düzenlenecek. O gün insanlar senden dilekte bulunacaklar. Onları duy. Dileklerini gerçekleştire!” demiş ve gökyüzünde kaybolmuş (Samsun, 137).

Kızıl sakallı ihtiyar adam, padişahın hanımını iyileştirir ve giderken de hayır dua eder. padişahın oğulları bu adamın Hızır olduğunu anlarlar.

Sizden öyle memleket isterim ki; ovalar tarlalar başak başak ekin olsun. Ambarlar bereket dolsun.” Söyledikleri biter bitmez atına binmiş ve gitmiş. Güneş ve Ay bu ihtiyar adamın Hızır Baba olduğunu anlamışlar (Samsun, 130).

Keloğlan karnını doymak için padişahın aradığı Hz. Hızır'ı bulup geleceğini söyler ama bulamaz. Padişah da kandırıldığı için Keloğlan'ı nasıl öldüreceğini planlarken o esnada Hz. Hızır Keloğlan'ın imdadına yetişir.

“Padişahım, Hızır'ı ben bulacağım.” demiş. Bu Keloğlan'ın da bazı şartları varmış, onları da padişaha söylemiş (Gümüşhane-Bayburt, 328).

Üç hırsız Allah'ın ucunu bulmak için yola çıkar. Hz. Hızır, üç hırsızın yanına gelir ve herkes bir dilek dilesin der. Hırsızların dilekleri hemen kabul olur. Daha sonra Hz. Hızır, bu üç hırsızın yanına gelir. Hırsızların iyi niyetli olup olmadığına bakar ve kötü niyetli olan hırsızların ellerinden mallarını alır.

Neyise, Allah bunarın dileklerini kabul ediyor. Bir yaşlı adam gönderip (Hz. Hızır) bunarın isteklerini yapıyor.

Aradan biraz zaman geçiyor. Bunarın dilâni yerine getiren adam diyor kine:

Varım hele, verdiklerim nasıl duruyor?” diyor (Yukarıçukurova, 623).

Küçük kardeş, hizmetçilerine söyleyerek evine aldığı iki garip kişiyi merak eder, onları görmek için onların yanına gelir.

Küçük oğlan da “Şunlara bir ‘Hoş geldiniz’ diyeyim. Her geleni Hızır bilmeli, nedir ne değildir?” diye yanlarına gelir (Isparta-Sütçüler, 192).

Üç fakir kardeş Hz. Hızır'ı aramaya koyulurlar ve bulurlar. Hz. Hızır bu üç oğlanın dileklerini yerine getirir ve oğlanları fakirlikten kurtarır.

Bir gün Hızır'ı aramak için yola çıkarlar. Üç yol ağzına durup yoldan gelene geçene bakarlar. Hızır'ın parmağında kemik yokmuş. Oradan bilecekler (Isparta-Sütçüler, 226).

Üç fakir kardeşten en büyüğü Hızır'dan derebeylik istemiş, ortanca oğlan çiftlik istemiş, en küçük kardeş helal süt emmiş kız ister. Üçü de isteklerine kavuşur.

Şimdi bir üç kardeş varmış. Çok fakir ama kalenderlermiş. Bunlar demiş ki: “Beraber gidelim Allah'ımızı bulalım, mal isteyelim.” Üç kardeş yola düşmüşler. Gide gide önlerine Hz. Hızır çıkmış. Hızır kardeşlerine demiş ki:

“Nereye gidersiniz, nereden gelirsiniz evlatlar?”

...

“Ben size mal vereyim” (Niğde, 277).

Abi kardeşinin hanımının sözünden dolayı şeytanı ararken karşısına Hızır çıkar. Hızır, abiye yardım eder.

Değirmeni atıverecek olmuş; ama dede yine çıkmış önüne. Dede Hızır'mış.

Dede: “Ne yaptın? Ne oldu?” demiş (Muğla, 398).

Padişah Hızır'ı görür. Hızır'ın kendi kızının gezekçi bir oğlanla evleneceğini öğrenince buna engel olmaya çalışır ama başaramaz.

Bir gün Padişah yolda giderken, yol kenarında oturmuş bir adam görür. Adam yazı yazıyordu. Bu kul, Hızır'dır. Padişah bu adamın yanına gider.

“Sen böyle ne yazıyorsun?” “Falanın oğlunu, falanın kızına yazıyorum” der Hızır. “Peki, benim kızımı kime yazdın?” diye sorar Padişah. Hızır: “Falan yerde bir gezekçi var, onun oğluna yazdım” der (Manisa, 191).

Keloğlan çaresiz bir durumda Allah'a dua seslenirken Hızır gelir ve Keloğlan'ı dertten kurtarır. Bir de Keloğlan'ın dileğini kabul eder.

“Ya Rabbi, ben ne yapayım şimdi! ... Keloğlan, taşın üstünde düşünürken yaşlı bir adam gelmiş ve yanında durmuş; “Yavrum, nedir derdin? Niye dalmışsın böyle?” demiş. Keloğlan, adama dönüp; “Ya kardeşim yoluna git, benim derdim başımdan aşkın bir de seninle uğraşamam!” demiş. Yaşlı adam; “Yavrum söyle nedir derdin? ... Keloğlan; “Elinden geliyorsa, bana hiç kimsede olmayan bir güç ver. Bir de ben kime kızsam onun dişleri tir tir titresin.” demiş. Meğer bu adam Hızır'mış. Hızır, ellerini açıp Allah'a; “Ya Rabbi, bu kulunun dileğini kabul et!” demiş. Ve adam kaybolmuş (Adıyaman, 240-241).

Üç arkadaş pınarın başında gördükleri ihtiyara isteklerini söylerler ve üç arkadaşın isteği gerçekleşir. Ama zenginleşince kibirlenen arkadaş fakir olur. Kadı olan arkadaş da kadı olduğu için kibirlenir o da kadılığı kaybeder üçüncü arkadaş eskisi gibi alçak gönüllü olduğu için daha da zengin olur.

İhtiyar, onların bu sözlerinden sonra ayağı kalkıp, cebindeki kesesinden para çıkarıp zengin olmak isteyene vermiş. Bir kalem çıkarıp kadı olmak isteyene vermiş. Helal süt emmiş bir kadınla evlenmek isteyene ise demiş ki:

“Sen evine git. O kadını ki diliyorsan er geç nasibin olur. Hiç tasalanma!”

İhtiyar, bu sözlerinden sonra ortalıktan kaybolmuş. Onun kayboluşunu gören üç arkadaş bu duruma çok şaşırılmış:

“Bu ihtiyar, Hızır'dı!” diyerek gezmekten vazgeçmişler ve evlerine geri dönmüşler (Bingöl, 198).

Garip üvey evlattır. Nasip de garibin kardeşidir. Garip ile Nasip dere kenarında oyun oynarken karşılıklarına birden Hızır çıkar ve Nasip'ten bir şey

yapmasını ister Nasip yapmaz. Hızır Garipten bir şey ister Garip yapar. Garip iyiliğinin karşılığını alır.

“Oğl gel beni sen tepeye çıkar,” demiş.

Garip gitmiş, sakallı dedenin elini tutarak onu tepeye çıkarmış. Meğer bu ihtiyar kişi Hızır imiş. Hızır dede bu iyiliğinden dolayı Garip'e sihirli bir öküz vermiş. Öyle bir öküz ki dilediğin zaman boynuzlarından süt-şeker akıtmış. Bu dede hediyesini verdikten sonra birden her taraf toz duman olmuş ve ihtiyar bir anda kaybolup gitmiş (Bingöl, 202).

12.4. TABİAT İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Şeytanın verdiği sihirli değirmeni (kahve değirmeni) kadın denize düşürüyor. Denizlerin suyunun tuzlu olmasının sebebi olarak şeytanın verdiği değirmenin, denizin dibinde dönüp tuz üretmesi olduğu anlatılıyor.

Değirmen dönmüş dönmüş tuz, dönmüş dönmüş tuz... Gemi tepesine dek dolmuş. Kadın değirmeni durdurmayı bilmiyormuş. Herkes batmış, boğulmuş ölmüş. Değirmen halen denizin dibinde dönermiş. Bu deniz anın tuzluymuş. Değirmen halen daha tuz çıkarırmış denizin dibinde (Muğla, 398-399).

Kötü kalpli adamın evi depremde yerle bir olur.

Aradan aylar, yıllar geçmiş. ve birgün bir deprem olmuş, kötü kalpli adamın sarayı yıkılmış. Zamanında çok kalp kırıp insanları küçük gördükleri için şimdi de onlar muhtaç bir şekilde hangi eve gitseler her evin kapısı suratlarına kapanmış (Muğla, 289).

Senem dağ başında susayınca su arar. Dut ağacını görünce dut ağacının olduğu yerlerde suyun bulunacağını düşünür ve suyu bulur.

Çok susamış. Bakmış ki karsıda dut ağaçları var; “Dut ağacının olduğu yerde mutlaka su olur. Bari gidip biraz su içeyim.” demiş. Dut ağacının yanına gitmiş. Kanasiya su içmiş. ... Bu ağa, azaplarını da yanına alarak ava çıkmış. Dut ağacının yanına gelmiş. Su içmiş (Adıyaman, 279).

12.5. GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Cuma günü camiye cumalık getirmeyi unutan kız hocasından dayak yer.

Köyün çocukları da, Cuma namazlarında; "Cumalık" getirirlermiş. Bir gün, gızın bir tanesi, "Cumalık" getirmeyi unutmuş (Yukarıçukurova, 587).

Padişahla vezir bir zamanlar müezzinlik yapmış olan çamaşırcının hikâyesini dinler.

Bu camide müezzinlik yapıyordum. Bendeki ses hiç kimsede yoktu. Bir Cuma sabahı tevcid vermek için minareye çıkınca, minarenin tepesinde kocaman bir kuş gördüm (Afyonkaarahisar, 567).

Bir zamanlar padişahın oğlu olan eskici yanına gelenlere başından geçen bir olayı anlatır.

Bir Hıdırellez günü vezir, vüzerâ alem yapıp eğlendik. Sohbet ederken söz döndü dolaştı... (Afyonkaarahisar, 565).

Padişahın hanımı hastalanır, hastalığın çaresini bulamazlar. Padişahın oğulları Güneş ile Ay annelerini Hıdırellez günü şifa bulabileceğine inanırlar.

Bir gün Güneş ve Ay annelerinin yanına gelerek kendisini Delikli Kınalı Kaya denen yere götürmek istediklerini söylemişler. Bugün hıdırellez demişler, oranın havası da suyu da hastalığına belki şifa olur (Samsun, 129).

12.6. RÜYA İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Zengin ailenin kızı bir rüya görür. Kızın babası bu rüyayı beğenmez ve kızının öldürülmesini ister. Ama rüya gerçekleşir.

Kızları bir gün rüyasında annesinin eline su döktüğünü, babasının da havlu verdiğini görmüş. Sabah kalkmış annesine mutlu bir şekilde rüyasını anlatmış. Annesi de kızının gördüğü bu rüyayı babasına anlatmış. Babası bu rüyaya çok kızmış...(Mersin-Anamur, 42).

Yahudi gördüğü rüyadan dolayı adamın tuttuğu balığı almak ister ama başarılı olamaz.

Yahudinin birisi de rüyasında görür ki, “Adamın biri bir balık tutacak, o balığa kaç kuruş isterse ver. O balıkta iş var.” Yahudi erkenden kalkıp kıyıda dolaşmaya başladı. Baktı ki adamın birinde balık, hemen yanına yanaştı (Gümüşhane-Bayburt, 288).

Mehmet Ağa, rüyasında gördüğü aksakallı adamın sorduğu cevaba; gençlikte gelsin diye cevap verir.

Bir gece rüyasına ak sakallı iki adam gelip: “Mehmet Bey, sana bir bela gelecek. Gençlikte mi gelsin, yoksa kocalıkta mı gelsin?” diye sorunca... (Kastamonu, 318).

Bir gün bir dede rüyasında, öldüğünü zannettiği torunun yaşadığını görür. Araştırıp bakarlar, çocuk yaşıyor.

Aradan yedi sene geçtikten sonra dedesi çocuğu rüyasında yaşıyor bir vaziyette görür.

Sabahleyin oğlanını çağırarak: “Oğlum, git bu çocuğu bul. Dağa attığınız bu çocuk yaşıyor” (Kastamonu, 328).

Gündeşlioğlu, Allah bana bir evlat verirse bütün malımı bağışlayacağını söyler ama çocuğu olunca bu vaadini unuttur. Bunun üzerine Gündeşlioğlu, rüyasında melekler tarafından ikaz edilir.

Gündeşlioğlu uyumuş. Rüyasına melekler girmiş.

“Sen evlat istemiştin. Evladın oldu. Şimdi dileğini yerine getir.” demişler, gitmişler.

Gündeşlioğlu sabahleyin kalkmış, düşünmüş. Amma bir türlü aklına getirememiş. Yine akşam olunca yatmış. İkinci rüyasında da aynı şey olmuş.

“Adakta bulunmuştun, yerine getir.” demişler, gitmişler.

Bir korkuyla uyanmış (Kahramanmaraş, 416).

Babanın küçük kızı han yaptırap gelen geçen orada rüyaya yatar. Sabahleyin gördükleri rüyayı han sahibine anlatırlar.

Gelen geçenler orada konaklayıp yerler içerler, banyolarını yaparlar o gece rüyaya yatarlarmış. Sabah olunca da rüyalarını hanın sahibine anlatırlarmış (Manisa, 177).

Lanetli Adam, gördüğü rüyadan çok etkilenir ve imana gelir.

Allah, Cebrail'e; “Bu adama söyle imana gelsin.” demiş. Cebrail, adamın rüyasında; “Allah'a iman et!” demiş. Adam sasırmış. Diğer aksam yine Cebrail gelmiş; “Allah'a iman et!” demiş. Adam, korkmaya başlamış. Cebrail üçüncü gece yine gelmiş; “Allah'a iman et!” demiş (Adıyaman, 261).

Keloğlan Arap'la kavgaya tutuşur ama bir türlü yenemez. Akşam olunca ayrılırlar. Keloğlan rüyasında Hızır'ı görür.

Akşam Hızır, Keloğlan'ın rüyasına girmiş; “Korkma Keloğlan, sen yarın onu yenersin.” demiş. Sabah bunlar tekrar kavgaya tutuşmuş. Dönmüşler dolaşmışlar. Keloğlan, Arap'ı yenmeyi başarmış (Adıyaman, 243).

İstanbul'da bir Yahudi gördüğü rüya doğrultusunda hareket eder. Ama Anadolulu Mehmet Yahudi'den uyanık çıkar. Yahudi'nin rüyasında gördüğü fincanı Yahudi'ye vermez.

Yahudinin birisi rüyasında bir yeşil balığın karnında fincan olduğunu görür. Fincanla suyu attıkça padişahın sikkesi gibi altın atarmış. Yahudi bunu rüyasında görünce bütün balıkçılarla kontrat yapar. İki yıl balıkçıların tuttuğu balığı alır (Niğde, 242).

Bu dünyada rızkının olmadığına inanan fakir adam bir gece bir rüya görür ve gördüğü rüyayı padişaha anlatır.

Ben bir gece rüya gördüm. Aksakallı bir dede bana bu çeşme senin çeşmen diğeri de karşı kahvenin çeşmesi, dedi. Benim çeşmemden damla damla su akıyordu. Diğerinden şırl şırl su akıyordu. O günden beri bol kazancım olmaz ama kimseye de muhtaç olmam.” demiş (Amasya, 224).

Fakir ailenin kızı padişahın oğlunun rüyasına girer ve padişahın oğlu kızı arayıp bulur ve evlenir.

Ben bir kız gördüm rüyamda, yürüdüğü yerde çimler bitiyor, güldüğü zaman yüzünde güller açıyor, ağladığı zaman gözlerinden inciler dökülüyor. Ben bu kıza âşık oldum, bana onu bulun (Amasya, 269).

Padişahın kırkıncı oğlu kırk kız kardeşin en küçüğünü ejderhanın elinden kurtarıp kızla evlenir.

Ejderhanın sarayına vardıklarında ejderha da uyuyormuş. Rüyasında da padişahın kızını görüyormuş. Bunların gürlütüsünden uyanıp padişahın kızını karşısında görünce şaşkınlıktan bayılıp düşer (Afyonkaarahisar, 578).

Rüya gören kadın kocasının da yardımıyla şah hanım olur ve insanlara zulüm etmeye başlar daha sonra eski haline döner yaptıklarından pişman olur ama elindekilerle yetinmesini öğrenmiştir artık.

Karı koca akşam olmuş yatağa girip uyumuş. Kadın rüyasında suyu berrak bir denizden kocaman bir balık görmüş. Balığın sırtında çeşitli rızklar varmış. Balık, kadına bu rızkları verirken birden uyanmış. Kadın uyandığı gibi kocasını kaldırmış.

“Ali, ben bir rüya gördüm” (Bingöl, 182).

Ağa rüyasında çobanın oğlunun kendi kızıyla evleneceğini görür ve böyle bir olayın gerçekleşmesine engel olur. Ama ağa başarılı olamaz.

Bir gün bu ağa bir rüya görmüş. Rüyasında dağ köylerinden birinde bir çobanın oğlunu görmüş. O çobanın oğlu kendi kızıyla evlenecekti. Ağa bu rüyadan sonra

çok korkmaya başlamış. “Nasıl olur da kızımı o çobanın oğluna veririm,” diye hayıflanıyormuş (Bingöl, 206).

12.7. PADİŞAH/PAŞA SEÇME

Seyda gittiği şehirde kuş uçurulup padişah seçileceğini öğrenir.

Bu seherin padişahı olmuş. Bugün padişah seçeceyler, o da devlet kuşunnan. Kimin başına gonsa onu petişah seçeceyler. Bir şeherin kenarına çıhip orada herkes seyrine getmeye çalışır” (İğdır, 343).

Gündeflioğlu'nun çocuklarının bulunduğu sandıktan çıkan nur yüzlü kadın çocuklara bir yol arif eder. çocuklar o yoldan giderler ve bir köye varırlar. Köyde de padişah seçimi için kuş uçurulmaktadır.

Orda padişah seçilmiştir. Millet meydana toplanırmış. Bir kuşu salıvermişler. Kuş kimin başına konarsa, onu padişah seçerlermiş. Kuş sarayın hamamını yakan külhanın başına konmuş. O isli pisli külhan olduğundan onu topluma katmazlarmış. Üç kere denemişler, üçünde de ona konmuş (Kahramanmaraş, 419).

Padişah üç çocuğuna bir soru sorar. Padişah en küçük oğlunu verdiği cevabı beğenir ve onu padişah yapar.

Padişahlık değiştirme günü geldiği için oğullarını toplamış. Oğullarına sormuş: “Oğlum beni ne kadar seviyorsun?” demiş.

En büyük oğlu: “Altın gibi seviyorum babacığım.” demiş.

Ortanca oğlu: “Gümüş gibi seviyorum babacığım.” demiş.

Küçük oğlu: “Tuz kadar seviyorum babacığım.” demiş (Muğla, 360).

Köyün paşası ölünce, köylüler köyün paşasını seçmek için köylüler üç sefer kuş uçururlar, er seferinde kuş garip bir adamın başına konmuş. Bu adam köyün paşası olur.

O köyde bir kuş varmış. Köylüler bu kuşu havaya salıp uçururlarmış. Bu kuş uçup kimin başına konduysa o kişi köyün ağası olurmuş. Çocukların babası köyün bir sokağında tek başına oturuyormuş. Bu kuş uçup adamın başına konmuş.

... kuş uçup yine bu adamın başına konmuş. Bunu gören köylüler mecburen bu adamı Paşa yapmışlar (Bingöl, 211).

12.8. AVA ÇIKMA

Padişahın oğlunun yaraladığı kartalı Keloğlan alıp tedavi eder.

O günlerde Keloğlan evini ocağını bırakmış ora senin bura benim geziyormuş. İdi ile Bıdı'nın konuşmalarını duyunca karşılıklarına dikilmiş. “ Verin elinizi öpeyim ana baba.” demiş (Samsun, 140).

Yedi avcı arkadaş birlikte ava çıkarlar.

“Yârin ava gedek, Avcı Ali,” demişler, bunun odasında toplanmışlar. Avcı Ali:

Yârin olunca, ava getmişler, her biri goyuğa dağılmışlar (Yukarıçukurova, 514).

Avcılar yaralı tilkiyle arkadaş olmak ister ama tilkiyi yaralayan bir insan olduğu için tilki bu teklifi kabul etmez.

Yaralı dikli orada dururken, garşıdan da üç dört tane, omuzu silahlı avcı geliyormuş. Bunar, bakıyorlar ki; bir yaralı dikli! Buna sesleniyorlar:

“Oooo, dilki gardaş, ne geziyon, gel de arkadaş olak” (Yukarıçukurova, 513).

Padişahın küçük oğlu ava gider, avdayken karşısına Anka kuşu çıkar.

Şimdi, bu arada gene oğlan, yayını, okunu eline alıyor, ava çıkıyor. Avını yaparken yoruluyor, bir ağacın dibine oturup bekliyor (Yukarıçukurova, 5554).

Ahmet Ağa evlendikten sonra ava çıkar.

Dururken adamın canı sıkılır. Silahlardan birini alıp, ava çıkar. Bir gün geçer, üç gün, beş gün geçer (Isparta-Sütçüler, 176).

Çocuk bir gün avcı beye ava gitmek istediğini söyler. Avcı beye ava giden çocuk bir keklük vurur.

“Beni ava götür.”der. Avcı, oğlana bir tüfek bir de at alır. Ertesi gün ava giderler. Bir çeşmenin yanına varırlar. O çeşmenin yanında avcılar hep tahsım oldular.

“Kim önce avını yaparsa buraya gelsin.” dediler (Kastamonu, 376).

Avcılar hasta kızın bulunduğu gölün kıyısına gelirler.

... iki üç Kürt avcı da aralarında avlanmakla uğraşırken dalgın dalgın suyun kenarına kadar gelirler. Yorgun avcılar gölden su içmek için eğilince... (Kastamonu, 322).

Padişahın oğlu büyüyünce arkadaşları ile ava çıkar.

Oğlanlar yetişmiş. Simdi bunlar üç arkadaş olmuş, oğlanlar. Her gün bir tüfek, her gün ava giderlermiş. Eee ağaların, zenginlerin çocukları gari, padişahların çocukları (Balıkesir, 277).

Padişah ava çıkar, yolda ihtiyar bir çiftçiyle karşılaşır.

Bir gün padişahlar padişahi av için şehirden uzaklaşmış. Yolda giderken pek çok insanın çalıştığı bir tarla görmüş (Konya-Cihanbeyli, 117).

Rüzgaroğlu, her zaman ormana ava gider.

Rüzgaroğlu ormanda avlanırken ormanın derinliklerinden bir ses duyar: Gençlikte zenginlik, ihtiyarlıkta fakirlik mi istersin? Yoksa gençlikte fakirlik, ihtiyarlıkta zenginlik mi? Rüzgâroğlu ava meraklı olduğundan hemen bütün günleri ormanda av peşinde geçermiş. Ceylan gibi güzel atına biner, yay gibi hızla giden iki köpeğini yanına alır, her attığını vuran tüfeğini de omzuna asarak sabahları ava çıkarmış (Konya-Cihanbeyli, 124).

Avcı ava gider ama avcının tembel karısı avcının vurduklarını pişirmeye üşenir. Bir gün bir dilenci ocakta pişmek üzere olan ördeği çalınca tembel kadın akıllanır ve tembelliği bırakır ev işlerini yapmaya başlar.

Avcı ava gitmiş, bir ördek vurmuş. Eve gelmiş, ördeği temizlemiş, ateşe koymuş. Tekrar ava gitmek üzere hazırlanmış, karısına:

—*Ateşe ördeği koydum, yanmasın bak demiş* (Konya-Cihanbeyli, 1198).

Hançerbağı işi yokken ava gider avlanır.

Hançerbağı ava gidip, avdan gelirmiş. Şimdiki gibi böyle eskiden iş yokmuş. Bir gün gelmiş ki, hanımı bohçasına bir şey sokuyor (Kahramanmaraş, 368).

Padişahın oğlu Hançerbağı, ava gidip gelmeye başlar. Padişah, oğlunu öldürmek ister ama bu isteği gerçekleşmez.

Bir gün beş gün derken bu oğlan ava gidip avdan gelmeye başlamış. Padişah oğlunun bu durumunu beğenmemiş. Adamlarını toplamış başına. “Benim bu oğlanı öldürmenin bir çaresi?” demiş.

Vezir: “Aman bre padişahım ondan kolay ne var?” demiş. “Bizim oğlanlara söylerik, o ava giderken arkadan vururlar... (Kahramanmaraş, 363).

Oğlan kardeşler ava gider.

Bir gün kız kardeşleri evde kalmış ve oğlan kardeşler ava gitmişler. Onlar ava gittiklerinde evde ateş sönmüş ve kız kardeşleri de ateş aramaya gitmiş.(Muğla, 323)

Anne sütü emmeyen kızla evlenen adam karısını ve kızını mağaraya hapsedip oğluyla beraber ava gider.

Oğlunu da yanına alıp ava gitmiş. Bir yıl sonra mağaranın yanına gelmiş, karısına seslenmiş (Adıyaman, 177).

Paşa ava gider. Kaf Dağı'nın arkasındaki bir mağaranın önünde devi öldürüp mağaradan çıkan güzel kızla evlenir

Sabah olunca ava çıkmak için halkı şehir meydanına çağırdım. Herkes hazırlığını yapıp meydana geldi. Ben; 'Siz birlikte avlanın ben başka bir yöne gidip avlanacağım.' dedim. Halk ava giderken, ben, mağaranın önüne gittim (Adıyaman, 247).

Sandıkta nar tanesi adlı kız çıkar. Kızın annesi babası öldüğü için amcasının yanında kalır ama amcasının eşi Nar Tanesinin güzelliğini kıskanır ve evden attırır. Nar Tanesi'ni paşanın oğlu avlanırken bulur.

Bir gün, paşanın oğlu ava çıkmış. Avlanırken, sandığı görmüş. Sandığı açmış. Bakmış ki içinde, ay ve güneş gibi parlak bir kız var (Adıyaman, 264).

Ağa çölde avlanırken bir kadın görür kadının kimsesi olmadığını anlayınca kadını yanına alır, kadın ağanın hizmetçisi olur.

Bu arada o çevrede bir ağa otururmuş. Bu ağa ava gitmeyi severmiş. Bir gün yine adamlarını almış ava çıkmış. Köpekleri bırakmış (Adıyaman, 206).

Dev ava çıkar ve dev karısı girmemesi gereken iki odanın kapısını açar.

Sabah olmuş dev ava çıkmış. Kadın anahtarları almış kapıları açmış. Birinci kapıyı açmış (Adıyaman, 232).

Ava çıkan ağa güzel bir kız görür ve kızı eve götürüp kızla evlenir, çocuğu olur.

Kızı bıraktıkları dağın civarında da bir ağa varmış. Bu ağa, azaplarını da yanına alarak ava çıkmış. Dut ağacının yanına gelmiş. Su içmiş (Adıyaman, 279).

Paşanın küçük oğlu bir kurbağa ile evlenir. Daha sonra ava gider. Kurbağa evde kimse yokken çok güzel bir kıza dönüşür.

Oğlan, av meraklısıymış. Gündüz ava gitmiş gelmiş ki bir önceki gün eve getirdiği keklik kızarmış hazır olarak tabakta bekliyor (Adıyaman, 292).

Padişahın oğlu evlendikten sonra ava çıkar ve avda onu haramiler yakalar.

Bir zaman sonra, padişahın oğlu avlanmaya çıkmış. Gittiği yerde haramilere yakalanmış (Amasya, 262).

Avcı Mehmet bir gün ava çıkar yanlışlıkla bir yılanı vurur ve canı sıkılır. Yılanlar Avcı Mehmet'in arkadaşları kılığında girerek ava götürürler. Avda yılanlar sultanının kızıyla tanışır.

Yılanlar, arkadaşları kılığında Avcı Mehmet'in evine gelirler:

“Haydi bugün ava gidelim!”

Avcı Mehmet “Kusura bakmayın canım bir yere gitmek istemiyor” dediyse de arkadaşları ısrar edince onlarla ava diye yola çıkar (Afyonkaarahisar, 384).

12.9. KAHVE İÇME

Padişah Çoban Hasan'ı huzuruna getirtir ve ikisi birlikte kahve içerlerken konuşurlar.

Çoban Hasanı önlerine katar Padişahın huzuruna getirirler. Padişah der ki:

“Getirin bir sandalye otursun.”

... Padişah bu sefer derki:

“Hasanla bana birer kahve yapın.”

Kahveyi yapar getirirler ... (Elazığ, 292).

Padişahla vezir derviş kılığında kendi memleketlerini gezerler. Bir adam, padişahla veziri tanır ve ikisini evine kahve içmeye davet eder.

Bunlar derviş kılığında gezerlerken çocuk bunları görüp tanır. Yanlarına yanaşarak evine götürmek istediğini söyler. Buyurun bizim fakirhanemize gidelim de bir acı kahvemizi için. Siz galiba yabancısınız (Gümüşhane-Bayburt, 349).

Padişahın kızı evlenir ve gittiği evde padişahın kızına her gün kahve içirirler.

Burada bu kıza her akşam bir kahve pişirip içirirlermiş. Kız da kahveyi içince uyuyakalmış (Gümüşhane-Bayburt, 324).

Padişah, Ahmet Ağa'yı sarayında ağırlar, kahve ikram eder. Ahmet Ağa kahveyi su gibi içince padişah yadırgar.

Padişah, "Kızım bir kahve yap." der. Padişahın kızı kahveyi pişirip gelir. Adam ömründe hiç kahve içmemiş ki. Alır kahveyi su içer gibi bir diker, ağzı yanar. Padişah yine fısıldar:

"Tilki Efendi, bu adam ömründe hiç kahve içmedi mi? Su içer gibi içti gitti" (Isparta-Sütçüler, 175).

Padişah kızıyla birlikte kahve içer.

"Altın tepside fincan ile kahve gelsin." der. Aynı dakikada emrettiği gibi kahve gelir. Kahveyi filan içtikten sonra kız ... (Kastamonu, 279).

Devle savaştan altı kardeş, kendilerine yardım eden Şah İsmail'i evlerine kahve içmeye davet ederler.

"Kardeşim, biz bunu evimize götürsek de bir fincan kahve içirsek. O kadar hakkı geçti" diyor. Eh kim söyleyecek, herkes korkuyor kuvvetli diye ondan. Simdi küçük kardeş diyor ki:

"Aman birader, nesini korkuyorsun?" Küçükler her zaman şeytan olur, kocamanlar ne zaman olsa avanak olur. Şimdi bu varıyor:

"Ağabey, çok memnun olduk" diyor. Onlar öyle gari gidiyor. "İlle bizim eve kadar gidelim, bizim bir fincan kahvemizi iç" diyor (Balıkesir, 280-281).

Senem'in ilk kocası askerden dönünce Senemi aramak için yollara düşer.

Konup geçerek de, kahve tütün içerek de.. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Bir arpa boyu yol gitmiş. Sonunda Göğsü Kilitli Bey'in konağının kapısına varmış (Kahramanmaraş, 472).

Anadolulu Mehmet kahve tiryakisidir.

Mehmet kahve tiryakisiymiş. Raftaki fincanı alıp gelenlere verir.

"Alın işte fincan. Yemin ettim katiyen balığı vermem."

“Balığı sen ye. Fincanı ver yeter” (Niğde, 243).

Kırk kardeşin en küçüğü Mehmet Ağa'nın kim olduğunu öğrenmek için misafir ederler misafire kahve ikram edilir.

“Ağa, bugün bizim misafirimiz ol, bir acı kahvemizi iç.”

“Peki geliyorum. Fakat benim biraz işim var, hepiniz arkanızı dönün, yoksa hepinizin kafasını alırım” (Afyonkarahisar, 673).

Fakir çiftçi bir köylünün evinde misafir olur ve ev sahibi çiftçiye kahve ikram eder.

Yorulmuş olan adam kabul ederek köylünün misafiri olur. Akşam yemeğinden sonra kahve içerken ev sahibi, “Arkadaş sen ... (Afyonkarahisar, 645).

Yaşlı kadın içinde kaygının derdin olmadığı ev arar ve güzel bir ev bulur ama o evde de kaygının olduğunu öğrenir.

Kadın aşağı iner, kapıyı açıp yaşlı kadını buyur eder. Kadın eve girince sağa bakar her şey güzel, sola bakar her şey güzel. ... Kız kahve yapar, beraber içerlerken kadın konuşmaya başlar (Afyonkarahisar, 626-627).

Kel, kaplan sütü bulmak için çok çaba sarf ederken vezirin oğlu ile kızirin oğlu Kel kadar çabalamazlar.

Bakmış ki vezirin oğlu ve kızirin oğlu gölgede oturmuş, ellerinde kahveleriyle keyif çatıyor. Yanlarına gitmiş; “Ne arıyorsunuz burada?” demiş (Adıyaman, 235).

Kız cadının kızına misafir olur.

Cadının kızı; “Uzak yoldan geldin. Yorgunsundur. İçeri gel biraz soluklan. Çay kahve iç, davulu vereyim.” demiş (Adıyaman, 194).

12.10. MISAFİRPERVERLİK

Gece yarısı yağmurda ıslanmış ve aç bir adam bir evin kapısını çalar ve yardım ister. Ev sahibi de kapısını açar, aç adamı yedirir içirir.

Gecenin birinde yağmur yağıyor, kar yağıyor, çok tipi var. Bir atlı kapıya geldi, hizmetçiye: “Allah rızası için, Allah aşkına, bu hayvan da ben de acımızdan öldük. Beni içeriye alın.” dedi. ...

“Getir, misafir odasına koy, yemek ver. Atına da arpa ver” (Elazığ, 290-291).

Padişah derviş kıyafeti giyerek dolaşırken fakir bir aileye misafir olmak ister ve aile de dervişi evlerinde misafir ederler.

“Oğlum, bu gece sen beni misafir etmez misin?”

“Dervişim, benim yerim yok, bir tek göz odam var, çocuklarım var, sen sığmazsın.”

“Peki oğlum, benim ekmeğim aşım yanımda, yalnız bu akşam sizde yatayım.”

Oğlum, bu dervişi götürür evde misafir etsinler” (Elazığ, 281).

Tilkinin yardımıyla yılandan kurtulan adam, yılanı evinde misafir edip tavuk ikram etmek ister.

“Yok dikli gardaş, ben senin hakkını ödeyemem. Gel, bizde çok tavuk var, bir gece de bende misafir ol” (Yukarıçukurova, 512).

Padişahın küçük oğlu, acıkır bir ninenin evine misafir olur. Nine de misafirini yedirir içirir.

... sağdan, soldan gezinirken, acıkıyor. Bakıyor ki, orada bir ev var! Vara vara varıyor ki, bir kocakarının evi. Garınene, yemek falan veriyor, su da getiriyor (Yukarıçukurova, 512).

Hamile kadın bir evin kapısının yanında ev sahibinden yardım ister, kızın kalacak yeri yoktur. Ev sahibi hamile kadını evlerinde misafir eder.

Gız:

“Abla, buraya yolum düştü. Yusuf-u Kenan’ınızın hayrına, beni evinize alın,” demiş.

Bunu evlerine almışlar, ayrı bir oda vermişler.(Yukarıçukurova, 597).

Hızır, eskiden yardım ettiği fakir oğlanı denemek için kılık değiştirerek misafir olmak ister. Küçük oğlan da Hızır’ı evine misafir olarak kabul eder.

“Tanrı misafiri kabul eder misin? Aralarında konuşurlar. Oğlanın misafir almaya pek gönlü yoktur. Ama kadın:

“Kabul edelim. Yağmur da yasta yolda kalmış bir yolcu, yazıktır!” der. Sonunda misafiri “Ederiz ederiz gel!” diye çağırırlar (Isparta-Sütçüler, 227).

Kel Osman, yanında bir kedi ve köpekle bir köye varır. Köylüler Kel Osman’ı köy odasında ağırlarlar.

“Ey köylüler! Biz üç arkadaşız, köye misafir geldik. Ekmek getirin, su getirin, odun getirin.” diye bağıırır. Köylüler birer kucak odun, ellerinde birer kap yemek ve koltuklarının altında da birer kazıkla gelirler (Kastamonu, 280).

Şah İsmail, altı kardeşe yardım eder. Onları devin elinden kurtarır. Bunun üzerine altı kardeş Şah İsmail'i evlerinde ağırlarlar.

“Hemen yemek hazırla sen, misafir getiriyoruz” diyor kardeşine. Altı kardeş, bir de o İsmail gidiyor.

...

Hemen yemek hazırla sen” diyor. Hemen yemek hazırlıyor. Odanın birine oturtuyorlar. Onu da yediriyorlar, içiriyorlar, kahvesini içiyor, yiyorlar, içiyorlar. Şimdi bunlar bir daha düşünüyor altı kardeş (Balıkesir, 281).

İşsiz güçsüz adam misafir olduğu ev sahibi tarafından kollanır. Ama sadece misafirken kollanır.

Bu adam ıssız güçsüz dolaşır, gittiği yerde bi eve misafir olur, yer, içer yatarmış. Hayatını böyle devam ettirmiş. Bir gün yine bi eve gitmiş. Çalmış kapıyı. _çerden:

- “Kim o?” diye ses gelmiş.

- “Tanrı misafiri.” demiş adam (Konya-Seydişehir, 163).

Kadın, dilencinin karnını doyurur, dilenci de hayır dua eder ve kadının ömrü seksen sene uzar.

... dilenci seslenmiş:

“Ev sahibi, ev sahibi... Ne olur ben çok acıktım. Bana bir parça ekmek

verir misin?” demiş. ... Bir parça ekmek değil de ne kadar fakir de olsa ona kendince bir sofraya hazırlamış. Yemeği yedirmiş adama ve uğurlamış (Muğla, 240).

Vezir bir köylünün evine misafir olur. Köylü misafiri ağırlar.

Vezir orada bir konuk artık. “Selamünaleyküm, aleyküm selam.” Demişler. Yemişler, içmişler hep beraber. Misafire; “senin odan burada” diye odasını göstermişler (Muğla, 372).

Hırsızlar kılık değiştirip gaz satıcısı olurlar. Hırsızlar, kendi sırlarını bilen köylüyü bulup öldürmek isterler ama başarılı olamazlar.

Gaz satıyorum ben köy köy dolaşıyorum diye misafir olmuşlar bizim adama. Neyse adam buyur etmiş onları sonra adamları almış kahveye götürmüş (Manisa, 210-211).

En küçük kardeş yaşlı bir kadına misafir olur. Yaşlı kadın çocuğa ikramda bulunur sonra da çocuk yaşlı kadının yaşadığı yerdekilerin su sorununu çözer.

Git gide bir ihtiyar kadının evine gelir kapıyı çalar, kapı açılır. "Tanrı misafiriyim teyze. Bana bir tas su verir misin? "diye sorar. Yaşlı kadın hemen gider bir tas su getirir (Manisa, 157).

Eve konuk almayı seven hem gönlü hem de kendi zengin padişah misafirleri için, her seferinde 40 çeşit yemek sofrası hazırlatıyor.

Padişahın, hem kendi, hem de gönlü çok zenginmiş. Eve konuk almayı da onları ağırlamayı da pek severmiş.

...

Padişah bir gün aşçısına emir vermiş.

"Bugün çok sevdiğim, çok kıymetli arkadaşlarım gelecek, akşama sofrayı donat, en güzel yemekleri yap." demiş. Aşçı:

"Tamam, padişahım" demiş. Hemen işe koyulmuş (Amasya, 229).

Pamuk Ana'nın evine gece geç saatte misafir gelir ve Pamuk Ana misafirini içeri alır.

Kimsin, gecenin bu saatinde ne istiyorsun?

"Tanrı misafiri! Yardım edin, karnım çok aç, sokaklarda üşüdüm, bana bir dilim ekmek verin!"

Tanrı misafiri gelir de geri çevrilir mi? Kadın aşağıya inerek kapıyı açar (Afyonkarahisar, 417).

Fakir çiftçi üç sene çiftlikte çalıştıktan sonra köyüne dönerken yolda bir köylü onu evinde ağırlar.

Ev sahibine selam verip giderken, ev sahibi çağırır.

"Uzaktan gelmişsiniz, yorgunsunuzdur. Bu gece misafirim olun.

Yorulmuş olan adam kabul ederek köylünün misafiri olur (Afyonkarahisar, 645).

Keloğlan Üç Cambaz Kardeşleri evinde misafir eder.

Sabahleyin evden çıkarken karısına "Akşama misafirlerim var. İyi bir sofraya hazırla" diye sıkı sıkı tenbih etmiş (Afyonkarahisar, 652).

Kırk kardeşin en küçüğü kendi otlaklarına gelen Mehmet Ağa'nın kim olduğunu öğrenmek için misafir ederler.

...

Sonunda adamı misafir edip kim olduğunu öğrenmeye karar verirler. Küçük kardeşi tekrar gönderirler (Afyonkarahisar, 673).

Tüccar, mal sahibi adamı evine davet ederek başından geçenleri anlatır.

... başıma neler geldi bir bilsen..." deyip mal sahibini evine davet eder; adam gitmek istemese de onu zorlayarak evine götürüp misafir eder. Tüccar, adama izzet-i ikram sunduktan sonra odaya karısını da çağırır. Karısı gelip oturur. Tüccar, misafirine ... (Bingöl, 236)

Kimsesiz genç gurbette bakkala misafir olur.

Bakkal; "Misafirim ol." demiş. Genci alıp evine götürmüş. Aradan üç gün geçtikten sonra; "Oğlum, üç gündür misafirimsin. Misafirlük üç gündür (Adıyaman, 214).

12.11. YARDIMSEVERLİK-HAYIR-İKRAM

Aşkından hasta olan kız babasına, kendi adına hayrat yaptırır.

Gız:

"Baba, - demiş- benim derdim; sen bir hayırât yapdır. Benim hayırâtıma, o hamam çalışsın," demiş.

"Tamam," demiş babası.

Bu bir hamam yaptırmış. Hamam, gızın hayırâtına çalışırımış (Yukarıçukurova, 593).

Herkesin yardımsever olduğu ülkede cimri bir adam vardır ve onu hiç kimse sevmez.

Ülkenin birinde herkes güler yüzlü, merhametli, konuksever ve iyi kalpliymiş. Karıncayı bile incitmekten korkarlarmış. Kazandıklarının bir kısmını fakir olanlara hediye ederler, onların sıkıntılarını azaltmaya çalışırlarmış. (Konya-Seydişehir, 150)

Bir kadın, dilenciye yiyecek verir. Ama kadının kocası çok cimri olduğu için ilk önce eşine çok kızar ama sonradan aç olana yardım etmek gerektiğini anlar.

Yoldan bi dilenci gecir. Dilenci deyir: "Ya Allah rızasına..." Deyir:

“Men acam!” Tuttur, ayağın birini goyur eyhmeyin arasına, verir buna (İğdır, 470).

İyi kalpli adam, komşusunun zor gününde komşuna yardım eder.

Sen beni tanımadığın halde sarayına aldın, yedirdin, giydirdin hatta hediyeler verdin. Ben ne kadar kötü kalpli bir adammışım, asıl yüce olan senmişsin. Bu felaket benim aklımı başıma getirdi. Senden çok utanıyorum. Ne olur beni affet.” demiş (Muğla, 290).

Keloğlan cinlerden sihirli siniyi alınca eve gider ve siniyi annesine verir. Sinide çeşit çeşit yemekleri gören Keloğlan’ın annesi hemen komşularını çağırır yemeklerden komşularına ikram bulunur.

Annesi siniyi görünce: “Komşularımızı da çağıralım oğlum. Onlar da doysunlar. Onlar da bu yemeklerden yesinler” demiş (Muğla, 321).

İyilik ve kötülük çalışmak için yollara düşerler. İyilik erzağını kötülükle paylaşırken kötülük erzağını paylaşmaz.

Demişler böyle oturup duracağımıza çalışmaya gidelim demişler. Kötülük biraz erzak almış yanına. İyilik de almış biraz erzak. Yayan gidiliyor tabi o sıra. Dere tepe giderken giderken tabi bir ara da karınları acıkmış.

Kötülük demiş ki; “Ya İyilik senin ekmeği yiyelim ya” demiş. O da tabi hep iyilik yapma peşinde;

“ İyi ya yiyelim buyur” demiş.

Yiyorlar tabi hepsi yenmiyor bir miktar yiyorlar. Gene yola devam. Gene yol gidince gene karınları acıkıyor. Kötülük gene demiş; “Senin kalan ekmeği yiyelim.”

O da demiş; “Tabi yiyelim komşu” (Manisa, 151).

Keloğlan yolda aç bir adamla karşılaşır ve aç adamın karnını doyurur.

Yolda biriyle karşılaşmış; “Karnın aç mı?” demiş. Adam; “Aç olsa da neyin var ki Keloğlan!” demiş. Keloğlan; “Nelerim var nelerim, gel de göstereyim!” demiş. Keloğlan; “Açıl sofram açıl, türlü türlü mamüller saçıl!”(Adıyaman, 237).

Keloğlan’ın annesi Keloğlan’ı tuz almaya yollar. Keloğlan yolda Yılan Kız’ın çocuklar tarafından taşlandığını görünce Yılan Kızı kurtarır.

Az gitmiş uz gitmiş. Bir bakmış ki yol kenarında çocuklar yılan kızı taşıyorlarmış. Yılan kızın her tarafı kan olmuş. Hemen çocuklara bağırılmış. Kızı kurtarmış. Yılan kız, Keloğlan’a teşekkür etmiş (Amasya, 255).

Padişah fakir adamı içinde bulunduğu sefaletten kurtarmak için her yolu deniyor ama işe yaramıyor.

Padişah, adamın hâline üzülmüş vezirine nasıl yardım edelim, diye sormuş.

Veziri de:

“Padişahım bir tepsi baklava yapturalım, her keseğin altına bir altın koyalım.” demiş (Amasya, 223).

Ağa ve yardımcısı gezmeye çıkarlar. Bir konağa misafir olurlar ve konak sahibi ağayı ve ağanın yardımcısını çok iyi ağırlar.

Giderken önlerine büyük bir konak çıkar, kapısını çalarlar. “Misafir kabul ediyor musunuz?” diyerek içeriye girerler. Ev sahibi: “Tabi hay hay buyurun” der. Adam bunları bahçedeki masaya alır. Karısına da hanım, misafirlere ayran getir, diye bağırır. Kadın ayranları getirir (Amasya, 228).

12.12. HAMAMA GİTME

Evin hanımı hizmetçiyi evden uzaklaştırmak için hamam tasın hamamda unutmuşuz diye bir bahane bulur ve hizmetçiyi evden uzaklaştırır.

Hanım da:

“Hamam tasını hamamda unutmuşuz, haydi kızım al da gel.” Diye onu evden uzaklaştırır (Bayburt-Gümüşhane, 325).

Kız, padişahı güzelleştirmek ister. Kız padişahın hamamda yıkanarak güzelleşeceğini düşünmektedir.

“Bir hamam gızdırın bakîm,”

Bunar, bir hamam gızdırıyorlar:

“gelsin bakîm, padişah,” diyor.

Gız, şimdi padişahı hamama alıyor:

Sen de benim gibi güzel olacaksın (Yukarıçukurova, 566).

Padişahın kızları evlendikten sonra bir araya gelip hamama giderler.

Sonra hamama girince cariyelerinin yardımlarıyla soyunduktan sonra peştamallarını giyerler. Hamamın ortasındaki göbek taşına yakın üç tane kurnaya otururlar. Aradan çok geçmeden üç kız kardeş sohbet etmeye başlarlar (Kastamonu, 309).

Fakir adamın hamile karısı doğuma yakın bir zaman hamama gider.

... Bu fakir adamın karısı hamile kalınca doğuma yakın bir gün hamama gider. Kadın hamama gittiği zaman da içerde bir cadı karı varmış. Fakir adamın hamile karısı hamamda bir kız çocuğu doğurmuş (Kastamonu, 381).

Bir kadın bir gün evinde yabancı bir kızın olduğunu görür. Kızı ne yapacaklarını bilemezler. Kızı hamama götürmeye karar verirler.

“Bunu hamama götürelim.” İki kız hamama gitmişler.

“Ben ne yaparsam sen de yaparsın” demiş kız. İkisi beraber hamama giriyorlar. Yıkıyorlar, paklıyorlar; giyiyorlar, kuşuyorlar (Balıkesir, 303).

Fakir kadının kızı hamama gitmek ister ama annesi izin vermez. Fakir kadının hizmetçilik yaptığı evin hanımı bu olayı duyunca kızla kadının hamama gitmesine yardımcı olur.

“Ben yollarım sizi hamama” demiş kadın. Evin hanımı bunlara bir bohça hamam takımı çıkılayıvermiş. Bir de araba tutuvermiş. Anasını, kızını bindirmiş, hamama yollamış. Bunlar hamam varmış, kara kadın hamamdaymış. O kadının kızı da girmiş hamama (Balıkesir, 326).

Kenan Vezir’in evine gelen misafirler hamamdan geldiklerini söyler.

“Biz kahve içiyoruz. Hamamdan geldik. Biz bir kahvemizi içelim” demiş (Balıkesir, 326).

Şıh saraya gelince padişah şıhı önce hama götürülmesini sonra da şıhın giydirilip karnının doyurulmasını emreder.

“O adamı evvela bir hamama götürün, üst-başını giydirin, karnını da doyurun, getirin huzuruma!” diyor. Öyle yaparmış herkese (Balıkesir, 363).

Hasta padişah iyileşirken hamama götürül. Padişah iyi olur.

O gün padişah yatar, ertesi gün hamama götürürler. Padişah eskisinden iyi olur (Gümüshane-Bayburt, 287).

Lokman, Şahmeran'ı gördüğünü herkesten gizler ama padişah Şahmeran'ı göreni bulmak için herkesin hamama girmesini emreder ve Lokman'ın Şahmeran'ı gördüğü hamamda belli olur.

“Herkes, hamama girecek,” diye.

Tabii, mecbur Lokman da girmiş hamama. Bu, hamama girip de sırtını soyunca, bir bakmışlar ki; Lokman'ın bütün vücudu pul pul! Bunun Şahmeran'ı gördüğünü anlamışlar (Yukarıçukurova, 520).

Kız hamamdan bir yolunu bulup kaçar.

Kız, kadının arkasından yola düşmüş. Burası benim, şurası senin derken kendisini hamamda bulmuş. İmam da hamama gitmiş. İmam gelince büyücü kadın hamamdan çıkmış (Adıyaman, 270).

Bey Keloğlanın parasını vermez. Keloğlan da beyin canını yakarak beyi yaralar. Canı yanan bey doktor çağırır. Doktor da beyin hamamda iyileşeceğini söyler.

Hamamdan dönen cariyeler ve hizmetçiler konağın kapısına gelince beyin iniltilerini duyarlar.

...

“Bu yaralar burada iyileşmez.”

“Nerede iyileşir?”

“Hamamda”

Beyi hamama götürürler, göbek taşına yatırır. Cariyeleri ve hizmetçileri dışarı çıkarttıran doktor... (Afyonkarahisar, 682-683).

12.13. DUA

Herhangi bir sıkıntıyla karşılaşıldığı zaman veya gerçekleşmesi istenen bir dilek için Allah'a dua edilir. İncelediğimiz masallarda yapılan dualar Allah tarafından kabul edilmiştir. Allah'tan istenen, dilenen şeyler elde edilmiş ve gerçekleşmiştir.

Hoca, Allah'a dua eder. Ağaçtan yapılmış kız heykelinin canlanmasını ister. Allah da hocanın duasını kabul eder.

Hoca, abdest alıyor, yönünü gıblaya dönüyor, yalvarırken, yavlarırken, Allah, bunun dilani kabul ediyor, bu cannanıyor (Yukarıçukurova, 542).

Fakir adam Allah'a dua eder. Fakir adamın karşısına aksakallı bir ihtiyar çıkar

Bir gün adam: "Ey Cenabı Allah'ım, ben yine fakirleştim. Her gün bir karayılana süt döker, bir altın alır, geçinip giderdim. Ben yine süt dökeyim. Bana altın ver." diye yalvarır. O esnada eskiden karşılaştığı, aksakallı ihtiyar, karşısına çıkarak:

"E insanoğlu, ben de kuyruk yarası, sende yürek acısı, evlat acısı, olduktan sonra vermişim, vermemişim bir kıymeti yok." diye çıkışır (Isparta-Sütçüler, 182).

Peri kızı dua eder, padişahın oğlu de duaya amin der ve duaları hemen kabul olur.

"Ya ben onları başımdan attıydım amma sen âmin de, ben de dua edeyim o zaman gelir." der. Arap, dua edip oğlan da âmin deyince köselerin hepsi birden gelir (Kastamonu, 305).

Şah İsmail sevdiği kızı bulmak için yola çıkıyor. Şah İsmail'in annesi babası oğullarına engel olmak için Allah'a dua eder ve duaları hemen kabul olur.

Anası babası avuç açıyor:

"Ya Rabbim, şu çocuğuma yol verme. Bir duvarsa iki duvar, iki kat olsun, gitmesin" diyor. Gemertay, Ali efendimizin o atı, bir hücum ediyor, duvarı iki bölüyor. Gemertay bölüyor hadi. "Hadi ana, baba, Allaha ısmarladık" diyor. Gidiyor. Anası babası arkasından ağlayarak kalıyor (Balıkesir, 279).

İmam dua eder ve tahtadan yapılmış kız heykeli canlanır.

"Adamların mesleği var. Ben imamım elimden bi is gelmez. Ne yapсам?" diye düşünürken. Aklına dua etmek gelmiş. Açmış ellerini:

- "Yarabbi! Bu kıza can ver de rezil olmayayım arkadaşlarıma." demiş. Kız bir den canlanmış (Konya-Seydişehir, 204).

Yusuf ağlayan bir kız görür. Kıza neden ağladığını sorunca kız: dev benden kuş tüyü yatak istiyor ben kuş tüyünü nereden bulayım der. Yusuf hemen dua eder. Yusuf'un duası kabul olur.

Yusuf duâ çevirir, kız "amin" der. Yusuf duâ çevirir, o "amin" der. Her gelen kuş yelek bırakır. Yarasa da gelir çırpınır (Niğde, 269).

Çocuk, kardeşinin canlanması için dua eder ve çocuğun duası kabul olur.

İskelet halinde, kafayı kafa yerine, kolları, bacakları her şeyi yerli yerince dizmiş. Üstüne zeytinyağı bir akıtmış ve Allah'a kardeşini canlandırması için dua etmiş. "Allah'ım kardeşimi ne olur canladır" deyince kardeşi hop demiş kalkmış (Muğla, 250-251).

Isıracık (kız) ile maşacık (erkek) kardeşdir. Maşacık geyiğin ayak izinden su içince geyiğe dönüşür. Isıracık da kardeşi için dua eder ve duası kabul olur.

"Allah'ım, ne olur geyik olan kardeşimi insana çevir. Beni bütün kötülüklerden korusun, bana sahip çıksın." Allah duasını kabul etmiş. Geyik insana dönmüş (Muğla, 257).

Cadı, kıza simsiyah bez verir, bunu bembeyaz olana kadar yıka, der. Kızın kocası dua okuyarak bezi bembeyaz eder.

"Sabun yok! Nasıl temizleyeceğim bu bezi?" demiş. Kocasını bezi almış, bir dua okumuş, suya atmış. İki defa suya koyup çıkarmış. Süt gibi olmuş. (Adıyaman, 193)

Paşa, oğluna atlarını Harran'a götürmesini söyler. Paşanın oğlu yolda bir ihtiyarla karşılaşır.

Bir mağaranın ağzına gitmişler. İhtiyar, mağaranın önünde dua okumuş, mağaranın kapısı açılmış. Paşanın oğlu, altın ve elmasları görünce kendisini kaybetmiş. Ceplerini, ayakkabılarının içini, şapkasının altını altınla doldurmuş (Adıyaman, 174).

Çocuğu olması için dua eden kadın yılan bir evladı olur. Kadın yılanı besleyip büyütür.

Bir varmış bir yokmuş, bir memlekette bir kadınla kocası yaşarmış. Onların hiç çocukları olmuyormuş.

Bir gün kadın dua etmiş:

"Ya Rabbi, bana bir çocuk ver, istersen yılan olsun, razıyım."

Bu duasından uzun bir süre sonra kadın hamile olur (Bingöl, 193).

Masal kahramanı olan gelin bedduayla kör ettiği insanların gözlerini dua ederek açar.

"Gelinin ağzı dualıymış. Hastaları dua ile iyi edermiş. Gelin burada hastaları iyi ede dursun, biz gelelim kocasına" (Amasya, 274).

Çocuğu olmayan kadın ocakta nohut pişirirken dua eder ve bütün nohutlar çocuk olup canlanır.

"Ah bir çocuğumuz olsa da babasına yemek götürse" diye dua eder dururmuş.

Bir gün kadın, nohut bişirirken yine dua eder:

“Allah’ım bana bir çocuk ver de kocamın dilinden kurtulayım”

Kadın böyle der demez ocaktaki nohutların hepsi çocuk olmasın mı? Kadıncağız neye uğradığımızı şaşırılmış (Afyonkarahisar, 641).

Yaşlı kadın oğlunu evlendirir. Yedi sene torun bekler gelinin çocuğu olmaz ve Allah’a dua eder.

Kadın her gün ikindi namazını kıldıktan sonra Allah’a yalvarırmış:

“Allah’ım benim oğluma bir evlat ver de kaygısız bir evde gömlek biçeyim.” dermiş

Allah’tan ne diledin de olmadı. Allah kadının duasını kabul eder ve gelinine bir çocuk verir (Afyonkarahisar, 626).

12.14. BEDDUA

Hırsız Ahmet, padişahın kızından intikamını almak için kızı arar arar ve en sonunda kızı bulur. Kız da Ahmet’e beddua eder.

“Ocağın batsın, beni burada da mı buldun.”

“Sen benim otuz dokuz arkadaşımı kesmiştin, ben seni bırakır mıyım?”

(Gümüşhane-Bayburt, 367).

Peri kızı kuş olur ve kendisiyle evlenmeyen padişahın oğluna beddua eder.

... bir ağaca her gün bir kuş gelir. “Bastiğım dal kurusun padişahın oğlu muradına ermesin!” der der, uçup gidermiş (Isparta-Sütçüler, 211).

Köse, art niyetli padişaha beddua eder ve Köse’nin bedduası hemen kabul olur.

“Göbeğine kadar inşallah taş olursun.” deyince padişah olduğu yerde göbeğine kadar taş olur. Padişah taş olunca Köse’ye:

“Aman Köse ben ettim sen etme, beni ne olursun kurtar.” deyince Köse bu sefer de, “Hırtlağına kadar taş ol.” der (Kastamonu, 306).

Periler, kır ata beddua eder ve bedduaları hemen kabul olur. Ama atın sahibi çocuk cebinden kitabı çıkarıp okur. Perilerin bedduasını etkisiz hale getirir.

Perilerin dünya güzeli bu ata, dizlerine kadar taş olası der. At orada dizlerine kadar taş olur. İkinci defa nara atınca;, ezenguya kadar taş olur. Ondan sonra çocuk şaşırır. Hemen cebindeki kitabı çıkarıp okumaya başlar. Kitabı okurken atın dizlerindeki taşlar çezilir (Kastamonu, 378).

Mehmet, kendisine yardım etmeyen Behlül'e beddua eder. bunun üzerine Behlül gelir ve Mehmet'e yardım eder.

"Ede evin yıhılsın benim bağırmağdan garnım yırtıldı. Hes donup dala da bahmırsan, arhıya." Dedi: "Nedi?"

Dedi: "Seni çağırdım. Ele eşseyh batıp, onu gel galdırağ" (İğdır, 356).

Padişah ve padişahın eşi keloğlanı hor görürler. Keloğlan da padişaha beddua eder. keloğlanın bedduası kabul olur.

Bir gün oğlan diyor ki:

"Ey gurban olduğum Allah." diyor, "Padişaha bir dert ver de dermanı bende bulunsun." diyor. Aradan üçgün beşgün geçmeden haste oluyor. Padişah hasde olunca ne gader dokdor, çare getirdilerse, derdine derman bulunamıyor (Kahramanmaraş, 399).

Oğlan, bacısına beddua eder. oğlanın bacısı ölür.

"Ede, şonlar beni öldürmeye geli. Elimi dut." demiş.

Oğlan:

"Ellerin kırılısın." demiş.

Enikler kızı parçalamışlar (Kahramanmaraş, 383).

Padişahın oğlu çeşme başında su dolduran kadınların testilerini kırar ve kadınlardan biri beddua eder. Padişahın oğlu bu bedduanın sırrını arar ve bulur.

Yine böyle bir gün çeşme başında yaşlı bir kadının testisini taş atıp kırınca kadın ilenmiş; "İnşallah üç yumurtanın şerrine uğrarsın" (Manisa, 170).

Kocası hacca giden kadın kendisine sarkıntılık yapanlara "gözün kör olsun" der ve kadının bedduası kabul olur.

"Benim bir biraderim vardı. Hacıya gitti. Ben de ailesine sarkıntılık yapacak oldum. O da teslim olmadı. Beddua etti gözüm kör oldu" demiş (Manisa, 236).

İyi niyetli gelin kime iyilik yapsa yanlış anlaşılır. Gelin kendisine düşmanlık edenlere beddua eder ve bedduası geçer.

Adam, öyle aç gözlüymüş ki gelini para karşılığında haramilere satmış. Kırk haramiler de geline türlü işkenceler etmişler. Kız, ellerinden kurtulmuş. Düşmanlık edenlere beddua etmiş (Amasya, 274).

En büyük erkek kardeş kendi kız kardeşinin evlenmeden hamile kaldığını zannederek öldürülmesini ister kız da abisine beddua eder ve bedduası kabul olur.

Kız yolda giderken büyük ağabeyi için:

“Ağabey, Allah eline yılan kemiği batıra, kimsenin eliyle çıkmaya da benim elimle çıka,” diye beddua etmiş (Bingöl, 220).

Fatmacık üvey anne eziyeti çeker ama sonunda mutlu olur.

“Testiyi ne yaptın?”

Kız kızarır, bozarır, ağlar. Üvey anne testinin kırıldığını görünce Fatmacık’ı bir güzel döğerek evden kovar.

“Defol git, yüzünü şeytan görsün” diye beddua eder (Afyonkarahisar, 637).

Ayşe, yaşlı nineye beddua eder. Fatma, ineğin etini yer, Fatma’nın üvey annesi “Zehir zıkkım olsun!” diyerek beddua eder.

Ayşe; “Allah senin de Fatma’nın da belasını versin!” demiş.

...

Üvey annesi; “Al, zehir zıkkım olsun!” demiş (Adıyaman, 295).

Kız, kendisini dağda tek başına bırakıp giden abisine beddua eder. Kızın bedduası kabul olur.

Abisinin kendisini bırakıp eve gittiğini anlamış; “Kardeşimsin, sana ne diyeyim?”

“Evin diyarına varasın,

Ayağına ağaç parçası gire,

Ne sarı, ne de kırmızı ola

Elim değene kadar,

Ne de dışarı çıka.” demiş (Adıyaman, 302-303).

12.15. HALI/KİLİM/CULFA DOKUMAK/GERGEF İŞLEMEK/ TENTE ÖRMEK/OYA YAPMAK/İP EĞİRMEK

Evde tek başına kalan kız, çulfa dokur.

Gız evde tek olunca gızı çalışmaya göndermezlermiş anası, bubası çalışmaya gidermiş, gız da evde çulfalık dokurmuş. Bir gün gız çulfalık dokurken bir guş gelir üstüne gonar (Mersin-Anamur, 53).

Fakir kadının çocukları zengin olmak için yola çıkar. Yolda gördükleri bir kadın, çocuklara zengin olmanın yolunu anlatır.

Biraz daha gitmişler, bir kadın culfa dokuyormuş, bunlara sormuş:

“Yiğitler, nereye gidiyorsunuz.”

Devi vurup zengin olmaya gidiyoruz.”

“Ben böyle edene kadar siz tezgâhın direzini koparırsanız zengin olursunuz, yoksa olamazsınız.”

...

Tezgâhı bir çekmiş, direzi olduğu gibi omzuna almış. ...

“Oğlum, getir ver.”

“Yok, ben bunu anneme götürürüm, bana tuman dokur giyinirim” (Elazığ, 283-284).

Ayşe ineği güderken tente örür.

Gene bir gün teyzesi Ayşe'nin eline bir yumak verip:

”Tenteneyi ör, ineği güt gel.” demiş.

Ayşe ineği almış gitmiş bir goyağa gelmiş. İneği yayılmaya bırakmış, kendisi de oturmuş tenteneyi örmeye başlamış (Mersin-Anamur, 52).

Padişah, halı kilim dokuyarak geçimini sağlayan halkına, dokuma işini yasakladığını söyler. Ama bu yasak uyulmaz.

Bu memleketin idaresi halı kilim üzerine imiş. Halı kilim dokur, satıp idare ederlermiş (Gümüşhane-Bayburt, 347).

Elma bahçesinden elma çalan devi padişahın küçük oğlu yakalamak için peşinden gider. Devın evindeki üç kız gergef işlemektedir.

Devi öldürdükten sonra, evini gezmeye başlıyor. Önce birinci odaya varıyor. Bakıyor ki orada, kızın birisi gergef işliyor! Oğlan:

“Bu, benim büyük kardeşimin nasibine,” diyor.

Ondan sonra, ikinci odaya geliyor. Orada da daha güzel bir kız! O da, gergef işliyormuş.... (Çukurova, 551).

Beyin kızı padişahla evlenmek ister. Padişah kızla evlenirse kız padişaha halı kilim dokuma hayali kurar.

Padişah bir gece yarısında yine gezmeye çıkar. O beyin penceresinin önünden geçerken beyin büyük kızı:

“Ah bu padişah beni alsa da, ona makas vurulmadık elbise yapardım.” der.

Ortanca kız:

“Ah beni alsa da, ben ona halı, kilim dokurdum.” der (Kastamonu, 373).

Tüccarla evlenen kız annesiyle birlikte tüccarın satacağı yünleri eğirip, ipleri de dokumak için çabalarlar.

Ana ile kız eve vardıklarında birde bakmışlar kırk tane oda. Odaların kimi pamuk dolu, kimi örülmüş ip dolu, kimi dokuma malzemesi dolu. Onları eğirecekler, bükcekler, anlayacağınız is çok (Konya-Cihanbeyli, 109).

Kraliçe bir kış günü evinin penceresinin kenarında nakış işler.

Bir kraliçe, sarayının pencerelerinden birinin arkasında bir yandan nakış işliyor, bir yandan da hayal kuruyormuş. Derken birden parmağına iğne batmış ve gergefin üstüne üç damla kan akmış (Konya-Cihanbeyli, 133).

Hançerbağı'nın girdiği saraylardaki kızlar gergef işliyor olur.

Hançerbağı omuzunu bir koymuş, sarayın bir tarafını yıkmış. İçeri girmiş ki bir gız gergef işiliyor.

Gız:

“Aman demiş siz buraya nasıl geldiz? Bura devlerin sarayı. Şimdi devler gelirse sizi yer.” demiş.

...

Tabi Hançerbağı varmış getmiş Topal devin dediği sarayı bulmuş. Gene sarayın bir tarafını yıkmış, içeri girmiş ki bir gız gergef işliyor (Kahramanmaraş, 364-366).

Padişah, elma bahçesine giren devden kurtulmak için padişahın oğulları sırayla devin geldiği kuyuya giriyor. Padişahın en küçük oğlu devin geldiği kuyuya girdiğinde bir hizmetçi kız küçük oğlana yardım eder.

Küçük aşağıya iniyor. İniyor bakıyor ki; devin hizmetçisi kız dergah dokuyor. Yani nakış işliyor. (Dergah: gergef)

“Yiğit ben bu halimle buraya çok zor geldim. Sen nasıl gelebildin?” diyor kız (Kahramanmaraş, 347).

Köylünün karısı evde oya işler.

Orada otururlarken evde de adamın karısı oya yapıyormuş. Gazi bitmiş lambanın da acık alıvereyim şuradaki tulumlardan demiş (Manisa, 211).

Padişahın kızı gergef işler.

Padişahın gızı pencerenin önünde gergef işliyomuş (Adıyaman, 284).

Padişahın oğlu önce halı dokuduğunu söyleyen kızı sonra da cacım dokuduğunu söyleyen kızı alıyor. Kızlar söylediklerini yapamadıkları zaman kızları ahırın yanındaki bir ağaca bağlıyor.

“Padişahın oğlu beni alsaydı, ona günde üç halı yapardım,” demiş.

Onun bu sözünü işiten padişahın oğlu eve gidip annesine o kızı kendisine istemelerini söylemiş.

...

“Padişahın oğlu beni alsaydı, ona günde bir cacım yapardım,” demiş.

Padişahın oğlu, kızın bu sözünü işitince onu da istemiş (Cacım: İnce dokunmuş renkli, nakışlı kilim.) (Bingöl, 224).

Kırk erkek kardeşin en küçüğü kuyuya inince kırk kız kardeşin en büyüğünü gergef işlerken buluyor. Oğlan kızın kardeşlerini kendi oğlan kardeşlerine ister.

Küçük kardeş de arkasından kuyuya iner. Bir de ne görsün? Dünya güzeli bir kız, gergef işleyip duruyor (Afyonkarahisar, 577).

12.16. HAYVANLARA ÇOBAN TUTULMASI

Yörük ile Türk iş aramaya çıkarlar. Bir papazın yanında iş bulurlar.

İş aramaya gidiyorlar. Giderken bir papazın yanına yemekçi giriyorlar. Papazın da bir öküzü varmış. Biri öküzü güdecekmiş, biri ahırda gübrelerini atacakmış. Bir gün şimdi Türk alıyor bunu, götürüyor (Balıkesir, 272).

Ölümün olmadığı bir köy bulduğunu düşünen karı koca o köye yerleşmek isterler ama köylüler adama çobanlık yapması şartıyla adamın köyde kalmasına izin verirler.

Karı koca gidip köylülere kendilerine bir ev vermelerini istemiş. Köylüler de adamın kendilerine çobanlık yapması şartıyla kabul etmiş. Bunun üzerine karı koca bu köye yerleşmiş. Adam da köylülerin hayvanlarını gütmeye başlamış.. Karısı ev işleriyle uğraşırken kocası da çobanlık yapmış (Bingöl, 247).

12.17. UĞUR-BEREKET

Padişahın oğlunun başındaki beyaz saçın uğursuzluk getireceğini düşünen köylüler çocuğu alıp bir kayanın kovuğuna koyarlar. Zümrüdü Anka kuşu bu çocuğu alıp besler, büyütür.

O zaman da çocuk doğduğunda başında beyaz bir saç, olursa bir keramet getirir diye onu uğursuzluk sayarlarmış. Padişahın birisinin de başında beyaz saç olan bir çocuğu olur (Kastamonu, 328).

Doğum yapan kadının ağabeyleri kız kardeşlerini ve çocuğunu korumak için her gün evin önünde nöbet tutarlar.

Gün gelmiş, bacuları doğum yapmış. Bu oğlanlar bacılarını nöbet nöbet beklerlermiş. Doğan çocuk, erkek çocukmuş. Buldukları ülkede erkek çocuklarını uğursuzluk sayarlarmış (Kahramanmaraş, 486).

Çoban, karısının köpek yavrusu doğurduğunu zannederek karısını cezalandırır. Oralarda yaşayan insanlar da çobanın karısının uğursuz olduğuna inanır.

Çoban da karısına kızar ve onu evin önünde kazdığı çukura beline kadar gömer, önüne bir tas koyup ona yemeğini tasta it gibi yalatarak verir. Gelen gidenler de bu kadını uğursuz bilerek ona tekme vururlar, onu azarlarmış (Bingöl, 227).

12.18. HACCA GİTME

Fakir adam Hacca gitmek için dua eder. adamın duası kabul olur ve adam Hacc'a gider.

“Allah’ım, bana bir zenginlik ver da ben de şu Hacc’a gedip geleyim,” derimiş.

Günlerden bir gün Allah, adamın duâsını kabul etmiş, gökten bir tavık göndermiş, bu tavık altın yumurtlarmış (Yukarıçukurova, 682).

Adam hacca gidince adamın kızlarını dev kandırıp evine götürür. En büyük kız ile ortanca kız dev öldürür. Küçük kız ise uyanıklığı sayesinde devden kurtulmayı başarır.

Bu adam hacca niyetlenmiş. Kızlarına:

“Eğer kim beni hacdan gelene kadar beklerse, bütün hediyeleri ona vereceğim.” demiş (Muğla, 241).

Büyük birader hacca gider. Büyük birader eşini evde bırakır. Kadın zor günler geçirir.

İki birader varmış. Büyük demiş küçük biraderine;

“Ben demiş hacıya gidiyorum, sen buraları idare et gari.” demiş biraderine (Manisa, 235).

Baba hacca gider, iki kızının istediğini almış ama küçük kızın istediğini çok arar bulamaz. Bir Arap babaya yardım eder. Küçük kızına sihirli bir kutu alır.

Bir ailenin üç kızı varmış. Babaları hacca gitmeye niyet etmiş. Kızlarına:

“Hacidan ne istersiniz, ne getireyim size” demiş. Bunun üzerine büyük kızı halı heybe, ortanca kızı hacı örtüsü, en küçüğü de:

“Baba ben bir kutu istiyorum” demiş. Babaları hacca gemiyle gidecekmiş (Manisa, 176).

Lanetli Adam iman edince namaz kılmaya başlar ve hacca gider.

Cebrail üçüncü gece yine gelmiş; “Allah’a iman et!” demiş. Uyanmış ve Allah’a iman etmiş. Namaz kılmaya başlamış, zekâtını vermiş, hacca gitmiş; artık ibadetten başka işle meşgul olmamış (Adıyaman, 261).

Yaşlı karı koca hacca gidince kızlarının başından geçenler anlatılıyor.

Bir varmış, bir yokmuş zamanın birinde yaşlı karı koca varmış. Bir de kızları varmış. Bunlar hacca gitmeye karar vermişler (Amasya, 271).

Berberer yaşayan iki erkek kardeşten evli olan hacca gider. Hacca giderken de eşini kardeşine emanet eder.

Evli olan bir gün kardeşine; “Benim yasım artık ilerledi. Ben hacca gideceğim. Evim ve esim sana emanet.” demiş. Bu zamanda hacca gidenler üç ay beş ay bir yıl yolculuk yaparlarmış. Hacca gidenlerin kimi giderken, kimi de gelirken ölmüş (Adıyaman, 206).

Hacı Ali ile Hacı Fatma oğullarıyla hacca gitmeyi karar verirler, kızlarını da köyün hocasına bırakırlar.

Bir varmış bir yokmuş, vakti zamanında Hacı Ali ile Hacı Fatma adında ihtiyar bir karı koca varmış. Bunların bir oğlu ile bir kızları varmış. Hacca gitmeye karar vermişler. Hacca giderken de erkek çocuğu götürmeye, ancak kızı evde bırakmaya karar vermişler (Adıyaman, 278).

Arap kızıyla evlenen adam hacca gitmek üzere evden çıkarken adamı diriltten kızla karşılaşır.

Adam hali vakti yerinde zengin birisi imiş. Hacca gitmek üzere yola çıkarken karısının, komşularının istediklerini sorar, onlarla helalaşır (Afyonkarahisar, 544).

12.19. HALAY ÇEKME/HORON TEPME

Padişahın kızıyla deli kız aynı odada kalınca birlikte horon tepmeye başlarlar.

Kapıyı açarlar, kız içeri girer. Orada akıllanan kızla horon atmaya başlarlar. Dışarıdakiler de kıza kefen hazırlarlar, kızın öldürüleceğini sanırlar. Bir de odaya bakarlar ki odada iki kız horon atıyor (Gümüşhane-Bayburt, 325).

Dul kadın mollayla evlenmek için hutbede halay çekmeyi anlatma şartı koyar. Molla da hutbede halayın nasıl çekildiğini anlatır.

“Sizlere yazıklar olsun ki daha siz halay çekmeyi de bilmiyorsunuz. Düğünlerde aklınızı kaybediyorsunuz, coşuyorsunuz, kuduruyorsunuz. Ama olmaz ki. Yavaş yavaş oynayın, usulü bozmayın yav!”(Bingöl, 234).

12. 20. OYUNLAR

12. 20. 1. Güreş

Şah Mehmet güreşip de üstünlük sağlayamadığı adamlarla arkadaş olur, onlarla beraber yaşarlar

... adam da değirmencilik yaptığı için bu kadar güçlüymüş. O kadar güçlüymüş ki değirmen taşını tek başına kaldıracabiliyormuş. Şah Mehmet, bu adamla güreşmek için adamın köyüne gider. İki günlerce güreşirler ama bir türlü yenişemezler (Kastamonu, 298).

12. 20. 2. Cirit Oynama

Yılan oğlan evlendikten sonra padişahın isteğiyle ciride biner.

“Sabahleyin ciride binilecek, damadıma da söyle; o da binsin.” Kız kocasının yanına gider, durumu anlatır (Gümüşhane-Bayburt, 320).

Padişahın küçük oğlu kılık değiştirip ağabeylerinin düğününe gider. Ağabeyleri düğünde cirit oynarken küçük kardeş de oyuna girer ve abisini oyunda

düşürüp ortadan kaybolur. Küçük kardeş ağabeylerinin kendine yaptığı ihanetin bedelini, cirit oyununda ödetmek ister.

Oğlan elindeki gılları birbirine sürüveriyor, bir Dorat geliyor, elbisesiyle falan. Oğlan, ata biniyor, padişahın sarayına varıyor. Bakıyor ki; büyük gardeşiyen küçük gardeşi cirit oyununu girmiş, kendi de giriyor. Bunar cirit oynarken oğlan, büyük gardeşini atdan düşürüyor... (Yukarıçukurova, 557).

Padişahın büyük ve ortanca kızlarının kocaları cirit oynamaya gidince, büyük ve ortanca kız küçük kız kardeşlerinin yanında, kocaları cirit oynamaya gittiği için övünürler, küçük kardeşlerini kıskandırmaya çalışırlar.

Ötekilerin oynadığından daha iyi cirit oynar ve geri döner. Onun kim olduğunu kimseler bilemez. Ertesi gün yine cirit oynamaya giderler. İnsan kılığına giren at onların yanına gitmeden önce kızın yanına gelip ona üç kıl verir (Konya-Seydişehir, 149).

Padişahın küçük oğlu düğünde, kendisine ihanet eden ağabeylerini öldürür.

Şimdi düğün kuruluyor. Ciritler başlıyor. Padişahın oğulları ata biniyorlar.

Usta:

“Oğlum ben düğüne gidiyorum.” diyor. “Cirit oyunu var.” diyor. “Sen dükkanımızdan ayrılma, dükkanımıza mukaat ol.” diyor.

“Olur usta.” diyor. Usta gider gitmez, oğul bir yere varıyor. Bir dolabı açıyor, bakıyor ki; altın eyer altın kılıç. Oğlan kılıç kuşanıyor, ata biniyor, düğün alanına gidiyor (Kahramanmaraş, 358).

Küçük kardeş devi yenip başarılı olduğu için ağabeyleri tarafından kıskanılır. Küçük kardeş, ağabeylerinin, sevdiği kızı alıp kaçırması üzerine ağabeylerini öldürür ve sevdiği kıza kavuşur.

Oğlan ev sahibinden aldığı bir atla cirit oyununa katılır. Öfkesini yenemeyerek ağabeylerini öldürür. Kılığını değiştirdince herkes onu tanır (Afyonkarahisar, 405).

12. 20. 3. Kılıç Oyunu

Damat geline, beni nerde gördün beğendin, der. Gelin de damadı kalme (Kılıç oyunu, kılıçla oynanan mahalli halk oyunu) oynarken beğendiğini söyler.

Gelin:

“Sen kalme oynarken ben seni beğendim. O zamandan beri gönlüm sendeydi hep,” demiş.

...

Sen bir daha kalme oyna, o çok hoşuma gitmişti. Ondan sonra yemeğimizi yeriz,” demiş (Bingöl, 249).

12.21. SELAMLAŞMA

Akılsız adam yolda giderken bir kertenkele görüp ona selam verir ve onunla konuşmaya başlar.

Yolda giderken kayalıkların üstünde bir kertenkele görüp ona selam vermiş. Kertenkelenin baş sallamasını selam alıyor sanıp onunla konuşmaya başlamış (Adana-Feke, 270).

Avcı Mehmet, bir gün avlanmaya gider. Yolda dağları tartan adamı görür ve selam verir.

“*Selamün aleyküm dağları tartan.*”

“*Ve aleyküm selam Avcı Hasan’ın oğlu Avcı Mehmet.*”

“*Yahu sen beni ne tanıyorsun?*” (Gümüşhane-Bayburt, 293).

Yılan, adamı sokmak ister adam ise suçsuz olduğunu ispatlamak için ata danışmak için atın yanına gider ve ata selam verir. At da dile gelir ve adamın selamını alır.

“Bak, şorda bir at görünüyor, gedek, o ata danışak,” diyor.

“Haydi,”

... Varıyorlar ki, bir tay! O da guru bir kemik kalmış.

“Selamünaleyküm,”

“Aleykümselâm” (Yukarıçukurova, 508).

Avcı komşusunu bir dertten kurtarmak için komşusunun yanına gelir.

Bunu avcı duyar, akşam komşusuna varır.

“Selamünaleyküm”

“Aleykümselâm.”

“Ne oldu komşu?”(Isparta-Sütçüler, 184).

Padişahın oğlu peri kızının selamını Arap’a iletir.

“Kızın sana selamı var, en büyük sofranı alıveresin.” dediğin zaman o sana alıverir.” der (Kastamonu, 304).

Şah İsmail kime selam vereceğini bilemez. Orta yere selem verir. Şah İsmail’in selamını Türk alır.

Bir selam çakayım orta yerde, selamımı hangi alırsa onu kurtarayım” demiş. Orta yere varmış, bir selam çekmiş. Dev alır mı, Türk alıyor (Balıkesir, 280).

Seyda bir şehre gelir ve orada gördüğü bir ihtiyara selam verir.

Bir de ihdiyar var, elinde meciyh ahsıya ahsıya gedir. “Selamın eleyküm ihdiyar dede.” “Eleyküm selam yavrum.” “İhdiyar dede bu seher halkı nere gedir?” (Meciyh: baston, asa) (İğdır, 343).

Behlül üzüm satan Mehmet’e selam verir

Adamın biri eşşeyin üsde, terde üzüm satırdı. Behlül getdi salam, eleküme salam. Dedi “Gardaş yükün nedi?” Dedi “Yüküm üzümdü. (Ter: heybe) (İğdır, 356).

Keloğlan aslan sütü aramak için yollara düşer. Yolda gördüğü bir ihtiyar köylüye selam verir.

Gediyor şimdi. Dağın yanına varıyor ki dağın dibinde bir ihtiyar çüd sürüyor.

“Selamun aleyküm babam, golay gelsin.” diyor.

“Sağ olasın, Allah razı olsun.

“Senden de.” Diyor (Kahramanmaraş, 400).

Vezirler akşamleyin padişaha misafirlige giderler.

Akşam olunca padişahı görmüye geliyorlar .

Neyse:

“Selamın aleyküm.”

“Aleyküm selam.”

Hoş beş, gülüm sarım. Bunlar gonuştuktan sonra gedecekler (Kahramanmaraş, 364).

Padişahın oğlu Hançerbağı, pınarın başında gördüğü iki kişiyle selamlaşır ve onlarla kan kardeşi olur. Daha sonra üçü birlikte devin sarayına giderler.

Öteden bir adam gene gelmiş:

“Selamün aleyküm.”

“Aleyküm selam.”

Sormuş:

“Hey arkadaş! İsmi ne?”

“Hançerbağı. Seninki?”

“Benimki Deryalarsağı.”

“Seninki?”

“Benimki Yıldızsağı” (Kahramanmaraş, 364).

Uzun boylu çarıklı adam, padişahla görüşmeye gelir ve selam verir.

Adam padişahın huzuruna gelmiş:

“Selâmünaleyküm.”

“Aleykümselâm,”

Kuşu ortaya koymuşlar. Adam padişaha dönerek demiş ki:

“Bunu bilemeyecek ne var. Bu bir bit”(Niğde, 257).

Şehzadenin selâmını derviş içinden alır. Şehzade dervişin üzerine yürür.

Derviş durumunu açıklayınca şehzadenin öfkesi geçer.

İhtiyar, şehzadenin geldiğinin bile farkında olmaz. Şehzade, ihtiyara “Selamünaleyküm derviş baba” der. Adam başını sallar. Sesli selâm vermez. Buna padişahın oğlu içerler. “Ulan bu ne biçim adam. Selâmımı almadı. Ben bir şehzade olayım da selâmımı almasın.” diyerek kılıcını çeker ihtiyarın üzerine varır (Niğde, 281).

Çöp çatan adam, padişahın üçüncü sefer verdiği selamı alır.

Padişah adama selam verirmiş, adam selamı almazmış. Tekrar selam verirmiş yine selamını almazmış. Üçüncü kez de selam vermiş ve adam dönüp bakıp:

“Aleykümselâm.” demiş(Muğla, 269).

Üç kardeş yolda Yörük görürler ve ona selam verirler.

Bunlar yolda giderken önlerinden bir Yörük gelmiş. Adama selam vermişler. Nereye gittiğini sormuşlar. Bir devesi varmış kaybolmuş. Adam onu arıyormuş. (Muğla, 314)

Köylünün kızı vezirin yanına gelir ve vezire selam verir.

Kız varmış misafirin yanına: “Selamünaleyküm, aleykümselam.” Kıza anlatmaya başlamış kendini: ... (Muğla, 373).

Padişah yolda Hızır'ı görür, Hızır'a selam verir.

Bir gün Padişah yolda giderken, yol kenarında oturmuş bir adam görür. Adam yazı yazıyordur. Bu kul, Hızır'dır. Padişah bu adamın yanına gider.

"Selamün Aleyküm"

"Aleyküm Selam" (Manisa, 191).

Oğlan, Peri Kızı'nın selamını Arap'a iletir.

Peri kızının adı 'Şahmaymun Kadın'muş. Oğlan der; "Beni Şahmaymun Kadın yolladı, Şahmaymun Kadın'ın selamı var (Manisa, 167).

Şahmaymun, babalarının mirasını paylaşamayan üç oğlana selam verir ve oğlanların mirası paylaşma sorununu çözer.

Giderken üç oğlan babası ölmüş kavga ediyorlarmış mirasın başında. "Sen onu alacaksın ben bunu alacağım!" diye. Bir asa varmış demir asa, bir pösteki varmış. Bir de sürmedanlık varmış. Hinci onlara selam vermiş;

"N'oluyonuz Selamun Aleyküm"

"Aleyküm selam. Babamız öldü mirasını üleşemiyoruz" demiş oğlanlar buna (Manisa, 168).

Keloğlan, yılanların padişahına selem verir. Yılanların padişahı Keloğlana cıncıklı sofrayı (sihirli) verir.

Yılan; " 'Bismillah' de geç." demiş. Gitmişler. Keloğlan bakmış ki alt tarafı yılan, üstü insan olan biri namaz kılıyor. Adam namazını kılmış. Keloğlan, selam vermiş (Adıyaman, 236).

Keloğlan üç kızı görür ve onlarla merhabalaşır.

Keloğlan üzerindeki kilimi atıp; "Buradayım!" demiş. Merhabalaşmışlar. Kızlar; "Biz derilerimizi giyip buradan uçup gideceğiz (Adıyaman, 244).

Kadın kocasına selam verir.

Bir akşam yine adam dışarı çıkmış. Karısı da hemen kocasının elbiselerini giyip kocasının yanına gitmiş. Ona;

"Selam aleyküm," demiş, "Hayrola niye burada duruyorsun?" (Bingöl, 268).

Bir gün bu üç arkadaşı, yolun kenarında otururken yoldan bir yolcu gelip geçmiş. Bu yolcu onlara selam vermiş. Yolcu onları geçip gitmiş, bu üç arkadaş tartışıp biri; "Bana selam verdi" demiş, bir diğeri; "Hayır bana selam verdi," demiş. Bu üç arkadaş yolcunun peşine düşüp adama yetişmişler. Adama sormuşlar:

"Ya adam sen kime selam verdin?"

O demiş:

“Kim ki karısından çok korkuyor, ben ona selam verdim.”

...

O yolcu onları dinledikten sonra demiş:

“Yok bana lazım değil, böyle karısından korkanlara selam vermek!” (Bingöl, 271).

12. 22. KÖTÜ YOLA DÜŞEN KIZLARIN CEZALANDIRILMASI

Kız kardeşin şişmanlaması üzerine, erkek kardeşler, kızın hamile kaldığını düşüp kızı öldürmeye karar verirler.

Büyük abisinin karısı, kocasına; “Kardeşin hamile çıktı. Ya öldürürsün ya da yanında durmam.” demiş. Kocasını; “Etme eyleme kadın! Kardeşim öyle şey yapmaz.” demiş. Kadın; “Çaresi yok. Götürüp öldüreceksin.” demiş. Adam, çare bulamayınca, kız kardeşinin gözlerini bağlayarak bir dağın başına götürmüş (Adıyaman, 302).

12.23. KINA YAKMA

Kirpi, tilkinin kınalı ellerinden öpme bahanesiyle tilkinin elini ısırır.

Ver şu kınalı ellerini bir öpeyim de ondan sonra ayrılalım.” der. Tilki büyüklene büyüklene varır kirpinin yanına. Öpmesi için elini uzatır (Isparta-Sütçüler, 169).

Fakir oğlan istediği kızı Hz. Hızır sayesinde son anda düğün meydanından kaçar.

Bunlar üzüm yiyip su içerken gelini getirip bir halının üzerine oturturlar. Geline kına vurmaya başlarlar (Isparta-Sütçüler, 226).

Şah İsmail’in geldiği köyde düğün vardır. O gün kına yakılacaktır.

“Burada davullar ötüyor, ama düğün mü var köyünüzde?” diye sormuş Şah İsmail, nineye. “Ya oğlum, bir Türkmen geldi. Türkmen’in bir kızı da nişanlandı. Kırk bir gün gün aldılar. Bugün kına gecesi. Onun da öyle oluyor” demiş. (Balıkesir, 283)

Cadı, sandıktaki kızı, evlenecek kızına kına yakması için eve çağırır.

Yaşlı kadın kapıyı açmış ki, kapıda bir kadın; “Hayırdır.” demiş. Cadı; “Hayrını görmediğim bir kızım var. Kınasını yapıp evlendireceğiz. Senin kızın olmadan ellerine kına sürmüyor.” demiş. Yaşlı kadın kıza dönerek; “Kızım, git kızın yanında

otur. Bu da bir hayırdır. Kınayı yakınsınlar, sen de kalk eve gel.” demiş (Adıyaman, 270).

Sefa'nın âşık olduğu kızı başkasına verip evlendirmek isterler. Kız da kınasının yakılmadan evvel bir şeyler yapılmasını ister. Sefa kızı kaçıtır.

Kız da Sefa'yı tanımış. Sefa, Cefa'nın yanına gelip durumu anlatmış. Kız; “Yarın kınamı yakıp beni götürecekler. Ne yapacaksanız yapın.” demiş (Adıyaman, 275).

Paşanın oğluyla evlenecek olan Fatma'ya kına yakarlar.

Aradan üç beş ay geçmiş, paşanın evinde düğün dernek kurulmuş. Pasa üç beş kişiyi de çobanın evine göndermiş. Kınayı yakmışlar. Gelini perdenin arkasına koymuşlar (Adıyaman, 297).

12.24.KOCASINA İHANET EDEN KADINLARIN CEZALANDIRILMASI

Bey, karısının kendisini bir geyikle aldattığını düşünüp geyiği kesmeye karar veriyor ama sonradan geyiğin, beyin karısının erkek kardeşi olduğu anlaşılınca geyiği kesmekten vazgeçiyor.

“Bak işte senin karının dostu var her gün biriyle pencereden konuşuyor.” diyorlar. Bey bir yandan inanmamış ama bir yandan da içine kurt düşmüş. Takip ediyor bakıyor geyik olduğunu öğreniyor. Yakalıyor geyiği. Diyor; “Ben bunu keseceğim!” Kız da ağlıyor;

“İlle kesme” diye yalvarıyor (Manisa, 206).

Keloğlan'ın evlendiği kız başka birini sevmektedir. Bunu öğrenen padişah kızını öldürüp diğer kızını Keloğlan'a vermiş.

Keloğlan; “Konağı, kızı, kızın sevdiğini buraya getirin.” demiş. Getirmişler. Keloğlan, padişahı çağırılmış. Padişah, kızı öldürtmüştü. Diğer kızını da Keloğlan'a vermiş (Adıyaman, 239).

12.25. ALLAH'IN İŞİNE KARIŞMAMA

Genç, kadın pazarında bir kızın kolundan tutar ve evlenme teklifi yapar. Kız bir şartla kabul eder ama Genç daha sonra merakına yenilerek kızın koyduğu kuralı çiğner. Kız bunun üzerine Genç'ten boşanır.

Genç, birinin kolundan tutmuş; “Allah’ın emriyle seni istiyorum. Benimle evlenir misin?” demiş. Kız; “Kabul ederim, ancak bir şartım var.” demiş. Genç; “Söyle.” demiş. Kız; “Ne olursa olsun, Allah’ın isine karışmayacaksın.” demiş. Genç; “Peki.” demiş (Adıyaman, 214).

12.26. DÖKÜLEN KANIN KARŞILIĞINDA MAL ALMA

Şehzade çobanın kızını öldürüp kızın kan parasını da odasına bırakır.

“Sen bir at al. Üzerine bir heybe at. Bu heybenin gözüne o kızın kanı değerinde hazineden para doldur. Git sor öğren. Kızı bir tarafta öldür. Heybeyi de yanına bırak. Kan parası olsun. Seni aramazlar (Niğde, 282).

Azap, bostanın sahibine, dedesini öldürdüğünü söyler. Bostan sahibi de Azaba, ölen dede için bir kese altınla bir eşek verir.

Bir salata için dedemi öldürdün. Seni mahkemeye vereceğim.” demiş. Bostanın sahibi korkmuş; “Etme eyleme! Beni mahkemeye verme, dedenin kanı için ne istersen veririm.” demiş. Azap; “Bir kese altın ile birlikte eşeğini vereceksin.” demiş (Adıyaman, 181).

12.27. BAYRAM ZİYARETLERİ

Paşa ve vezir bayram günü akraba ziyareti yapanları görünce onlara imrenir. Çocuğu olmadığı için akraba ziyaretine gidemez.

Bir bayram günü herkes akrabasını ziyarete giderken huzursuz olan paşa; “Herkesin çoluğu çocuğu var, akraba ziyaretine gidiyor. Biz de çıkıp dolaşalım.” demiş.

...

Yaşlı bir dede çıkmış; “Burada ne geziyorsunuz.” demiş. Paşa; “Herkesin çoluğu çocuğu var, akraba ziyaretine gidiyor. Bizimse yanına gidecek kimsemiz olmadığı için gezmeye çıktık.” demiş (Adıyaman, 274).

12.28. EL ÖPME

Keloğlan, İdı ile Bıdı’nın yanına gelip onların elini öper ve İdı ile Bıdı’nın evladı olur.

O günlerde Keloğlan evini ocağını bırakmış ora senin bura benim geziyormuş. İdı ile Bıdı”nın konuşmalarını duyunca karşılıklarına dikilmiş. “ Verin elinizi öpeyim ana baba.” demiş (Samsun, 140).

Dere kenarında abdest alan adamın yanına aksakallı bir ihtiyar gelir. Adam, ihtiyarın elini öper.

İhtiyarın elini öpüyor. Aksakallı adam bir anda kayboluyor. Adam şaşırıyor tabi (Samsun, 152).

Padişahın kızı cinsiyet değiştirip oğlan olur. Oğlan bir kızla evlenip babasının yanına gelir ve babasının elini öper.

Oğlan eski ülkesine gelince ailesinin yanına giderek annesinin babasının elini öper ve başından geçenleri tek tek anlatır (Kastamonu, 317).

Kel, vezirin ve kizirin oğluyla mücadele eder en sonunda mücadeleyi kazanır. Kel'i yanlış tanıyan kayınbabası doğruları öğrenir.

Bakmışlar ki Kel, bildikleri Kel değil. Vezirin oğlundan da kizirin oğlundan da daha iyiymiş. Kimse tanıyamamış. Sadece paşanın diğer damatları tanımış. Kel, kayınbabasının elini öpmüş; "Kapıyı kapatın, size bir mesele anlatacağım." demiş (Adıyaman, 235).

12. 29. ATEŞLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Peri kızının ebesi, bahçeye varıp bir ateş yakar, ateşin üstüne de kutudaki tozdan atarsa peri kızı hemen oraya gelir.

Annem, ne zaman bahçeye varıp ateş yakar; bir kutunun içinden ateşe bir toz atarsa o peri kızı, hemen bahçeye gelir ... (Isparta-Sütçüler, 287).

Anadolu'da, canlı olan herhangi bir şey ateşe atılmaz ve canlıların ateşte yanmasına engel olunur. Keloğlan da ateşte yanan yılanı görünce yılanı yanmaktan kurtarır.

Ateş, yılanın her tarafını sarınca yılan tamamen ateşin ortasında kalır. Keloğlan da hayvan güderken kullandığı değneğiyle yılanı ateşin içinden kurtarır (Kastamonu, 262).

Kız kardeşler evde tek başlarına kaldıkları zaman ateşleri söner ve kızlardan biri ateş aramaya çıkar, sonra da dev kızın peşine takılır.

Onlar ava gittiklerinde evde ateş sönmüş ve kız kardeşleri de ateş aramaya gitmiş. Vardığı ev devin eviymiş. Devin evine vardığında kız devin karısına: “Bana bir ateş verir misin?” demiş. Devin karısı kıza ateşi vermiş ve: ... (Muğla, 323).

Kız, kardeşlerinin söylediklerini bir gün yerine getirmez ve ateşsiz kalırlar. Kız ateş aramaya çıkar ve peşine dev takılır. Devden kurtulamaz. Kızı kardeşleri devin elinden kurtarırlar.

Kardeşleri; “Gökten her gün iki üzüm tanesi düşer. Birini yersin, diğerini de ocağa atarsın ki kedi geldiğinde ocaktaki üzümü yesin. Eğer üzümü vermezsen, kedi ateşe işer ve ateşi söndürür. Buralarda ateş bulamayız.” demişler (Adıyaman, 300).

12. 30. ANNE BABASI ÖLEN ÇOCUKLARIN AMCASININ EVİNDE KALMASI

Kız amcasının yanında kalırken, kızın amcasının eşi kızı sevmez ve kocasından kızı öldürmesini ister. Kızın amcası kızı öldürmeyi kıyamaz.

Kızın anne babası ölmüş. Kız da amcasının yanına gitmiş. Amcasının karısı; “Bu kızı götürüp öldüreceksin.” demiş. Kızın amcası; “Anası yok, babası yok. Yazık bu öksüze.” demiş (Adıyaman, 264).

12. 31. MEVLİT OKUTMA

Masal kahramanları, büyük bir mutluluğa kavuşacaklarını anladıkları zaman veya kavuştuklarında mevlit okuturlar.

Padişah kızını evlendirmeden önce mevlit okutur.

Herkes toplanur. Oğlan ortada yok. Bir akıllı adam varmış demiş ki.

“Padişahım bir mevlid okut kimse evde kalmasın. Herkes gelsin eğer oğlan gelmezse ve kim yiyecek götürürse oğlan onun evindedir”(Mersin-Anamur, 50).

Bey Böyrek, düğün yapacağı için mevlit okutur.

Kızın babası çevre padişahlar da olmak üzere bütün ülkeye; “Bey Böyrek mevlit okutuyor, herkes davetlidir!” diye haber salar. Bey Böyrek, Padişah olan kendi

babasını da davet eder. Mevlit günü herkesin önüne altın çanak ve gümüş kasık konulur (Isparta-Sütçüler, 299).

Baba çaldırıldığı sihirli tabakayla eşeğini hancıdan geri alınca çok mutlu olur ve mevlit okutur.

“Artık paramız da çok aşımız da çok.” demiş. Mevlüt yapmışlar hemen. Mevlüt yaptın mı sorun yok gari (Manisa, 165).

12. 32. ÇÖP ÇATMA-NASİP BAĞLAMA

Padişah kızının Yörük oğluyla evlenmesine karşı çıkar. Ama çöp çatıldığı için kızının Yörük oğluyla evlenmesine engel olamaz.

Allah’tan af dilemiş. Kaderin önüne geçilemeyeceğini anlamış. Bu sefer damadına değil de torununa kendi sırtındaki abasını bundan sonra padişahlık sana devroldu diye giydirmiş. Kızını ne kadar uğraşsa da Yörük oğlundan ayıramamış (Muğla, 273).

Adam padişahın kızını Yörük oğluyla çöp çatar.

Adam: “Ben çöp çatıyorum.” demiş.

Padişah: “Benim kızı kime çattın?” diye sormuş.

Adam: “Falan dağın başındaki bir Yörük çadırında oturan Yörük’ün oğluna çattım.” demiş.

Padişah telaşlanmış: “Yapma, etme!” diye geri almasını istemiş.

Adam: “Çok geç artık. Çattım bile ben.” demiş. Çöp çatılınca bu işin olacağı kesinleşmiş (Muğla, 270).

12. 33. NAZAR-NAZARLIK-MAŞALLAH

Demirci ustası (Kırkyalan) yolda bulduğu atı alıp köye döner. Köylüler atı çok beğenir ve ata bakarlarken demirci ustası köylüleri, ata nazar değdireceksiniz, diye uyarır.

Atı gören köylüler hemen atın etrafına toplanmış. Çok beğenmişler, nereden ve ne kadara aldığını sormuşlar. Kırkyalan’ı soru yağmuruna tutmuşlar. Kırkyalan: Çekilin Şeytan yüzlüler ata nazar değdireceksiniz deyince, at üstünden Kırkyalan’ı atıvermiş (Samsun, 176).

Senem’in ilk kocası Senem’i ararken çerçilik yapar.

Göğsü Kilitli Bey'in konağının kapısına varmış. "Çerçi geldi! Nazarlık, inci boncuk var!" diye bağırmış. Pencereden kocasını gören Senem dışarı çıkmamış. Ama Göğsü Kilitli Bey illa: "Senem gel bir şeyler beğen!" demiş (Kahramanmaraş, 472).

Cariyeler peri padişahının oğluna maşallah yapar.

Biri de diyor ki:

"Peri padişahının oğluna "maşallah" yapıyorum,"

Böylece üç dükkani varmış, guyumcu dükkani"maşallah" yapıyor (Yukarıçukurova, 611).

12. 34. ÇOK EŞLİLİĞE KARŞI ÇIKMA

Ağa Isıracık'ı (kız) Maşacık'tan (erkek) ister. Maşacık kız kardeşini ağaya kuma olarak vermek istemez.

Kardeşinden Allah'ın emriyle Maşacık'tan Isıracık'ı tekrar istemiş. Oğlan güçlü kuvvetli olmuş, daha da büyümüşler.

Maşacık:

"Sen geç bunları! ... Ben senin hanımının üstüne kardeşimi kuma olarak vermem." demiş (Muğla, 258).

12. 35. SOFRA GELENEK VE GÖRENEKLERİ

Ahmet, vezirle padişahı evinde en iyi şekilde ağırlamak için, padişahın ve vezirin kızlarından, babalarının en sevdiği yemeklerin ne olduğunu öğrenir ve o yemeklerden yaptırır.

Eve gelince kızları çağırır. Padişahın kızına:

"Senin baban ne yemeğini çok sever?"

"Benim babam baklavayı çok sever."

...

"Ya senin baban neyi çok severdi?"

"Kadayıfı."

"Sen de onu yap ... (Gümüşhane-Bayburt, 350).

Padişahın oğlu acıkınca sofrasını açar. Tama yemek yiyeceği sırada yanına aç bir köpek gelir. Oğlan, yemeğinin bir kısmını köpeğe verir.

Bu orada, oğlan acıkıyor. Acıkınca, garşısında heman bir köpek hâsıl oluyor. Oğlan, gızarmış tavığın birini, köpeğın önüne bırakıyor. Birini de kendisi yiyor. Yiyep içdikten sonra, oğlan sofrasını topluyor, gedecek galan (Yukarıçukurova, 570).

Padişahın oğlu, yol kenarında oturup yemek yerken yanına gelen derviş sofraya davet eder.

Oğlan yemeğini yerken yanına bir tane derviş gelir.

“Bereketli olsun oğlum.”

“Hoş geldin, safa geldin. Derviş Baba.” der. Dervişin de bir tane asası varmış.

“Buyurun yemek yiyin.”

“Sağ olasin, benim karnım tok.” der (Kastamonu, 354-355).

Ne yerse yesin doymak bilmeyen dev en sonunda yemekten neden doymadığını öğreniyor ve yemekten doyuyor.

Dev: “Ben bununla doymam.” demiş.

İnsanlar: “Bismillahirrahmanirahim dersen doyarsın.” demişler. Diyeceksin, demeyeceğim diye inatlaşmaya başlamışlar. “Ben bismillahirrahmanirahim demeyeceğim.” demiş dev.

İnsanlar: “Hah şimdi ye yemeğini.” demişler.

Dev yemeğini yemiş. O gün dev doymuş. Dev besmelesiz yemek yenmeyeceğini anlamış. O günden sonra insanlar rahata kavuşmuş. Dev de sürekli besmeleyle yemek yemeye başlamış (Muğla, 449).

12. 36. ÖZEL GÜNLERİN GELDİĞİNE İŞARET OLAN DURUMLAR

Dört sağır anlaşılamaz hâkimin yanına gider. Hâkim de sağırdır. Hâkim, sağrıların anlattıklarını yanlış anlar. Ramazanın son günlerine yaklaşmış olduklarından sağrıların anlattıklarını, hilali gördüm, şeklinde anlar.

Vakitlerden de ramazanmış. Bunlar orda da anlaşılamayınca bir hâkimin yanına gitmek için dört kişi yola çıkarlar. Ramazanın da yirmi beşiymiş. Hâkim de sağır mıymış? Başlarından geçenleri herkes tek tek olduğu gibi anlatır. Hâkim:

“Demek siz üç erkek hilali gördünüz. Bir de kadın, tamam o zaman topları atın, yarın bayram.” der (Kastamonu, 404).

12. 37. GİYİM DÜZENİ

Bey oğlunun çaydan bulduğu üçüncü karpuz sihirlidir. Karpuzun içinden çok güzel bir kız çıkar. Bey oğlu, kızını orada giydirir. Kız daha sonra çayın kenarındaki kavağın tepesine çıkar.

Bir varmış, bir yokmuş... Bir bey oğlu varmış. Çaydan üç karpuz akmış. Tutmuş biri kara çıkmış, tutmuş biri sarı çıkmış, tutmuş biri dünya güzeli gibi çıkmış. O sırada bunu alır, bir mintav giydirir. Bir iç donu verir, kafasına bir eşarp verir, suya salar (Niğde, 294).

12. 38. MUSKA-KUR'AN OKUMA

İncelediğimiz masalarda, her türlü musibetlerden korunmak için masal kahramanları muska takar veya Kur'an okuturlar. Bu uygulamaların bazen işe yaramadığı görülüyor.

Molla hastalara muska yazar.

Evvel zaman içinde fakir bir Molla varmış. Molla, hastalara cüzi para karşılığı muska yazıp, dua okuyarak maişetini kazanırmış (Kastamonu, 337).

Padişahın oğlu, hamamın yanında kızlara muska yazar. Kızlar da hasta olmamak için muska takarlar.

“Tamam, o zaman. Ben babamdan izin isteyip kızları hamama götüreyim. Sen de bunu başına giy, hamamın yanına gelince başına bir sarık sarıp beni padişah yolladı, kızlar hasta olur diye ben muska yazıyorum deyip içeri girersin (Kastamonu, 357).

Güzel kızını öldürmek için muska yaparlar.

Cadı karıyla kızı bu olanları duyunca kızı öldürüp kurtulmak için plan yaparlar. Hemen kıza bir muska yapıp kızı öldürürler (Kastamonu, 382).

Çocuğu olmayan adam, çocuğunun olması için muska takar ve çocuğu olur.

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir adam varmış. Bu adamın çocukları olmuyormuş. Bir gün rüyasında duvar yarılmış oradan bir hoca görünmüş. Hoca adam: "Şu muskayı tak, çok güzel bir çocuğun olacak" demiş (Manisa, 229).

Gelin, kendi annesinin başına dağ başında herhangi bir kötülük gelmesin diye Kur'an okutur.

Gelin kendi anası dağa gideceğinde hazırlıklar yapar, konu komşuyu çağırır anasının başına bir şey gelmesin diye Kur'an okutur. Anasını dağ başına gönderir. Adam, kendi anasını koyduğu yere varınca... (Mersin-Anamur, 46).

12. 39. KURŞUN DÖKMEK

Yeni doğan bebeğin karnı kilitlidir. Kurşun döktürüp kilidi açarlar.

"Eee, gızım! Kitlise, bizim oğlan yedi senedir gayıp. Eh biz de bunu götürerek, gürşun dökdürek, kilidini çözdürek." diiler. Gızı ile anası gidik çocuğun kilidini çözdüriler (Kahramanmaraş, 446).

12. 40. YAKINLARI ZİYARET ETME

Karı Ana, kızına ziyarete gider, giderken de bir küp yağ götürür.

Köye yaklaşınca, kadın, küpü kendisi sırtlanmış. Kızının evine ulaşmış.

Evde biraz dinlendikten sonra kızına: "Kızım, şu küpün içindeki yağı boşalttıktan sonra bir kaymak pişir ki, sıcaklığı sıcaklığına karnımı doyurayım." demiş (Malatya, 56).

Keloğlan bir gün eşi ile birlikte eşinin köyüne giderek annesinin evine ziyaret eder.

"Ananın evinden gelelim, o zaman söyleyiveririm. O zamana kadar tabutumu falan yaparsın." der. Neyse, misafirlğe varıp bir, iki gece kaldıktan sonra evlerine geri dönerler (Kastamonu, 263).

12. 41. ASKERE GİTME

Kölenin oğlu büyüyünce askere gider.

Bu çocuk da gel zaman git zaman büyür. Askerliğini yapar. Sürü sahibi tabii ... Çocuk askerden dönünce annesi der (Elazığ, 277).

Muhtar, Mehmet Ağa'yı jandarmanın eline verir. Mehmet Ağa Bağdat'ta askerlik yapar.

Eskiden müünlü müünsüz esger toplarlarmış. Bir gün candarma gelip muhtara: "Eksere kim münasipse katıver önümüze." der. ... Muhtar da Mehmet Ağa'yı çağırıp eline de bir lira para verdikten sonra candarmaya katıverir (Kastamonu, 319).

Bir kadının oğlu askere gider.

Karının birisinin oğlu da askerdeymiş. Çok harbe gidiyormuş. "Anne, hiç çocuğu, merakı, tasası olmayan bir kadından bir gömlek diktir de yolla, giyeceğim. Hiç merakı, tasası olmadık bir kadından" demiş (Balıkesir, 233).

Yılan olan damat, düğün gecesi yılan urbasını üstünden çıkarır; kız da düğün urbasını çıkarır, damatla gelin birlikte olurlar. Oğlan sonra askere gider. Oğlan askerdeyken karısına mektuplar gönderir.

Bunlar geçinirken geçinirken askere gitmiş. Askerden mektup yolluyormuş. Onun hizmetçisi de mektubu tersine yazıyormuş (Balıkesir, 414).

Kızların babasını askere çağırırlar. Baba askere gitmek istemez ve kara kara düşünürken büyük kızını askere göndermeye karar verir. Büyük kız babasının yerine askerlik yapar memleketine gelir.

Kızların babası askerliğini hala yapmamış olduğundan bir gün askerlik haberi gelmiş adama. Adam kara kara düşünmeye başlamış (Konya-Seydişehir, 156).

Dev ruhlu çocuk babasının yerine askere gider, çocuk askerdeyken çocuğun eşi doğum yapar.

Mutlu mutlu yaşarken bir gün oğlanın babasını askere çağırılmışlar. Oğlan:

"Baba senin yerine ben gideyim." demiş. *Oğlan askere gitmiş* (Kahramanmaraş, 469).

Evin beyi eksere gider. Beyin nişanlısı bey askerdeyken beyin kendisiyle evlenmeyeceğini düşünüp beyden ayrılır.

Bey, bir zaman gelmiş askere gitmiş. ... Bey askerden gelmiş (Manisa, 230).

12. 42. BİLMECE VE SORU SORMA

Dağ başında kalan kadına iki delikanlı bir soru sorar, kadın istenilen cevabı verir ve kadının hayatı kurtulur. Dağ başına daha sonra gelen kadına da aynı soru sorulur. Kadın istenilen cevabı veremez ve kadını orada kurtlar kuşlar yer.

Adam başka yoldan sapsın eve getmiş. Kadıncağız orda aılayıp sızlarke, iki delikanlı gelmiş:

“Deyze yazı mı seven, kışı mı seven?”

“Oğlum yazda Allah’ın, kışta Allah’ın ikisinide severim.”

...

“Deyze yazı mı seversin, kışı mı seversin?”

“Yazda çıksın, kışta çıksın.”

Delikanlılar çekmiş getmiş. Gariyi da orda gurtlar, guşlar parçalamış (Mersin-Anamur, 45-46).

İki padişah savaş yapar. Karşı tarafın padişahı, diğer padişaha bir soru sorar. Padişah eğer soruyu bilirse savaş yapmayacağım der. Padişah da kızının sevdiği oğlan sayesinde karşı tarafın padişahının sorduğu soruları bilir.

Karşı tarafın padişahı, kızın babasına üç tay gönderir. “Bak sana üç tay gönderiyorum. Bu tayların hangisi üç aylık, hangisi altı aylık, hangisi bir yasında? Bilirsen bil. Bilemezsen savaşa devam edeceğim.” diye haber salar (Isparta-Sütçüler, 199).

Keloğlan çiçeği koparacağı sırada Keloğlan’ın karşısına dev çıkar. Dev bu çiçeği koparabilmen için benim soracağım soruyu bilmelisi gerektiğini söyler. Keloğlan soruyu bilir ve çiçeği alır.

Dev, keloğlana derki:

— Dünyanın en büyük hazinesi nedir? Diye sormuş. Keloğlan biraz düşündükten sonra:

— Buldum der. Bunu bilemeyecek ne var demiş. Dünyanın en büyük hazinesi bilgi bilgi demiş (Konya-Cihanbeyli, 160-161).

Dev Keloğlan’a bir soru sorar ve Keloğlan’ın verdiği cevabı çok beğenen dev, Keloğlan’a hemen yanındaki, ağaçtan kopardığı üç tane büyük narı verir. Narların içi mücevher doludur.

— Eyyyy, âdemoğlu! Söyle bakalım, su gördüklerinden hangisi daha güzel? Keloğlan korkudan tir tir titremeğe baslar. Ne cevap vereceğini şaşırır ama biraz sonra aklı basına gelir ve biraz düşündükten sonra:

—Gönül neyi severse güzel odur sultanım, der (Konya-Cihanbeyli, 235).

12. 43. KAN KARDEŞLİĞİ

Üç yabancı kişi pınarın başında kan kardeşi olur ve daha sonra birlikte hareket ederler.

“Sen kimin arkadaşısın?”

“Hançerbağı’nın.”

“Senin ismin ne?”

“Benim ismim Deryalarsağı.” demiş.

Bunlar barmaklarını kanatmış. Birbirinin barmağını kanını yalamışlar. Kankardaş olmuşlar.

...

“Hey arkadaş! İsmi ne?”

“Hançerbağı. Seninki?”

“Benimki Deryalarsağı.”

“Seninki?”

“Benimki Yıldızsağı.”

Bunlar gene birbirinin barmağını kanatmışlar, yalamışlar, olmuşlar kangardaş (Kahramanmaraş, 364).

12. 44. KARDEŞLİK OLMA

Padişahın kızını beğenen diğer padişahın oğlu, annesi tarafından kadın elbisesi giydirip kızla buluşturulur. İki kardeşlik olurlar.

Oyun başladığı zaman padişahın oğlu Tüylüce’ye yaklaşır der ki:

Gel elimden tut da beraber kardeşlik olalım (Gümüşhane-Bayburt, 395).

12. 45. SU

Hız. Ali suya sorar: Ejderha beni öldürmek istiyor öldürsün mü der. Su da öldürsün der. Çünkü ben insanoğlunun ihtiyacını karşılıyorum ama onlar benim üstüme tükürüyorlar der.

Gene de elini, yüzünü yıhıyanda benim üzüme tüpüröller. -Bağ suya tüpürmeyh demeyh günahdı- İnsannar elini, üzünü yıhadıhları zaman benim üzüme tüpürüller Onun ucun insan nankördü. (İğdır, 439).

12. 46. HASTA ZİYARETİ

Nine, hasta olan Beyoğlu'nu ziyaret etmek ister. Kız da çorba pişirir. Nine, çorbayı alıp Beyoğlu'nu hasta ziyarete gider.

“Kızım, padişahın oğlu bugünlük yarınlık hasta. Ben bugün hastalığına gideceğim. Beni yanına koymazlar, ama yine de gideceğim” demiş.

“Nine, bir çorba pişir de götür. Ben sana bir çorba pişirivereyim de, çorbayı götür de içsin” demiş (Balıkesir, 230).

Beyoğlu hastalanınca, nine Beyoğlu'na hasta ziyaretine gider.

“Nine, sana ben bir çorba pişirivereyim de, götür de Beyoğlu'na yesin. Hem helalleşsin” demiş.

“Ay kızım, koca Beyoğlu bizim çorbayı yer mi?” demiş.

“Yer, yer nine” demiş (Balıkesir, 304).

12. 47. SÜNNET MERASİMİ

Padişah, oğlunun sünnet zamanı geldiği için sünnet merasimi yapmaya karar verir.

Aradan zaman geçip çocuğun sünnet zamanı gelince hazırlıklar yapılır ve her yerden davetliler gelir.

Padişah: “Çocuğu hazırlayın” (Kastamonu, 315).

12. 48. ŞİFA KAYNAKLARI

Yüzü yaralarla dolu olan Ayşe, yaşlı kadına yardım eder. Yaşlı kadın da dereden akan ak suyu Ayşe'nin yüzüne sürer. Ayşe'nin yaraları iyileşir ve Ayşe güzelleşir.

Sular gelmiş geçmiş, ak su akarken Ayşe, yaşlı gariyi kaldırmış. Yaşlı gari, Ayşe'nin saçından tutmuş ak suya daldırmış, Ayşe'nin yüzünde ki yaralardan iz kalmamış, dünyalar güzeli bir kız olmuş (Mersin-Anamur, 52).

Fakir adam, ayının ve tilkinin sırlarını öğrenir. Koyunun gözlerini çıkarıp kör olan padişahın gözüne takar ve padişah görmeye başlar.

O ülkenin padişahının gözleri körmüş. Çevre ülkelerden ne kadar doktor gelmişse de padişahı tedavi edememişler.

....

Fakir adam koyunu padişaha götürmüştü. Daha sonra koyunun gözlerini padişahın göz çukurlarına takmışlar ve padişahın gözleri görür olmuş (Adana-Feke, 269).

Oğlan, annesinin gözlerinin açılması için ne yapması gerektiğini devden öğrenir ve uygular. Oğlanın annesinin gözleri açılır.

... O kuyudan aşağı ineceksin. Biraz indikten sonra önüne dolap gibi bir şey çıkacak. O dolabın kapağını açınca iki gözle iki sabun bulacaksın. O sabunları gözleri alacaksın. Önce sabunları annenin gözlerine süreceksin, sonra da annenin gözlerine takacaksın. O zaman gözler eskisinden daha iyi olacak” (Gümüşhane-Bayburt, 360).

Köylü adam, değirmende tilkiyle ayının konuşmalarına şahit olur. Duyduklarını uygular ve padişah iyi olur.

“Filanca memleketin padişahını bir dert tutmuş ki sormayın, neredeyse ölecek. Halbuki padişahın sürüsünde uyuz bir koç vardır, onu kesseler de kanını padişahın yaralarına sürseler derhal iyi olacak. Bunu beceremiyorlar (Gümüşhane-Bayburt, 286).

Padişahın, kör olan gözlerini, kırk devin ortasındaki ağacın yaprağının açacağına inanılmaktadır.

“Gırk devin ortasında bir ağaç var, onun yaprağı gurutulup, gözüne sürülürse. Gözün açılır,” diyorlar (Yukarıçukurova, 569).

Padişah hasta kızını iyileştiremez ve kızını dağa bırakır. Kız, dağda bulunan bir gölün içine girince birden iyileşir.

Fakat çocuk her yerinden çıban çıkarmaya başlar. Ne yaptılarsa kızı bir türlü iyi edemezler.

....

Kurt, çocuğun bulunduğu ağacın yanındaki gölün içine girerek yunar. Çocuk, kurdun hastalığının geçtiğini ve yeniden tüyü geldiğini görür. Cıpcıbir hasta kurt tülenerek

gölden çıkıp gider. Çocuk kurt gidince hemen ağaçtan iner soyunup dökünür ve gölün içine girerek yunmaya başlar. Yundukça çocuğun da hastalığı geçer (Kastamonu, 322).

12. 49. AİLE HAYATI

Masallarda, geçiş dönemlerinden olan evliliğe büyük önem verildiğini görüyoruz. Masal kahramanları evlenebilmek için belli şartları yerine getirmek zorundadır. Masal kahramanları için evlilik çekilen çile sonunda verilen ödül gibidir.

Masallarda evlilik birliğine ulaşmanın bir mükafat karakteri taşıması masal kahramanlarının güç görevlerle, zorlu mücadelelerle denendikten ve kişiliklerini ispatladıktan sonra evlenme hakkına ulaşabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bazı masallar, kahramanların evlenmeleri ile başlar, ancak bu tür masallarda da eşler birbirlerinden ayrılarak tekrar kavuşabilmek için çeşitli denemelerden, sabır ve alçakgönüllülük sınavlarından geçirilirler (Günay, 1992b: 619).

Gelin kaynana ve oğul, yemeklerini beraber yemedikleri için gelinin yüzü gülmez. Kaynana gelini aç bırakır. Oğlan, durumu anlayamaz. Arkadaşına danışır. Oğlanın arkadaşı der ki; yemeğinizi beraber yiyin o zaman gelinin yüzü güler diye tavsiyede bulunur.

Sen akşamdan sonra gider dersin ki, ana bu misafir gelmez getir bu yemeği yiyelim. Aileni de beraber al yiyin, hele bak gülüyor mu gülmüyor mu?" (Elazığ, 294).

Padişah, kızının ve oğlunun evlenip yuva kurmalarından dolayı çok mutlu olur.

Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Padişah ve dünya Güzeli çocuklarının mutlu ve huzurlu yuvalarının olmasına çok sevinmişler (Samsun, 130).

Kız, çalışmak için padişahın yanına gidiyor. Hizmetkâr oluyor. Kız biraz çalıştıktan sonra ailesinin yanına gitmek ister. Kızın bu isteği padişahın hoşuna gider ve kızı ailesinin yanına gönderir.

Bir gün, kız: "Benim vaktim tamam oldu, babam beni bekler, beni yolcu et gideyim." Diyor. Padişahın da hoşuna gidiyor, buna bir heybe altın, bir torba da yiyecek, elbise veriyor bindiriyor ata (Elazığ, 295).

Uzun süre ailesinden uzakta kalan küçük kız ailesini görmek istediğini Oflala'ya söyler ve Oflala da küçük kızın isteğini yerine getirir.

Kız Oflala'ya:

“Ben babamı, ablalarımı özledim, beni onlara götür.” Babasını, ablalarını çok özlemiş. Önce bir hasret gidermişler, sonra kız, ablalarına başından geçenleri anlatmış (Amasya, 206).

“Gençliğine Mi Kocalığına Mı” adlı masalda Mehmet Ağa, eşi ve çocuklarının vermiş olduğu hayatta kalma ve bir araya gelme mücadelesi aile hayatına verilen önemi anlatmada güzel bir örnek olarak kabul edilebilir.

Ey Mehmet Ağa! Allah bizi gençliğine mi çekeceksin, kocalığına mı çekeceksin diye sınıdı. Allah bizim evimizi yıktı, yaktı. Malımızı mülkümüzü kurt çakal yedi, ton ton dağıttı. Yirmi dört sene sonra bizi burada buluşturdu. Sonra ben kendi rızamla gitmedim, beni deveciler zorla ite kaka attı gitti. Ben senin hanımınım. Bu askerler de bizim çocuklarımız” diyor (Balıkesir, 226).

Eşini kaybeden baba, çocuklarını düşünerek ikinci evliliğini yapar.

Çocukların annesi ölünce adamcağız çocuklarla kalakalmış. Baba bin bir zorlukla çocuklarını büyötmeye çalışmış; onlara hem babalık hem annelik yapmış. Ancak bir türlü başarılı olamamış, sonunda canından bezmiş. Her geçen gün sabrı tükenen adam, çocuklarına bir anne gerektiğini düşünerek evlenmeye karar vermiş (Bingöl, 191).

12. 50. BÜYÜKLERE SAYGI

Hacca giden adamın kızların büyük ve ortanca kız babalarının sözünü tutmaz. Küçük kız devle mücadele eder ve ablalarını kurtarır.

Kızlar tabi babasının sözünden çıkmazlarmış. Babası hacca gitmiş. Onlar da evde bekliyorlarmış. Bir gün komşu köyden birisi gelmiş (Muğla, 242).

Tilkiyle yaşlı kadın Ankara'ya giderler. Yaşlı kadın, yolda giderken tilkinin geride kaldığını görünce tilkiye, geride kalmamasını söyler. Tilki de büyüğe hürmetten dolayı geriden geldiğini söyler.

.. *anakarı diyor ki:*

“Oğlu, gel önüm sıra git, geride kalma.”

“Ana ben sana hürmetten arkadan geliyorum, nasıl önüne düşeyim, sen yürü ben seni takip ediyorum (Elazığ, 285).

Baba, üç kızından birini Oflala’ya vermek zorunda kalır. Büyük ve ortanca kız Oflala’ya gitmek istemez. Küçük kız babasını zor durumdan kurtarır ve mükafatlandırılır.

Kızlarını karşısına almış, başından geçenleri bir bir anlatmış. Büyük kız, razı olmamış bu duruma. Ortanca da hiç yanaşmamış. Küçük kız:

“Babacığım sen ne dersen ben yaparım.” demiş (Amasya, 205).

Dal kızın babasına olan saygısı ve terbiyesinden dolayı Fidan ve Yaprak huzursuz olur. Çünkü; Fidan ve Yaprak babalarına, Dal kız kadar saygı göstermeyi akıl edememişlerdir.

—Babacığım, mademki bana da bir şey almayı arzu ediyorsunuz, o halde sizden bir gümüş tas rica ediyorum. Armağanınıza da şimdiden teşekkür ederim. Yaprak’la Fidan, Dal’ın yaptığı gibi babalarına teşekkür etmeyi düşünemedikleri için utanmışlar (Konya-Cihanbeyli, 155).

Sürekli gürültü yapan ve çevresindeki insanlara rahatsızlık veren çocuk dersini alır ve gürültü yapmaktan vazgeçer.

Evin önünden geçerken biri pencereyi açtı ve gürültücü çocuğun basına bir kova soğuk su döktü. Gürültücü titremekten hiç ses çıkaramaz oldu. Sonra doğruca evine gidip olanları düşündü. Çevresine ne kadar saygısızca davrandığını anladı. O gün bu gündür gürültücü çocuk bir daha hiç gürültü yapmadı (Konya-Cihanbeyli, 178).

Güneş ve Ay kız, ihtiyar adama saygı gösterip hürmet ederler. İhtiyar adam, kızların bu güzel davranışlarından dolayı kızlara hediye verir.

Güneş ve Ay ihtiyar adamı karşılayıp hürmetle buyur etmişler. Ona hizmette kusur etmemişler. Gençlerin bu saygılı ve sevecen davranışları ihtiyar adamın pek hoşuna gitmiş. Hepsinin halini hatırını sormuş (Samsun, 129).

SONUÇ

Anadolu’da Anlatılan Masalarda, Âdet ve İnanmalar Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme adlı bu çalışmanın amacı, masalların, halk kültürüyle etkileşimini tespit etmek ve âdet ve inanmaların masallardaki rolünü belirlemektir.

Çalışmanın genelinden elde edilen verilerden hareketle Anadolu’da anlatılan masallara yansıyan günlük hayatla ilgili unsurlar hakkında aşağıda ifade edilen sonuçlara ulaşılmıştır:

Masal anlatıcıları, eskiden masal anaları iken günümüzde masal anaları kaybolmuş yerine halktan kişiler geçmiştir. Masal anlatıcıları yüzyıllar boyu süre gelen masal anlatma geleneğini devam ettirirken eskiye ait gelenekleri, görenekleri, âdetleri ve inanmaları günümüze taşırlar. Bununla birlikte masala yerel özellikleri de katarak anlatırlar. İncelediğimiz masalarda, günlük hayatla ilgili konuşmalar, yapılan işler ve uygulamalar Anadolu insanın genel inanışlarıyla birlikte yerel inanışlarını da tespit ettik.

Anadolu’da anlatılan masallar, insanların birebir ilişkilerinde uyması gereken kuralları doğrudan veyahut dolaylı olarak bizlere söylemektedir. Bu kuralların temelinde mutlu bireyler ve huzurlu bir toplum olma anlayışının olduğunu gördük. Masal kahramanlarının karşılaştıkları kötülöklere karşı koymaları, sabırlı, fedakar, çalışkan, dürüst, namuslu olmaları bize örnek birer insan olarak verilmektedir. İyilik yapanların ödüllendirilmesi, mutlu olması; kötölük yapanların cezalandırılması, aynı anlayışın sonucudur.

Çalışmanın temelinde, insan hayatının geçiş dönemleri dediğimiz doğum, evlilik ve ölüm ile ilgili âdet ve inanmaları tespit ettik. Bunların yanında diğerk halk inanışlarını da tespit ettik. Bu açıdan incelediğimiz masalların âdet ve inanmalar açısından son derece zengin bir yapıya sahip olduğunu gördük.

Masalarda, mutlu bir yuvanın ön koşulu çocuk sahibi olmaktır. Bunun için masal kahramanları çocuk sahibi olmak isterler. Kısır olanlar kısırlığı gidermek için çeşitli yollara başvururlar. Masal kahramanları yine çocuk sahibi olamazlarsa evlatlık alma yolunu seçerler. Çocuksuz aileler mutsuzdur. Çocuk aile için mutluluk kaynağıdır. Çocuk sahibi olan aileler çocuklarına isim ararlar. Aileler, çocuklarına

uygun bir isim vermeye çok önem verirler. İsimler rast gele seçilmez. Çocuk sahibi aileler sorumluluk sahibidirler. Çocuklarının bakımını, terbiyesi, eğitimiyle ilgilenirler. Çocuklar belli bir yaşa gelince hocaya verilerek, dinini öğrenmesi bilgi sahibi olması amaçlanır. çok çocuklu ailelerde en küçük çocuk kardeşlerine göre her zaman daha akıllı ve bilgilidir. Büyük kardeş ise karşılaştığı sorunlarla mücadelede genellikle başarısız olur. Bu anlayışta eski Türk kültürünün izleri sezilmektedir.

Masallarda aile, yuva kurma, evlenmeye de büyük yer verilmiştir. Masallara göre evlenme zamanı gelen gençlerin evlenmesi gerekir. Evlilik aile kurmanın temelini temel unsurudur. Toplumun sürekliliğini sağlayabilmesi için evlilik şarttır. İncelediğimiz masallarda evlenme zamanı gelip de evlenemeyenler ya da evleneceği insanı bulamayanlar huzursuz olarak gösterilmiştir. Anne babalar için de çocuklarının evlenmesi onlar için de büyük mutluluk kaynağıdır. Mutlu bir ailenin kurulabilmesi için evlenilecek kişinin seçimine büyük özen gösterilmiştir. Onun için evlenilecek erkeklerin belli şartları yerine getirilmesi istenir. Kız seçiminde ise en önemli kriter ailesine sadık olmasıdır. Eş seçiminde bazen aile büyükleri arayış içinde olurken bazen de evlenecek kişi kendisi arar ve evleneceği kişiyi bulur. Masallarda kız kaçırma olayına sadece Muğla ve Adıyaman masallarında rastlanmıştır. Çiftler için evlilik konusunun açılmasından, düğün sonrası âdetlere kadar evlenme etrafında birçok uygulamalar geliştirilmiştir. Bu uygulamaları incelediğimiz masallarda tespit ettik. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Kız kaçırma, beşik kertmesi, evlilik bahsinin açılması, dünürçülüğü, görücülük usulüyle kız isteme, söz kesimi, çiftlerin nişanlanması, çiftlerin düğün törenleri, düğünde davul-zurna çaldırma, düğünde oyun, yarış yapma, gelini oğlanın evine getirme, güveyin yardımcısı olan sağdıçlık işi, gelinin üstü sıra gitme ve evlenen kızın baba evini ziyaret etmesini tespit ettik.

İncelediğimiz masallarda geçiş dönemlerinin üçüncüsü olarak ölüm çevresinde gelişen âdet ve tören gibi uygulamaları tespit ettik. Bu uygulamalarda geçmiş dönemlerin izleri, bölgesel farklılıklar olabilmektedir. Bu uygulamalar toplumun hayata bakış açısına ve kültürlerine göre de farklılaşmıştır. Bu yönüyle ölüm çevresinde yapılan uygulamalar da çeşitlenmiştir. Çalışmada bu süreç gözler önüne serilerek masallara nasıl yansdığı tespit edilmiştir. İncelediğimiz masallardan

şu verileri elde edilmiştir. Bu uygulamalar ölüme hazırlık, ölüm-helalleşme, ölüye saygı, ölümün duyurulması, ölünün yıkanması ve kefenlenmesi, tabut ve örtüsü, ölüm sonrası âdetler, ağıt yakma, ölü ile ilgili inanışlar, cenaze evi, mezar- yatır-türbe ve ziyaret yerleri ile ilgili inanışlardır.

Geçiş dönemleri dışında tespit ettiğimiz diğer inanışlar da şöyledir; kurban/adak, büyü, sihir, fal ve kader, Hz. Hızır-İlyas, tabiat ile ilgili inanışlar, günlerle ilgili inanışlar, rüya ile ilgili inanışlar, padişah/paşa seçme, ava çıkma, kahve içme, misafirperverlik, yardımseverlik-hayır-ikram, hamama gitme, dua, beddua, halı/kilim/culfa dokumak/gergef işlemek/tente örmek/oya yapmak/ip eğirmek, hayvanlara çoban tutulması, uğur-bereket, hacca gitme, halay çekme/horon tepme, güreş, cirit oynama, kılıç oyunu, selamlaşma, kötü yola düşen kızların cezalandırılması, kına yakma, kocasına ihanet eden kadınların cezalandırılması, Allah'ın işine karışmama, dökülen kanın karşılığında mal alma, bayram ziyaretleri, el öpme, ateşli ilgili inanışlar, anne babası ölen çocukların amcasının evinde kalması, mevlit okutma, çöp çatma-nasip bağlama, nazar-nazarlık-maşallah, çok eşliliğe karşı çıkma, sofraya gelenek ve görenekleri, özel günlerin geldiğine işaret olan durumlar, muska-Kur'an okuma, kurşun dökmek, yakınları ziyaret etme, askere gitme, bilmece ve soru sorma, kan kardeşliği, kardeşlik olma, su, hasta ziyareti, sünnet merasimi, şifa kaynakları, aile hayatı, büyüklere saygıdır.

Bugüne kadar yapılan masal araştırmalarına bakıldığında masalarda âdet ve inanmalarla ilgili yeterli incelemenin yapılmadığı görülür.

İnsana ait; sevgi, saygı, sadakat, hoşgörü, cömertlik, yardımseverlik, fedakârlık, kin, nefret, kıskançlık, intikam gibi bütün duygu ve hasletleri masalarda görmek mümkündür.

Masalarda insan yaşamının bütün evrelerini ve bu evrelere ait uygulamaları görmek mümkündür. Masalarda insana ait bazı özellikler veya geçiş dönemleri üzerinde dikkat çekmek amacıyla daha fazla durulmuştur diyebiliriz. Hayvan masallarında âdet ve inanmalara asıl masalarda olduğu kadar fazla rastlamadık.

Evlilik bahsinde kız kaçırma olayına nadiren rastlanır. Beşik kertmesini de sadece Adıyaman masalında rastladık. Evlenecek adayların ilk görüşmeleri, çiftlerin evlilik kararı almaları, dünürçülük, söz kesme, nişanlanma, düğün, düğün sonrası ana

baba ziyaretleri gibi âdet, gelenek ve görenekleri anlatılan masal metinlerindeki uygulama ile günümüz âdet, gelenek ve görenekleri arasında fazla bir farklılık görülmemiştir.

Anadolu'da anlatılan masalarda aile ile ilgili olarak boşanma tesbit edilmemiştir. Eşler sadece geçici olarak birbirinden ayrılıyor. Eşlerin, tekrar bir araya gelmek için üstün çaba gösterdiklerini tespit ettik.

Ölüm geçiş döneminde ise masalarda anlatılanlar ile günümüzdeki uygulamalar arasında bazı farklılıkların olduğu görülmüştür. Bu farklılığın sebebi insanların yaşam şartları ve olaylara bakış açılarının farklılığından ve masal türünün özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Kan kardeşliği ve kardeşlik geleneğini de iki farklı masalda rastladık.

Bu âdet ve inanışlar eski koşullarla günümüz koşulları çerçevesinde yeniden sentezlenerek bireysel ve toplumsal işlevlerini yerine getirmeye devam edecektir.

Masalların eskiden olduğu gibi anlatılmadığı ve dinleyicisinin olmadığı kanaatindeyiz. Derlenen masaları incelediğimizde masal anlatma geleneğinin özellikle Batı bölgelerinde oldukça zayıflamış olduğunu gördük. Anlatılan masalların bazılarında masal anlatma geleneğine bağlı olarak giriş ve bitiş formellerinin söylenmediğini fark ettik. Ayrıca anlatılan Batı bölgelerinde anlatılan masalların daha kısa olduğu dikkatimizi çekti. Masal anlatıcısı masalı kısa tutmakta veya masalın en ilginç yerini anlatıp bırakmaktadır. Bütün bunlar masallar için olumsuz bir durumun olduğunu göstermektedir.

Masalın esas dinleyici kitlesini oluşturan çocuklar, anne babalarından veya nine ve dedelerinden masal dinlemek yerine elektronik ortamda hazırlanan filmleri izlemektedir. Bu filmlerde yabancı kültürlerle ait masallar, hikâyeler anlatılmakta ve günümüz çocukları içinde yaşadıkları toplumun kültürüne yabancılaşmaktadır.

Bu soruna çözüm olarak yerli elektronik ortamda yer almaya başlamıştır ama yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Televizyon ve internet ortamında Anadolu'da anlatılan masalların filmlerine daha fazla yer verilmelidir.

Çalışmamız büyük bir titizlikle hazırlanmış ve metin haline getirilmiştir. Sonuç olarak; masalların toplumun hayat tarzını, âdet ve inanmalarını yansıttığı

kanaatindeyiz. Çalışmamız bu yönüyle gerek geçiş dönemlerini araştıranlar için gerekse de masallardaki geçiş dönemlerini merak edenler için önemli bir kaynak olduğu ayrıca toplumumuzun hayat tarzını, âdet ve inanmalarını araştıranların da yararlanabileceği bir kaynak olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akyol E. (2010). *Muğla Masalları Metin-İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alay, O. (2005). *Bingöl Masalları (İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, Ali Berat. (2003). *Kazak Masallarından Seçmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ana Britannica* (1989). C. 17, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2012). *Masalın Sesi* (2. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Arslan, Mustafa. (2008). *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar İnceleme Metinler*, Denizli: Zirve Yayınları.
- Artun, E. (2011). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri* (Edebiyat Tarihi/Metinler), (5. Baskı), Adana: Karahan Kitapevi.
- Atlı, S. (2011). *Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Atlı, S. (2011). Kastamonu Masallarında İnanç ve Âdetler, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:9, Sayı:2, Ekim 2011, Aydın.
- Aydın, H. (2012). *Iğdır Masalları (İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Bakırcı, N. (2000). *Niğde Masalları* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Bakırcı, N. (2006). *Niğde Masalları*. Konya: Niğde Yüksek Öğretim Vakfı
- Bakırcı, N. (2010). *Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme*. Elâzığ: Manas Yayınları.

- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1992). *Az Gittik Uz Gittik*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Boyraz, Ş. (2002). “Binbir Gece Masallarının Yeniden Yayınlanması Dolayısıyla”, *Folklor/Edebiyat*, Sayı: 31: 248-252.
- Boyraz, Ş. (2008). “Sözde Anlatılanların Sürekliliği Üzerine Düşünceler”, *Folklor/Edebiyat*, Sayı: 54, s. 105-118.
- Braidwood, J. Robert, (2008). *Tarih Öncesi İnsanları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Büyük Larousse* (1991). C. 17, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Çeçen, A. (1994). *Kültür ve Politika*, İstanbul: Hil Yayınları.
- Çıblak, N. (2005). “V. Propp’un Masal Çözümleme Yöntemi”, *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 638.
- Çıblak, N. (2008). “Teknoloji Çağında Masal Kültürel Mirasının Korunması”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23.
- Çobanoğlu, Ö. (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* (4. Baskı) , Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, G. (2006). *Konya İli Cihanbeyli İlçesi’nde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demirbaş, S. (2006). *Sütçüler Masalları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (18. Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilek, İ. (2007). *Altay Masalları*, Ankara: Alp Yayınevi.
- Doğan, A. (2006). *Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Doğan, D. M. (2003). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Vadi Yayınları.

- Duymaz, A. (1998). “Anadolu ve Balkan Türklerinin Halk Anlatmalarında Mitolojik Bir Kuş: Zümrüdü Anka”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, Balıkesir.
- Elçin, Ş. (1998). *Halk Edebiyatına Giriş* (5. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erşahin, İ. (2011). *Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Göde, B. (2011). *Amasya Masalları (Araştırma-İnceleme- Metin)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Gülmez, B. (2013). *Kültür Tarihi* (2. Baskı), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları (İnceleme)* (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Günay, U. (1979). “Çocuk Eğitimi ve Masallar”, *Divan*, 1 (8), Haziran:17-18.
- Günay, U. (1992a). “Masal”, *Türk Dünyası El Kitabı*, 3. C., Ankara: TKAE Yayınları.
- Günay, U. (1992b). Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, 09.02.2015,http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/umay_gunay_turk_masallarinda_aile.pdf
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2010). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2005). *Felsefe Ansiklopedisi* C. 6, (4. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kabaklı, A. (2004). *Türk Edebiyatı 1. C.* (12. Baskı), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde Masalın Yeri*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karakaş, A. (2005). *Feke Halk Kültürü ve Araştırması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Karatay, H. (2007). “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, 3:463-475.
- Kayabaşı, O. A. (2008). *Anamur Folkloru* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kıraç, E. (1997). “Masalarda Rasyonalite Problemi”, *Millî Folklor*, C. 5, S. 36.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2006). *Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Küçükbasmacı, G. G. (2014). Kültürel Süreklilik, Masal ve Gençler, 10.02.2014, <http://kastamonubeyazhaber.com/kulturel-sureklilik-masal-ve-gencler.html>
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8, Sınıflar)* Ankara: MEB Yayınları.
- Nazlı, A. (2011). *Binbir gece Masallarının Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya
- Oğuz, M. Ö. (2008). *Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oğuz, M.Ö., Ekici, M., Aça, M. (2011). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (8. Baskı) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ögel, B. (2001). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, (4. Baskı), İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Önal, M. N. (2006). Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar arası Sempozyum Bildirileri “Masallardaki Engeller Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını*.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özçelik, M. (1993). *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi) Selçuk üniversitesi, Konya.
- Öztürk, A. (1985). *Türk Anonim Edebiyatı*. İstanbul: Bayrak Yayımcılık-Matbaacılık Kolektif Şirketi.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*, Ankara, Akçağ Yayınları.

- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2003). *Masal Araştırmaları*, (2. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. ve Karadavut Z. (2013). *Halk Masalları* (2. Baskı), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sanlı, Y. T. (2011). “Edebiyat; Toplum Hafızasının, Geleneğin Kaybında, İnşasında Ne Kadar Etkilidir”, *Çankırı Kara Tekin Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2* (2): s. 151-164.
- Sayar, E. (2009). *Samsun ili ve İlçelerinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Selek, P. (2014). Masallardaki Cadılar, 10.02.2014, http://www.pinarselek.com/public/page_item.aspx?id=1340
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Baylan Matbaası.
- Seyidoğlu, B. (1977). “Masal ve Masal Anlatanlar” Yağmur, 1 (6), Eylül: 48.
- Seyidoğlu, B. (1986). “Masal”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C.VI*, İstanbul: Yay Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1987). *Masalların Kaynakları*. Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Sezen, Y. (2000). *İslam'ın Sosyolojik Yorumu*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Şemseddin S. (1995). *Kamus-i Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Şirin, M. R. (1998). *Masal Atlası*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve Kültürler* (2. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Temren, B. (1998). "Din Antropolojisi Açısından İnanç ve Din Olgusuna İlişkin Bir Değerlendirme" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 38 Sayı: 1.2, s. 301-311.
- Tezel N. (1990). *Türk Masalları 1*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (1987). *Türk Masalları*. Çocuk Edebiyatı Yıllığı. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Tezel. N. (1997). *Türk Masalları 2*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tuğlacı, P. (1980). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, (4. Baskı) C. 1, İstanbul: Pars Yayınları.
- Tunç, T. (2008). *Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Türk Ansiklopedisi*, C. 1 (1946). Ankara: Maarif Basımevi.
- Türk Ansiklopedisi*, C. 17 (1969). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Türk Ansiklopedisi*, C. 23 (1976). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Türk Dil Kurumu, (1998). *Türkçe Sözlük* C. 1-2, (Haz.: Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H.) C. 2, (9. Baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkan, K. (2008). *Türk Dünyası Masal Geleneğinde Şamanistik Unsurlar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Doktora Tezi).
- Tüzel, S. (2009). Animasyon Film ve Türk Masal Kahramanlarının Özelliğinin Çocuk Eğitimi Açısından Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Uslu, Ş. (2004). "Darende ve Çevresinde Halk İnançları", *Millî Folklor Dergisi*, S. 61
- Uzun, R. (2009). *Konya ili Seydişehir İlçesi ve Çevresinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yardımcı, M. (2012). *Malatya Masalları*. İstanbul: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yavuz, M. H. (1997). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Ürün Yayınları.

Yavuz, M. H. (2002). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yavuz, M. H. (2009). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.